

№ 1 (203) Січень 2013

Здано до друку 29.12.2012 р.

Засновник і видавець: Національний банк України

Адреса: вул. Інститутська, 9,
Київ-601, 01601, Україна

Журнал зареєстровано Держкомвидавком України
09.06.1994 р., свідоцтво KB № 691

Постановою президії ВАК України
від 10.02.2010 р. № 1-05/1
журнал "Вісник Національного банку України"
внесено до "Переліку
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних
робіт на здобуття наукових ступенів доктора
і кандидата наук" (економічні науки)

Журнал рекомендовано до друку
та до поширення через мережу Інтернет
Вченою радою
Київського національного економічного
університету ім. Вадима Гетьмана та
Вченою радою Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ)

Видається у комплекті з електронною версією
на CD-диску додатка "Законодавчі
і нормативні акти з банківської діяльності"

КОНТАКТИ

Адреса редакції:
просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
(адреса для листування:
Редакції періодичних видань,
вул. Інститутська 9, Київ – 601, 01601, Україна)
Тел./факси: (044) 524-96-25, 525-38-25
Тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 527-31-77
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
http: //www.bank.gov.ua

Передплатний індекс 74132

© Національний банк України, 2013

ВІСНИК

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року

ЗМІСТ

МАКРОЕКОНОМІКА

С.Арбузов, О.Щербакова

Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік: нотатки на полях 3

Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік 7

Д.Положенко

Використання внутрішніх ресурсів України – пріоритетний напрям подолання
світової фінансової кризи 46

БАНКИ УКРАЇНИ

М.Гриценко

Конкурс "Банк року-2012" за версією журналу "Банкир" 11

Т.Болгар

Особливості організації роботи внутрішнього колекшену банків України 42

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у листопаді 2012 р. 48

Банки, вилучені з Державного реєстру банків у листопаді 2012 р. 48

Основні показники діяльності банків України на 1 грудня 2012 року 60

Р.Набок

Окремі питання управління операційним ризиком у банках 61

МІЖДЕРЖАВНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

О.Шаров

Перспективи валютної інтеграції на пострадянському просторі 12

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

В.Мищенко, М.Ніконова

Розвиток безготівкових роздрібних платежів і технологій самообслуговування
клієнтів банків в Україні 20

О.Мельниченко

Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення
готівкових коштів із позабанківського обігу в Україні 26

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ПЕТРИК О.І. (голова редколегії)	МОРОЗ А.М.
АРБУЗОВ С.Г.	ПАТРИКАЦ Л.М.
БАЖАЛ Ю.М.	ПРАСОЛОВ І.М.
БАРАНОВСЬКИЙ О.І.	РАЄВСЬКИЙ К.Є.
БОРОВЕЦЬКИЙ Ришард	РИЧАКІВСЬКА В.І.
ВОВЧАК О.Д.	САВЛУК М.І.
ВОЖЖОВ А.П.	СЕНИЩ П.М.
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.	СМОВЖЕНКО Т.С.
ГЕЄЦЬ В.М.	СОРКІН І.В.
КІРЄЄВ О.І.	СТЕЛЬМАХ В.С.
КОВАЛЕНКО О.І.	ТРИДІД О.М.
КОЗЬМЕНКО С.М.	ФЕДОСОВ В.М.
КРУГЛИК С.В.	ШАРОВ О.М.
ЛЮТИЙ І.О.	ШЕВЧУК А.В.
МІТТНІК Стефан	ШУЛЬГА Н.П.
МІЩЕНКО В.І.	ЩЕРБАКОВА О.А.

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРИКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПІДВИСОЦЬКИЙ Р.В.
Заступник начальника відділу	ЗАЄЦЬ О.С.
Редактори:	МАТВИЙЧУК Ю.Г., ПАЦЕРА М.М.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Дизайнери:	НЕВСЬКИЙ Д.О., ХАРУК О.В.
Коректор	ТРИФОНОВА О.М.
Оператор	ЛИТВИНОВА Н.В.
Реклама:	ГРИЦЕНКО М.Р.
Розповсюдження:	ТРИКІША А.І.
Фото:	ПИСАНИЙ А.П., НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.
Черговий редактор	ПАЦЕРА М.М.

Дизайн: редакція періодичних видань НБУ
Надруковано з готового оригінал-макета
відділом забезпечення
друкованою продукцією
головного управління
господарського забезпечення
Національного банку України

Адреса друкарні:
просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8
Друк на цифровому обладнанні
Фіз. друк. арк. 9.0
Умовн. друк. арк. 9.0
Обл.-вид. арк. 13.1

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі,
посилання на "Вісник Національного банку України"
обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали
в порядку обговорення, не поділяючи думку автора.
Відповідальність за точність викладених фактів
несе автор, а за зміст рекламних матеріалів –
рекламодавець.

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

О.Другов

Сучасні аспекти формування довіри населення
до Національного банку України 32

Л.Патрікац

Кращі статті року 35

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Г.Азаренкова, М.Іванова

Внутрішні фактори впливу на сталість руху фінансових потоків ринку
корпоративних облігацій 36

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
Національним банком України один раз на місяць (за листопад 2012 року) 65

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється
Національним банком України щоденно (за листопад 2012 року) 66

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України
у листопаді 2012 року 70

Ринок державних цінних паперів України у листопаді 2012 року 71

ФІНАНСИ, БІЗНЕС, СОЦІУМ

М.Пацера

Благодійність: за покликом серця чи з розрахунку? 49

БАНКНОТИ І МОНЕТИ

Про введення в обіг пам'ятних монет "Синагога в Жовкві" 53

Про введення в обіг пам'ятної монети "Кача – етап історії вітчизняної авіації" 53

Про введення в обіг пам'ятних монет "Стерлядь прісноводна" 54

Про введення в обіг пам'ятної монети "75 років Житомирській області" 54

Про введення в обіг пам'ятної монети "75 років Миколаївській області" 55

Про введення в обіг пам'ятної монети "Рік Змії" 55

НОВІ КНИГИ

Т.Зінькова

Пропонує найбільша книгозбірня України 56

НАГЛЯД, АУДИТ, КОНТРОЛЬ

Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення
аудиторських перевірок банків (за станом на 01.01.2013 р.) 68

АНОТАЦІЇ 72

Компетентно/

Сергій Арбузов

Голова Національного банку України.
Згідно з Указом Президента України
від 24 грудня 2012 року № 727 / 2012
призначений Першим віце-прем'єр-міністром України

Олена Щербакова

Директор Генерального департаменту
грошово-кредитної політики,
член Правління Національного банку України

Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік: нотатки на полях

Основні засади грошово-кредитної політики – це головний документ, яким керується в своїй діяльності Національний банк України (далі – Національний банк) при виконанні основної конституційної функції – забезпечення стабільності грошової одиниці України. Він містить вищепну інформацію стосовно конкретизації визначених законодавством цілей та завдань грошово-кредитної політики, а також основні напрями та шляхи їх досягнення – як у відповідному році, так і в середньостроковому періоді. Попри те, що Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік (далі – Основні засади) є цілком самодостатнім документом, суть якого зрозуміла навіть без додаткових пояснень, офіційний формат усе ж накладає на нього певні обмеження. Зокрема, поза межами офіційних документів, як правило, залишаються мотиви та обґрунтування ухвалення тих чи інших рішень і норм. Саме тому ми вирішили детальніше зупинитися на деяких істотних моментах Основних засад. Упевнені, що докладні роз'яснення не лише суті політики, а й її внутрішньої логіки сприятимуть посиленню прозорості й, відповідно, кращому розумінню дій Національного банку. В результаті зростатиме довіра суспільства до грошово-кредитної політики, без чого неможливо забезпечити стабільність гривні.

ЦІЛІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ЇХ ДОСЯГНЕННЯ

Власне, цілі грошово-кредитної політики досить чітко визначено в Конституції України та Законі України “Про Національний банк України” (далі – Закон про Національний банк). Так, у статті 99 Конституції України сказано, що основною функцією Національного банку є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Стаття 6 Закону про Національний банк конкретизує, що при виконанні своєї основної функ-

ції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Цілком логічно, що зазначені норми дублюються в Основних засадах.

Утім, законодавчі визначення цілей грошово-кредитної політики, попри їх достатню повноту і чіткість, не містять вичерпного врегулювання всіх нюансів у даній царині. Адже закон має окреслювати лише основні рамки правовідносин у тій або іншій сфері. З огляду на це, так само, як Закон про Національний банк конкретизує норми Конституції України, Основні засади в питаннях визначен-

ня цілей грошово-кредитної політики деталізують та доповнюють закон.

У цьому контексті насамперед пропонуємо уважніше придивитися до показника, яким в Основних засадах вимірюється цінова стабільність. Адже тут приховано цікаві нововведення. Вони на перший погляд нібито і не дуже помітні, навіть для “озброєного” ока. Однак за уважнішого розгляду стає зрозумілим, що масштаб завдань центрального банку в царині підтримання цінової стабільності з 2013 року суттєво розширився. І таке розширення, як побачимо нижче, – на користь гаманця кожного українця.

Як відомо, відповідно до Закону про Національний банк (стаття 1) темпи інфляції в контексті характеристики цінової стабільності мають вимірюватися індексом споживчих цін. Водночас закон не конкретизує, яким методом має бути обрахований цей індекс. На сьогодні Державна служба статистики України щомісяця публікує індекс споживчих цін у чотирьох варіаціях — у розрахунку до попереднього місяця, до відповідного періоду попереднього року, до грудня попереднього року та до відповідного місяця попереднього року (або, як ще його називають, — у річному вимірі). Власне, останній показник і визначається в Основних засадах як критерій оцінки досягнення головної цілі грошово-кредитної політики. Але чому саме він?

Згідно зі статтею 24 Закону про Національний банк при розробці Основних засад грошово-кредитної політики використовуються макроекономічні показники, розраховані Кабінетом Міністрів України. Основні прогностичні макроекономічні показники економічного та соціального розвитку на 2013 рік, які затверджені постановою уряду від 28.11.2012 р. № 1125, містять прогноз лише індексу споживчих цін у розрахунку грудень до грудня попереднього року. Втім, цей показник ідентичний показникові індексу споживчих цін у річному вимірі за підсумками грудня. Отже, з юридичного погляду все правильно. А як щодо економічних міркувань?

З точки зору забезпечення виконання показника інфляції у розрахунку грудень до грудня попереднього року не має значення, коли саме відбудеться основне підвищення цін — на початку року, в його середині чи наприкінці. В цьому разі порівнюються лише ціни у грудні поточного року з їх рівнем у грудні попереднього року. Однак цей момент має принципове значення для громадян. Адже якщо основне підвищення цін відбудеться на початку року, то споживач увесь рік вимушений буде купувати товари та послуги за вищими цінами.

А як пересічний споживач подивиться на умовну ситуацію, коли в одному році основне підвищення цін відбулося у грудні, а в наступному — у січні? Суто теоретично це не є перепорою для забезпечення дотримання в обох роках інфляційних орієнтирів у розрахунку грудень до грудня попереднього року. Однак на практиці споживач у такому разі зазнає певного цінового шоку впро-

довж двох місяців поспіль.

Аби убезпечитися від подібних негативних моментів, Рада Національного банку в Основних засадах як критерій цінової стабільності обрала показник індексу споживчих цін у річному вимірі. Цим свідомо розширено законодавчо визначене поле відповідальності центрального банку в даній галузі. Відтепер у полі уваги Національного банку буде зміна цін не за календарний, а за плинний рік. Це, відповідно, зменшуватиме ризики суттєвих цінових коливань у межах року.

Щоб така політика не сприймалася як порожні слова та мала більшу підтримку, Основні засади передбачають підвищення вимог до прозорості та підзвітності Національного банку перед суспільством стосовно досягнення цілей грошово-кредитної політики. Зокрема, якщо відхилення величини приросту індексу споживчих цін у річному вимірі від установлених цільових орієнтирів спостерігатиметься упродовж шести місяців поспіль, то Національний банк має розмістити на сторінках свого Офіційного інтернет-представництва пояснення щодо причин такого відхилення та поінформувати суспільство про заходи, які вживаються для приведення індексу споживчих цін у відповідність до визначених цільових параметрів.

Така форма підзвітності центрального банку досить позитивно зарекомендувала себе в діяльності багатьох центральних банків інших країн, зокрема — Банку Англії. Звичайно, Національний банк і до цього достатньо повно та регулярно висвітлював відповідні питання в своїх аналітичних документах. Утім, такі документи далеко не всі читають — хоча б через їх великий обсяг. Натомість стисле конкретне офіційне пояснення щодо причин відхилення від заданого інфляційного тренду та подальших дій, яке в разі необхідності з'являтиметься досить оперативно, впевнені, приверне увагу значно більшої частини населення.

У тій же Великобританії таке пояснення робиться у формі відкритого листа голови Банку Англії міністрові фінансів. І хоча цей лист, за великим рахунком, не містить надто глибокого аналізу ситуації, він має значний позитивний вплив на очікування населення та збереження його довіри до політики. Як відомо, більшу частину 2012 року рівень інфляції у Великобританії був більшим від цільового орієнтира. Однак

не в останню чергу завдяки згаданим листам населення досить спокійно реагувало на такі події.

Сподіваємося, така форма звітування перед суспільством матиме позитивний ефект і в Україні. Адже наша економіка, що цілком природно, також не застрахована від тих або інших цінових шоків. Більше того, можливість виникнення короткострокових шоків передбачена навіть на законодавчому рівні. Стаття 1 Закону про Національний банк розглядає цінову стабільність (яка є головним пріоритетом діяльності НБУ) в контексті підтримання низьких, стабільних темпів інфляції в середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років).

Відповідно до цього Основними засадами допускається певне тимчасове відхилення величини приросту індексу споживчих цін у річному вимірі від установлених цільових орієнтирів. Утім, це не означає, що в короткостроковому періоді з цінами може відбуватися будь-що. Навпаки, в Основних засадах чітко визначаються умови, за яких цінові коливання вважатимуться припустимими.

По-перше, це об'єктивний характер чинників, які їх зумовлюють. До них можуть бути віднесені або значні зовнішні шоки, або чинники, пов'язані з продовженням здійснення економічних та соціальних реформ у державі, а саме — структурні зрушення в економіці, приведення окремих цін і тарифів у відповідність до економічно обґрунтованих рівнів тощо. По-друге, і це головне, такі відхилення не повинні впливати на досягнення визначених інфляційних орієнтирів у середньостроковому періоді.

Умовно кажучи, якщо у 2013 році уряд вирішить підвищити тарифи на газ, це, звичайно, зумовить виникнення додаткового інфляційного тиску. Однак очевидно, що такий тиск матиме тимчасовий характер. А в довгостроковій перспективі такий крок, навпаки, дасть змогу зміцнити засади забезпечення цінової стабільності завдяки поліпшенню роботи енергетичного сектору та нівелюванню за рахунок цього наявних макроекономічних дисбалансів.

Кілька слів про інші цілі грошово-кредитної політики. Їх зміст та ієрархія чітко визначені в статті 6 Закону про Національний банк, а тому Основні засади в цьому контексті не містять жодних сенсацій. Однак цікава новація є і в цій царині. Так, раніше в Основних засадах жодним чином не

визначалося, на підставі яких критеріїв здійснюватиметься оцінка успішності роботи Національного банку за відповідними напрямками. Це й не дивно, адже сприяння стабільності банківської системи та підтримка економічної політики уряду лише частково стосуються прямої сфери регулювання грошово-кредитної політики.

Враховуючи це, в Основних засадах наголосили, що успішність роботи Національного банку за наведеними напрямками визначатиметься в комплексі з результативністю заходів економічної та фінансової політики уряду на основі критеріїв, що містяться у відповідних прогностичних і програмних документах економічного та соціального розвитку.

МОНЕТАРНИЙ РЕЖИМ

Мети можна досягати різними шляхами. Коли йдеться про середньостроковий вимір цілей, то важливою складовою їх успішного досягнення є вдалий вибір стратегії дій. Стосовно грошово-кредитної сфери стратегія дій знаходить вияв в обраному монетарному режимі.

Основні засади визначають, що реалізація грошово-кредитної політики в 2013 та подальших роках здійснюватиметься з використанням основних елементів монетарного режиму, що базується на цінновій стабільності. У тексті Основних засад досить детально перераховано найважливіші принципи цього монетарного режиму, запровадження якого стало можливим завдяки відповідній підготовчій роботі. Зокрема, впродовж 2010–2012 рр. у рамках реалізації Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” Національним банком та урядом реалізовувався спільний план щодо переходу до цього монетарного режиму.

Чітке визначення монетарного режиму та його основних характеристик можна, без сумніву, вважати однією з головних родзинок Основних засад. Наразі поставлено жирну крапку в десятирічній дискусії, яка точилася довкола того, запроваджувати чи ні в Україні інфляційне таргетування. Варто нагадати, що вперше теза щодо необхідності переходу до інфляційного таргетування була відображена ще в Основних засадах грошово-кредитної політики на 2002 рік. У наступні роки здійснювалася робота з формування необхідних пе-

редумов для цього. Головна з них — правове визначення примату інфляційної цілі над усіма іншими — була імплементована в законодавство в 2010 році шляхом внесення змін до Закону про Національний банк.

Утім, у підсумку в Україні так і не склалися передумови для переходу до класичної форми інфляційного таргетування. Режим, що базується на цінновій стабільності, має багато спільних рис з інфляційним таргетуванням, водночас містить і суттєві відмінності. Ми усвідомлюємо, що він повною мірою не підпадає під стандартні параметри жодного монетарного режиму з переліку тих, які наводяться в економічних підручниках та довідниках міжнародних організацій. У той же час ми впевнені, що саме такі засади найкраще відповідають поточному рівню розвитку економічних та фінансових відносин у нашій країні.

До речі, режим інфляційного таргетування в класичному вигляді насправді застосовує не так уже й багато країн. При цьому далеко не завжди їхній досвід є позитивним — у багатьох країнах, які його застосовували, кризові прояви були відчутнішими порівняно із середніми показниками у групі країн з аналогічним рівнем розвитку (наприклад, Ісландія, Угорщина, Сербія). Натомість є ціла низка країн, котрі (як і Україна), застосовуючи режими, дуже подібні до інфляційного таргетування, називають їх по-іншому. До них можна віднести країни Єврозони, Швейцарію та певною мірою США.

Спільною рисою монетарних режимів згаданих країн (у тому числі України) та класичного інфляційного таргетування є те, що головною метою грошово-кредитної політики визначається утримання на певному рівні показника інфляції. Утім, інфляційне таргетування — це не лише пріоритет інфляційної мети. Невід’ємною складовою цього монетарного режиму в класичному вигляді є також чітко визначені операційні аспекти і процедури проведення грошово-кредитної політики, які базуються на відповідному рівні розвитку економічних відносин та фінансових ринків у країні. Останнє є дуже суттєвим чинником, оскільки грошово-кредитна сфера — вторинна відносно реального виробництва і лише опосередковує рух товарів та послуг в економіці. З огляду на це, монетарний режим повинен відповідати тим економічним відносинам, які мають місце в реальному секторі та фінансовій сфері на певно-

му етапі розвитку. Інакше запровадження класичної форми інфляційного таргетування, як-то кажуть, поставить воза попереду коня.

Здійснюючи проєкцію вищезначеного на вітчизняні реалії, почнемо з того, що інфляційне таргетування передбачає цілковиту відповідальність центрального банку за ціннову стабільність. Але це можливо лише за умови значно глибшого рівня лібералізації ціноутворення, коли монетарні чинники в динаміці інфляції дійсно є визначальними. В нашій країні, як відомо, значний вплив на динаміку інфляції мають адміністративні чинники. А тому уряд, разом із Національним банком, несе свою частку відповідальності за стабільність гривні. Це знаходить відображення і в чинному законодавстві. Зокрема, в статті 20 Закону “Про Кабінет Міністрів України” визначено, що серед іншого Кабінет Міністрів має сприяти стабільності грошової одиниці України. Саме з огляду на це в Основних засадах значну увагу приділено питанням забезпечення належної координації та співпраці Національного банку з урядом.

Загальновідомо також і те, що при інфляційному таргетуванні основним інструментом регулювання грошово-кредитного ринку є відсоткова ставка. Національним банком останнім часом чимало зроблено для посилення дієвості процентної політики. Однак жодні дії на рівні компетенції центрального банку не матимуть значного ефекту, доки в країні не запрацює на повну потужність фондовий ринок. Без цього не функціонуватиме належним чином механізм монетарної трансмісії, через який передаються імпульси від зміни ключової ставки центрального банку до рівня, на якому суб’єкти економіки приймають рішення щодо споживання та заощадження. Саме з огляду на це Національний банк упродовж останніх років бере активну участь у роботі з розвитку фондового ринку. Продовження даної роботи передбачене й Основними засадами.

Нарешті, про питання режиму обмінного курсу. Інфляційне таргетування передбачає абсолютну або близьку до абсолютної гнучкість обмінного курсу. Україна поки що не може дозволити собі таку розкіш. Ураховуючи те, що динаміка обмінного курсу гривні відчутно впливає на показники інфляції та якість балансів банків (в умовах значного рівня доларизації їх активів і

зобов'язань), Основні засади передбачають вжиття заходів щодо уникнення суттєвих курсових коливань.

Таким чином, монетарний режим, який застосовуватиметься Національним банком, враховуватиме як передову світову практику реалізації грошово-кредитної політики, так і специфічні особливості вітчизняної економіки та стан розвитку її внутрішнього фінансового ринку.

ОПЕРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ

Центральні банки не можуть безпосередньо впливати на рівень цін. Вони це роблять шляхом регулювання обсягу грошової пропозиції. Індикаторами відповідності обсягу грошової пропозиції встановленим інфляційним орієнтирам, як правило, виступають показники, що перебувають під безпосереднім контролем центрального банку. Це можуть бути кількісні монетарні показники, відсоткові ставки або обмінний курс.

Монетарні режими, що базуються на приматі цінової стабільності, зазвичай передбачають провідну роль саме процентних ставок як головних інструментів та операційних орієнтирів грошово-кредитної політики. Таке ж прагнення, власне, задекларовано і в Основних засадах. Утім, як зазначалося вище, в українських реаліях процентна політика поки що не може бути достатньо дієвою. А тому процес посилення ролі процентної політики відбуватиметься поступово, у міру розвитку фінансової системи та ефективнішої роботи трансмісійних механізмів.

Також не слід забувати, що Україна активно співпрацює з Міжнародним валютним фондом у рамках програми “Стенд-бай”. Її стандартні умови (які однакові для всіх країн-реципієнтів коштів МВФ) передбачають використання кількісних монетарних показників як критеріїв ефективності.

Нарешті, не можна оминати увагою і той факт, що процентні важелі впливу останнім часом дещо втратили свої позиції в багатьох, насамперед — розвинутих, країнах світу. Там ключові ставки центральних банків давно сягнули мінімальних рівнів, коли подальше їх зменшення практично неможливе. За таких умов для подальшого пом'якшення монетарної політики (що необхідно для стимулювання економічної активності) виникає потреба використовувати інші інструменти впливу, серед яких

найбільшого поширення набули методи кількісного пом'якшення (тобто програми випуску в обіг додаткового обсягу коштів через ті або інші канали).

Навіть з урахуванням об'єктивного характеру такого стану речей виникає питання, наскільки доцільно вважати головним операційним інструментом та/або орієнтиром грошово-кредитної політики той показник, який за певних обставин може виявитися непридатним для використання. Для України це питання поки що не на часі, однак Національний банк із особливою зацікавленістю вивчатиме передовий досвід у цій царині для можливого врахування в майбутньому.

На даному ж етапі в Основних засадах зазначається, що у період до набуття інструментами процентної політики належного ступеня дієвості провідна роль у процесі грошово-кредитного регулювання відводиться кількісним показникам обсягу грошової пропозиції. Які саме показники грошової пропозиції мають бути на увазі? Як ми вже зазначали, операційні орієнтири повинні перебувати під безпосереднім контролем з боку центрального банку. Тому в Основних засадах у ролі такого орієнтира визначено монетарну базу. Відповідно, в документі наводяться і прогнозні індикатори її приросту. Утім, не забуто і те, що Україна прагне продовжити співробітництво з МВФ у рамках програми “Стенд-бай”. А тому в Основних засадах зазначено, що як операційні орієнтири грошово-кредитної політики також розглядатимуться монетарні критерії ефективності й індикативні цілі, передбачені програмою “Стенд-бай”, зі змінами, котрі встановлюватимуться під час здійснення її переглядів.

Одразу зазначимо, що, на відміну від Основних засад (де прогнозні індикатори монетарної бази встановлені на річній основі), критерії ефективності й індикативні цілі програм МВФ визначають на шоквартальній основі. Крім того, стандартні умови програми “Стенд-бай” (які, нагадаємо, однакові для всіх країн-реципієнтів МВФ) передбачають використання у ролі критеріїв ефективності й індикативних цілей три монетарні показники: чисті міжнародні резерви, чисті внутрішні активи та монетарну базу. Чисті міжнародні резерви завжди мають статус критерію ефективності програми (тобто інди-

катора, обов'язкового для виконання за будь-яких умов). Ще одним критерієм ефективності є один із двох інших монетарних показників — або чисті внутрішні активи, або монетарна база. Залежно від того, який із цих двох показників обрано як критерій ефективності (наприклад, у рамках останньої програми співробітництва України та МВФ “Стенд-бай” таким є чисті внутрішні активи), другий набуває статусу індикативної цілі (тобто індикатора, який бажано досягти, однак за певних умов припускається його недотримання).

А як же обмінний курс? Нагадаємо, що починаючи з Основних засад грошово-кредитної політики на 2008 рік (зі змінами) індикатори можливої динаміки обмінного курсу в цьому документі не визначалися. Утім, це не заважало багатьом експертам та пересічним громадянам вважати, що Національний банк ставить собі за мету утримувати обмінний курс у певних межах.

Для того, аби остаточно розставити усі крапки над “і”, в Основних засадах прямим текстом наголошено на відсутності зобов'язань Національного банку щодо утримання на певному рівні або в певних межах обмінного курсу гривні відносно іноземних валют. Водночас, ураховуючи, що динаміка обмінного курсу гривні має неабиякий вплив на показники інфляції та якість балансів банків (в умовах значного рівня доларизації їх активів і зобов'язань), планується вживати заходів щодо уникнення його суттєвих коливань.

Іншими словами, Національний банк втручатиметься в регулювання обмінного курсу лише в тих межах, які необхідні для забезпечення цінової стабільності, убезпечення від погіршення якості балансів банків та уникнення макроекономічних дисбалансів. Однак інструменти грошово-кредитної політики жодним чином не використовуватимуться з метою хеджування валютних ризиків тих, хто не довіряє національній грошовій одиниці.

Зазначене цілком гармоніє з головною ідеєю, яка закладалася в Основні засади при їх розробці. Вона полягає в тому, що цінувати необхідно насамперед гривню. Лише довіра та повага до нашої власної грошової одиниці створить передумови для економічного піднесення країни в цілому та підвищення добробуту кожного її громадянина.

Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік

Основні засади грошово-кредитної політики на 2013 рік визначають завдання грошово-кредитної політики та показники діяльності Національного банку України (далі — Національний банк) у середньостроковій перспективі для забезпечення стабільності грошової одиниці України та досягнення цілей, визначених Законом України “Про Національний банк України”, і враховують тенденції та прогноз розвитку економіки, бюджетної сфери та грошово-кредитного ринку.

1. ЦІЛІ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА 2013 РІК ТА СЕРЕДНЬОСТРОКОВУ ПЕРСПЕКТИВУ

Головною метою грошово-кредитної політики з урахуванням положень Конституції України є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Стабільна грошова одиниця розглядається як одна з базових цінностей суспільства, вагома гарантія захисту приватних економічних інтересів кожного громадянина та необхідна умова досягнення стратегічних цілей економічного розвитку України — забезпечення високих темпів економічного зростання на засадах модернізації та інноваційного розвитку, побудова сучасної, стійкої, відкритої і конкурентоспроможної у світовому масштабі економіки та забезпечення на цій основі підвищення добробуту населення нашої держави.

Відповідно до Закону України “Про Національний банк України” під час виконання своєї основної функції Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Головним критерієм успішності проведення грошово-кредитної політики є підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін. Річний показник приросту індек-

су споживчих цін у 2013—2014 роках має стабілізуватися в діапазоні 4—6%, а починаючи з 2015 року — утримуватися в межах 3—5%.

Продовження здійснення економічних і соціальних реформ у державі в окремі періоди може призвести до виникнення об’єктивних ситуативних коливань цін на ринках споживчих товарів і послуг. Такі коливання можуть бути результатом структурних зрушень в економіці, приведення окремих цін і тарифів у відповідність до економічно обґрунтованих рівнів, впливу значних зовнішніх шоків тощо. За таких обставин допускається певне тимчасове відхилення показників приросту споживчої інфляції від установлених цільових орієнтирів. Водночас таке відхилення не повинно впливати на досягнення визначених інфляційних орієнтирів у середньостроковому періоді.

Події останньої світової економічної та фінансової кризи довели, що цінова стабільність є необхідною, але недостатньою умовою досягнення стратегічних цілей економічного розвитку. З огляду на це та відповідно до законодавства України грошово-кредитна політика також спрямовуватиметься на сприяння стабільності банківської системи (як ключової умови забезпечення фінансової стабільності в державі) та підтримку економічної політики Кабінету Міністрів України, спрямованої на економічне зростання. Національний банк в межах своїх можливостей сприятиме зростанню обсягів кредитування реального сектору економіки. Необхідність досягнення цих цілей не може вступати в протиріччя із головною метою грошово-кредитної політики. А успішність роботи Національного банку за наведеними напрямами визначатиметься в комплексі з результативністю заходів економічної та фінансової політики Уряду на підставі критеріїв, що містяться у відповідних прогнозних і програмних документах економічного та соціального розвитку.

2. РЕАЛІЗАЦІЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ У 2012 РОЦІ

Характерною рисою та суттєвим економічним досягненням країни як у 2011 році, так і в першій половині 2012 року було досягнення та підтримання цінової стабільності. За 2011 рік приріст індексу споживчих цін становив лише 4.6 %, а за підсумками липня 2012 року він набув від’ємних значень і становив –0.1% як до початку року, так і в річному обчисленні.

Зниження інфляції було зумовлене комплексом внутрішніх і зовнішніх чинників, серед яких насамперед вирізнялися високий урожай, відтермінування збільшення тарифів на газ та опалення для населення, покращення бюджетної дисципліни (дефіцит зведеного бюджету щодо ВВП скоротився з 6.0% у 2010 році до 1.8% у 2011 році) та виважена грошово-кредитна політика, яка обмежувала надмірне зростання споживчого попиту та забезпечувала прогнозовану динаміку валютного ринку.

Зниження інфляції сприяло макроекономічній стабілізації та створенню базових передумов для інтенсифікації інвестиційного процесу, збереженню вартості заощаджень населення, а також підвищенню цінних переваг українських виробників на зовнішніх та внутрішньому ринках за рахунок сприятливої динаміки реального ефективного обмінного курсу.

Економіка України характеризується значним ступенем відкритості. Тому негаразди у світовій економіці відповідним чином відображалися і на економічному розвитку України. Утім, на відміну від багатьох економічно розвинутих країн, в Україні зберігається економічне зростання — реальний ВВП у 2011 році збільшився на 5.2%, а у II кварталі 2012 року — на 3.0% порівняно з відповідним кварталом 2011 року, що відбувається насамперед за рахунок зростання внутрішнього попиту.

Погіршення кон'юнктури світових товарних ринків також впливало на динаміку показників платіжного балансу. Сальдо зведеного платіжного балансу у 2011 році та першому півріччі 2012 року було від'ємним і становило –2.5 млрд. дол. США та –1.1 млрд. дол. США відповідно. Упродовж 2011–2012 років Україна не отримувала кредитів від МВФ та інших глобальних інституцій (Світовий банк, ЄС), мала обмежений доступ до інших зовнішніх джерел фінансування, у 2012 році розпочала повернення кредитних коштів МВФ та вчасно виконувала всі інші зовнішні зобов'язання. За таких умов Національному банку вдалося мінімізувати зменшення міжнародних резервів, які відігравали значну стабілізуючу роль як упродовж 2011 року, так і в 2012 році. За станом на 01.08.2012 р. обсяг міжнародних резервів перевищив 30 млрд. дол. США (в еквіваленті), що є достатнім для фінансування майбутнього імпорту товарів і послуг протягом 3.3 місяця.

Підтримці макроекономічної та фінансової стабільності в Україні сприяло збереження прогнозованого стану валютного ринку. У 2011 році обмінний курс гривні відносно долара США на міжбанківському валютному ринку знизився лише на 0.84% – до 8.0284 грн./дол. США, а за 7 місяців 2012 року – на 0.48% – до 8.0669 грн./дол. США.

Національний банк гнучко регулював грошову пропозицію на засадах забезпечення збалансованості товарних і грошових ринків. Приріст грошової маси як у 2011 році, так і в січні – липні 2012 року значною мірою забезпечувався за рахунок активізації дії механізму мультиплікації коштів. Свідченням цього є більш швидкі темпи приросту грошової маси (за 2011 рік – на 14.7%, за 7 місяців 2012 року – на 5.2%) порівняно із показниками приросту монетарної бази (6.3% та 2.1% відповідно).

Особливості реалізації грошово-кредитної політики безпосередньо зумовлювалися неоднорідністю макроекономічної динаміки. Так, більшу частину 2011 року, в умовах існування суттєвих ризиків для цінової стабільності, грошово-кредитна політика була досить помірною. Натомість у 2012 році із закріпленням позитивних тенденцій у динаміці споживчих цін грошово-кредитна політика набула стимулюючої спрямованості. У цей період для неї характерним було постійне вжиття заходів, спрямованих на сприяння економічному зростан-

ню через створення умов для активізації кредитної діяльності банків.

Стабільна грошова одиниця, а також ужиття заходів, спрямованих на розвиток та посилення стійкості банківської системи, сприяли подальшому розширенню ресурсної бази банків. Обсяг депозитів фізичних осіб за 2011 рік збільшився на 13.1%, за 7 місяців 2012 року – на 11.3%. Вклади в національній валюті зростали більшими темпами порівняно з депозитами в іноземній валюті.

Проте динаміка обсягів кредитування поки що є нестабільною. Якщо у 2011 році приріст обсягів кредитування банками реального сектору становив 14.9%, то за 7 місяців 2012 року – 1.6%. Така нестабільність пов'язана насамперед із наявністю значних зовнішніх ризиків та невизначеністю щодо подальшого розвитку ситуації на ринках.

3. ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Наявний макроекономічний прогноз Кабінету Міністрів України представлено у вигляді двох сценаріїв. Припускається, що основні відмінності між цими сценаріями формуватимуть зовнішні умови розвитку: торговельні та фінансові.

У 2013 році за обома офіційними прогнозними сценаріями Кабінету Міністрів України в економіці України триватимуть започатковані у попередні роки позитивні процеси: зростання визначатиметься здебільшого внутрішнім попитом, збільшуватиметься роль інвестицій, відновлюватиметься експортна активність підприємств. Проте інтенсивність цих процесів може значно відрізнятись внаслідок різних припущень щодо ситуації на світових ринках товарів і капіталу.

Згідно зі сценарієм 1 формування сприятливішої зовнішньоекономічної кон'юнктури як на ринку товарів, так і на ринку капіталів створить для економіки України додаткові позитивні фактори зростання за всіма складовими. Темпи зростання світової економіки дадуть змогу покращити фінансовий стан підприємств та залучити більші обсяги іноземного кредитного та інвестиційного ресурсу. У цілому на вищому рівні порівняно зі сценарієм 2 передбачається розширення як внутрішнього, так і зовнішнього попиту.

Приріст ВВП у 2013 році за цим сценарієм прогнозується на рівні 3.4%, а приріст індексу споживчих цін – 4.8%.

Згідно зі сценарієм 2 внесок вну-

трішнього попиту у зростання ВВП перевищуватиме внесок зовнішнього. Водночас відбуватимуться зміни в структурі формування внутрішнього попиту. Разом з цим прогнозується збільшення внеску валового нагромадження основного капіталу.

Також відбуватиметься покращення інвестиційного клімату, удосконалюватиметься нормативно-правова база у сфері інвестиційної діяльності, реалізовуватиметься внутрішня політика з акцентом на створення умов для підвищення продуктивності факторів виробництва, що сприятиме стійкому економічному зростанню в довгостроковій перспективі. Приріст ВВП за цим сценарієм у 2013 році становитиме 2.5%, приріст індексу споживчих цін – 6.1%.

4. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОВЕДЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В СЕРЕДНЬОСТРОКОВОМУ ПЕРІОДІ

Реалізація грошово-кредитної політики в 2013 та подальших роках здійснюватиметься на засадах використання основних елементів монетарного режиму, що базується на ціновій стабільності. Це передбачає дотримання таких основних принципів:

- безумовної пріоритетності цілі щодо цінової стабільності та підпорядкування їй усіх інших цілей і завдань грошово-кредитної політики. Відповідно до законодавства як критерій оцінки досягнення головної цілі грошово-кредитної політики використовуватиметься показник індексу споживчих цін у річному вимірі. Одночасно з метою здійснення всебічного аналізу інфляційної ситуації також уважно відстежуватиметься динаміка інших цінових індексів (базовий індекс споживчих цін, індекс цін виробників промислової продукції, індекс-дефлятор ВВП);

- орієнтації на середньострокову перспективу. Допускається певне тимчасове відхилення показників приросту індексу споживчих цін у річному вимірі від установлених цільових орієнтирів, якщо такі відхилення не несуть загрози для цінової стабільності в середньостроковій перспективі. Як підстави для коригування грошово-кредитної політики розглядатимуться переважно чинники, які містять потенціал для зміни середньострокових інфляційних трендів;

- тісної співпраці з Урядом. Вагомі чинники впливу на динаміку інфляції

перебувають поза монетарною сферою і належать до компетенції Уряду. За таких умов лише тісна координація грошово-кредитної політики Національного банку та економічної і бюджетної політики Уряду дасть змогу забезпечити ефективно досягнення монетарних цілей і завдань;

- відсутності зобов'язань Національного банку щодо утримання на певному рівні або в певних межах обмінного курсу гривні до іноземних валют. Офіційний курс гривні до долара США встановлюватиметься на підставі її котирувань на міжбанківському ринку, сприяючи формуванню в суспільстві об'єктивної оцінки валютних ризиків. Водночас, ураховуючи, що динаміка обмінного курсу гривні має значний вплив на показники інфляції та якість балансів банків (в умовах значного рівня доларизації їх активів і зобов'язань), вживатимуться заходи щодо уникнення його суттєвих коливань;

- перспективного характеру ухвалення рішень. Потреба у житті монетарних регулюючих заходів визначатиметься насамперед на підставі інфляційного прогнозу, а також прогнозних оцінок розвитку реального сектору економіки, платіжного балансу та грошово-кредитного ринку, який робитиметься на підставі аналізу широкого спектра макроекономічних, бюджетних і монетарних показників, їх взаємозв'язку і впливу на стабільність гривні з урахуванням можливих змін у майбутньому;

- прозорості діяльності Національного банку перед суспільством. Детальне пояснення мотивів і дій Національного банку у сфері регулювання грошово-кредитного ринку надаватиметься як одразу після ухвалення відповідних рішень (прес-релізи, відеозвернення тощо), так і в узагальненому вигляді — в офіційних аналітичних та прогнозних документах Національного банку України, які регулярно публікуватимуться на сторінках Офіційного інтернет-представництва Національного банку.

Якщо відхилення показників приросту індексу споживчих цін у річному вимірі від установлених цільових орієнтирів спостерігатиметься упродовж шести місяців поспіль, то Національний банк розміщуватиме на сторінках свого Офіційного інтернет-представництва пояснення щодо причин такого відхилення та інформуватиме про заходи, які вживаються для приведення індексу споживчих цін у відповідність до встановлених цільових параметрів.

Завдання із забезпечення цінової стабільності в середньостроковій перспективі передбачає не лише досягнення визначених інфляційних орієнтирів, а й сприяння формуванню системних передумов для підтримки стабільного низькоінфляційного середовища та забезпечення стійкості грошової одиниці України до потрясінь у довгостроковій перспективі.

У цьому аспекті важливе місце належатиме удосконаленню операційної структури реалізації грошово-кредитної політики. Монетарний режим, що базується на ціновій стабільності, передбачає провідну роль процентних ставок як головних інструментів та операційних орієнтирів грошово-кредитної політики. З огляду на це у міру розвитку фінансової системи та ефективнішої роботи трансмісійних механізмів відбудуватиметься посилення ролі процентної політики в регулюванні грошово-кредитного ринку.

У період до набуття інструментами процентної політики належного ступеня дієвості провідна роль у процесі грошово-кредитного регулювання відводитиметься кількісним показникам обсягу грошової пропозиції. Операційними орієнтирами грошово-кредитної політики розглядатимуться монетарні критерії ефективності й індикативні цілі, передбачені програмою “Стендбай” (підтримується Міжнародним валютним фондом) зі змінами, які встановлюватимуться під час здійснення її переглядів.

В умовах тривалої нестабільності на світових фінансових ринках, яка містить суттєві загрози для макроекономічної та фінансової стабільності в Україні, посилюватиметься стабілізуюча роль міжнародних резервів. Ураховуючи це, грошово-кредитна політика в середньостроковій перспективі передбачатиме необхідність їх утримання на рівні, що забезпечує необхідний захист національної економіки від негативних зовнішніх шоків.

Цій самій меті підпорядковуватимуться і заходи щодо встановлення та регулювання системи обмежень на валютному ринку. Заходи із валютної лібералізації узгоджуватимуться з темпами економічного зростання, підвищенням загального попиту на національну грошову одиницю з одночасним зниженням доларизації економічних відносин. Це, у свою чергу, безпосередньо пов'язано із здійсненням низки інституційних перетворень, які будуть прямо впливати і на стійкість фінансової системи та можливість підви-

щення курсової гнучкості гривні. Ключовим залишатиметься питання щодо ефективності використання зовнішніх кредитів та спроможності їх спрямування на розвиток реального виробництва. За відсутності його прискореного розвитку зменшуватиметься фінансова база погашення та обслуговування зовнішніх боргових зобов'язань країни, що спричинятиме зростання їх загальнонаціонального тягара та вразливості української валюти й бізнесу.

Зменшенню зовнішніх ризиків стабільності грошової одиниці сприятиме розвиток внутрішнього фінансового ринку та забезпечення його стійкості. З урахуванням визначених законодавством повноважень діяльність Національного банку в цій царині насамперед концентруватиметься довкола сприяння стабільності банківської системи. Також у співпраці з іншими фінансовими регуляторами проводитиметься робота із побудови системи моніторингу та оцінки стабільності фінансового сектору. Передбачається активна участь Національного банку й у вирішенні питань щодо розвитку фондового ринку, у т. ч. — у реформуванні та забезпеченні ефективного функціонування національної депозитарної системи. Дієвість фондового ринку відіграє важливу роль у належному функціонуванні монетарного трансмісійного механізму, який забезпечує адекватну реакцію реального сектору економіки на зміни в грошово-кредитній політиці.

У сучасних умовах істотним чинником підтримання стабільності грошової одиниці в довгостроковій перспективі є забезпечення довіри до політики центрального банку. З цієї метою Національний банк продовжуватиме удосконалювати систему комунікацій з громадськістю, маючи на меті через детальне роз'яснення цілей грошово-кредитної політики та заходів щодо їх досягнення отримувати суспільну підтримку своїх дій і формувати на ринку позитивні очікування.

Адекватному сприйняттю таких роз'яснень сприятиме підвищення рівня фінансової грамотності населення. У зв'язку з цим набуває особливого значення подальша всебічна підтримка на всіх рівнях ініціативи Національного банку щодо розроблення державної просвітницької програми, спрямованої на підвищення фінансової грамотності населення. Розроблення та реалізація такої програми сприятиме формуванню у населення необхідних знань та навичок раціональної та обач-

ливої поведінки на ринку фінансових послуг. Це розширюватиме базу активних і свідомих приватних інвесторів на внутрішньому фінансовому ринку та у перспективі сприятиме зменшенню залежності економіки України від зовнішніх джерел фінансових ресурсів.

5. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА 2013 РІК

Основні завдання грошово-кредитної політики на 2013 рік передбачають необхідність утримання приросту індексу споживчих цін у межах 4.8–6.1%. Динаміка споживчої інфляції у 2013 році може відрізнитися від прогнозованих орієнтирів залежно від рішень, які ухвалюватимуться Урядом у сфері адміністративно регульованих цін і тарифів.

За умови підвищення адміністративно регульованих цін і тарифів грошово-кредитна політика виходитиме з потреби нівелювання можливих монетарних ризиків цінової стабільності. Під час оцінки можливого впливу адміністративних чинників братиметься до уваги те, що приведення цін і тарифів у відповідність до ринково обґрунтованих рівнів хоча і може призводити до підвищення рівня інфляції у короткостроковій перспективі, але у середньостроковому періоді, навпаки, сприяє ціновій стабільності через усунення диспропорцій та покращення роботи відповідних галузей економіки.

Монетарні чинники впливу на стабільність грошової одиниці контролюватимуться через регулювання обсягу монетарної бази, яка розглядатиметься як операційний орієнтир грошово-кредитної політики. Прогноз макроекономічних показників Уряду містить два сценарії розвитку. За умови реалізації першого сценарію розвитку економіки приріст обсягу монетарної бази у 2013 році може становити до 8%. У випадку розвитку макроекономічної ситуації за другим сценарієм є підстави прогнозувати, що приріст обсягу монетарної бази становитиме до 6%.

Засоби та методи грошово-кредитної політики використовуватимуться гнучко залежно від конкретних умов розвитку грошово-кредитного ринку. Структурні дисбаланси ліквідності нівелюватимуться за рахунок переважного використання механізмів довгострокової дії (обов'язкові резерви) та невідновних операцій (купівля-продаж державних цінних паперів). Якщо стан ліквідності буде близьким до рів-

новажного, то перевага надаватиметься інструментам короткострокової дії (тендери з підтримки ліквідності, операції репо, розміщення депозитних сертифікатів).

У разі посилення зовнішніх шоків Національний банк за потреби посилюватиме підтримку ліквідності банків через розширення переліку застави, яка оголошується під час проведення тендерів з рефінансування, та збільшення термінів підтримки ліквідності банків. За потреби встановлюватимуться додаткові вимоги до банків, що матимуть намір підтримувати ліквідність через інструменти рефінансування.

Процентна політика спрямовуватиметься на сприяння формуванню умов для зниження реальної вартості кредитних ресурсів. Водночас динаміка відсоткових ставок за кредитами та депозитами суттєвим чином залежатиме і від рівня ринкових очікувань, подолання структурних диспропорцій розвитку тощо. Це потребуватиме вжиття узгоджених з усіма гілками влади заходів у напрямі макроекономічної стабілізації, удосконалення законодавства із захисту прав кредиторів і споживачів фінансових послуг, поліпшення інвестиційного клімату, покращення судової практики розгляду кредитних спорів.

Реалізація валютно-курсової політики Національного банку в 2013 році враховуватиме стан платіжного балансу, характер коливань попиту та пропозиції іноземної валюти на міжбанківському валютному ринку України, а також необхідність підтримки зовнішніх платежів Уряду та НАК "Нафтогаз України" та забезпечення прогнозованої динаміки обмінного курсу гривні.

Поступове підвищення курсової гнучкості гривні узгоджуватиметься з темпами економічного зростання, рівнем конкурентоспроможності вітчизняної продукції, зниженням доларизації економічних відносин та посиленням стійкості національної фінансової системи, включаючи її здатність автономно нівелювати шоківі валютні коливання з використанням інструментів фондового ринку.

Зберігатиметься присутність Національного банку на міжбанківському валютному ринку, зокрема через проведення валютних інтервенцій, що зумовлюватиметься необхідністю досягнення інфляційних цілей, яким підпорядковані всі інші завдання грошово-кредитної політики. Також зусилля Національного банку спрямовуватимуться на збереження стабілізаційних

можливостей міжнародних резервів як у частині підвищення курсової гнучкості гривні, так і певного покриття валютних ризиків.

У міру досягнення основної цілі підтримуватиметься діяльність Уряду щодо забезпечення високих темпів економічного розвитку. Така робота концентруватиметься насамперед у площині створення умов для активізації кредитної діяльності банків. Залежно від ситуації на грошово-кредитному ринку розглядатиметься питання щодо надання відповідних монетарних стимулів, вживатимуться заходи щодо підвищення рівня капіталізації банків, покращення якості їх кредитного портфеля, удосконалення законодавчої бази, що регулює кредитну діяльність, стимулювання заощаджувальної активності населення.

З метою збільшення спроможності фінансової системи акумулювати ресурси для забезпечення потреб економічного зростання розширюватиметься та вдосконалюватиметься сфера безготівкових платежів. Зокрема, вживатимуться заходи щодо поширення безготівкових розрахунків з використанням спеціальних платіжних засобів, запровадження сучасних технологій забезпечення надійного та ефективного обслуговування учасників розрахунків, створення уніфікованої інфраструктури та реалізації супутніх проектів у соціальній сфері.

Підтримуватиметься тісна взаємодія Національного банку з Урядом у питаннях щодо узгодження грошово-кредитної та фінансової політики, у тому числі в частині впливу на стан грошово-кредитного ринку випуску внутрішніх зобов'язань, а також активна співпраця в питаннях щодо забезпечення стійкості фінансової системи, визначення пріоритетів спрямування фінансових ресурсів через фінансові й структурні механізми та інструменти.

Для забезпечення досягнення наведених вище цілей та виконання окреслених завдань використовуватимуться усі наявні інституційні механізми та операційні важелі, забезпечуватиметься послідовність і прозорість грошово-кредитної політики, органічно поєднуюватиметься незалежність у виконанні Національним банком головної конституційної функції з узгодженістю його дій з економічними та фінансовими заходами інших органів влади.

Голова Ради
Національного банку України
І.М. Прасолов.

Від довіри – до визнання/

Конкурс "Банк року-2012" за версією журналу "Банкир"

21 листопада 2012 року в конференц-залі готельного комплексу "Royal Congress Hotel" відбулась урочиста церемонія нагородження українських банків, визнаних переможцями IV Всеукраїнського конкурсу "Банк року-2012" за версією журналу "Банкир".

З а традицією наприкінці року журнал "Банкир" уже вчетверте визначив кращі банки України. При підбитті підсумків організатори конкурсу враховували найважливіші якісні показники у роботі банків, а саме: довіра клієнтів, репутація банків, прозорість і відкритість їх діяльності, якість менеджменту, ефективність банківських продажів. Виходячи з цих показників і визначалися лідери.

Конкурс проводився серед банків, які мають ліцензії Національного банку України і надають кредитно-фінансові послуги фізичним та юридичним особам. Організатори заходу – видавництво "КБД-Видав" і журнал "Банкир".

Участь у церемонії нагородження лауреатів взяли керівники українських банків, акредитовані в Україні дипломати, клієнти і партнери банків, професійні учасники небанківського фінансового і фондового ринків, бізнесмени, фахівці у сфері банківської безпеки.

Партнери конкурсу "Банк року-2012" – Система "Міжнародні грошові перекази "ЛІДЕР", Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), Група "Росток-холдинг", ТОВ "Європеум", Рейтингове агентство "IBI Rating".

Медіапартнери конкурсу – журнал "Вісник Національного банку України" та Інформаційний портал "Банки.ua".

Крім переможців та лауреатів конкурсу "Банк року-2012", того дня було названо вісім лауреатів I Всеукраїнського конкурсу "Лідер фондового та фінансового ринку-2012" та сім лауреатів II Всеукраїнського конкурсу "Банківська безпека-2012" за версією журналу "Банкир".

Марина Гриченко,
"Вісник НБУ".

Переможці та лауреати IV Всеукраїнського конкурсу "Банк року-2012" за версією журналу "Банкир"

У номінаціях:

"Кращий банк з кредитування населення"
ПАТ "Імексбанк".

"Кращий банк з депозитних програм для населення"

ПАТ "Дельта-банк", ПАТ "Ідея-банк".

"Кращий банк з депозитних програм для корпоративних клієнтів"

ПАТ "Універсал-банк".

"Банк – лідер з кредитування малого та середнього бізнесу"

ПАТ "КБ "Глобус".

"Кращий банк з розрахунково-касового обслуговування"

ПАТ "Міський комерційний банк".

"Банк з високим рівнем соціальної відповідальності"

ПАТ "Укрінбанк".

У спеціальних номінаціях

"Банк – лідер за темпами розвитку"

ПАТ "Всеукраїнський банк розвитку".

"Банк – лідер по роботі з малим та середнім бізнесом"

ПАТ "Український професійний банк".

"Найнадійніший банк"

ПАТ "АСТРА-банк".

"Банкір року-2012"

(іменний приз пам'яті Вадима Гетьмана)

Андрій Рязанцев – голова правління ПАТ "Ідея-банк".

Іменний приз пам'яті Вадима Гетьмана "Банкір року-2012" голові правління ПАТ "Ідея-банк" Андрію Рязанцеву вручив перший секретар Посольства Республіки Польща в Україні Михал Фаленчик.

Переможці і лауреати IV Всеукраїнського конкурсу "Банк року-2012" за версією журналу "Банкир".

Точка зору науковця/

Олександр Шаров

Професор, доктор економічних наук

Перспективи валютної інтеграції на пострадянському просторі

На початку грудня 2012 року в Ашгабаті на саміті глав держав СНД було підписано Угоду щодо організації інтегрованого валютного ринку. Документ підписали Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан. Україна з самого початку підготовки цієї угоди не планувала її підписання. Однак тема валютної інтеграції викликає зацікавленість і у вітчизняних науковців, а також ставить низку теоретичних та практичних питань, розгляду яких і присвячена ця стаття.

ЄДИНА ВАЛЮТА СНД: МРІЯ ПРО МИНУЛЕ

Яскрава, хоча й драматична доля євро — спільної валюти 17 країн ЄС, що об'єдналися у валютний союз (відомий як єврозона), викликала цілу низку проектів щодо створення єдиних валют інших інтеграційних об'єднань — від Латинської Америки до Азії. Не залишився осторонь цієї тенденції і пострадянський простір. Як справедливо зазначають експерти, “пострадянським державам у різних інтеграційних угрупованнях до цього часу не вдалося домогтися єдності з приводу гармонізації та координації валютної політики, хоча ця тема залишається на порядку денному всіх інтеграційних угруповань у регіоні СНД” [1, с. 47]. Зокрема, ще у 1990-х роках, у СНД пропонувалося багато проектів стосовно валютної інтеграції, в яких за мету ставилася побудова платіжного союзу [2, с. 63–95] або обмежена конвертованість у межах регіону [3, с. 118]. Необхідність у таких проектах поступово зникла в міру зняття валютних обмежень за поточними операціями платіжного балансу.

В принципі, можливі два обґрунтування прагнення запровадити єдину валюту на пострадянському про-

сторі: тривале існування в рамках єдиної держави з однією валютою та успіх Європейського економічного і валютного союзу, спільна валюта якого продемонструвала свою життєздатність на світових фінансових ринках (у тому числі й в умовах “кризової турбулентності”). Однак розглядаючи ці аргументи стосовно країн СНД, зауважимо, що грошово-валютні системи країн співдружності витримали іспит гіперінфляцією та “обвальною девальвацією”, а тому “варіант переходу на єдину валюту “від протилежного” не проходить” [4, с. 6]. Крім того, “досвід єдина європейська валюта спирається на масштабний економічний потенціал (...), а також на певні процедури узгодження макроекономічних показників та економічної політики” [4], що не притаманне країнам СНД / ЄврАзЕС.

Водночас, на нашу думку, повернення до ідеї єдиного валютного простору зумовлюється деякими іншими факторами, серед яких, крім політичних, існують і економічні. Зокрема йдеться про невисокий статус національних валют країн СНД / ЄврАзЕС, який проявляється в недостатньому їх використанні у міжнародних розрахунках не лише

на світовому, а й на регіональному рівні. “Як свідчать дослідження, низький рівень довіри до валют країн СНД пояснюється насамперед невизначеністю валютного курсу та значними конверсійними ризиками. Відсутність інфраструктури, необхідної для проведення розрахунків, недоліки законодавчої бази, яка регулює взаєморозрахунки у національних валютах, також мотивують товаровиробників та розрахункові банки використовувати бартерні схеми або тверді валюти, що збільшує трансакційні витрати.

Стримуючими факторами на шляху до інтеграції біржового валютного ринку залишаються:

а) слабкий інформаційний обмін між країнами щодо статистики валютного ринку, котирування курсів валют, форм і методів торгівлі, використовуваних технологічних стандартів біржових систем;

б) відсутність належної організації ліквідних торгів за валютами СНД з їх котируваннями одна до одної;

в) складності, пов'язані з об'єднанням торгових майданчиків СНД в єдину електронну торгову систему” [5, с. 14].

Співпраця у валютній сфері держав — членів Євразійського еконо-

мічного співтовариства здійснюється на основі Договору про заснування Євразійського економічного співтовариства від 10 жовтня 2000 року та Договору про Митний союз і Єдиний економічний простір від 26 лютого 1999 р. Суттєво активізувала валютне співробітництво, підвищивши ефективність прийнятих рішень та прискоривши їх реалізацію, Рада керівників центральних (національних) банків держав — учасниць Договору про заснування Євразійського економічного співтовариства, створена у лютому 2001 року. Зокрема, Радою було затверджено Перспективний план співпраці центральних (національних) банків у сфері валютного регулювання та валютного контролю (протокол від 13 листопада 2003 року № 8), що передбачав поступову лібералізацію валютних законодавств сторін, а також План гармонізації банківського законодавства (Рішення Міждержавної Ради ЄвразЕС (на рівні глав держав) від 18 червня 2004 року № 175).

Безпосереднє відношення до проблеми валютної інтеграції має затверджена в 2004 р. Концепція співпраці та координації діяльності держав — учасниць співдружності у валютній сфері. Зокрема, як одна з цілей валютної взаємодії держав — учасниць СНД концепцією передбачалася “координація заходів у сфері політики валютного курсу, що дає змогу підвищувати стійкість національних валют”. Згодом у рамках ЄвразЕС було підписано Концепцію співробітництва держав — членів Євразійського економічного співтовариства у валютній сфері (22 червня 2005 р., Москва), в якій було передбачено етапність інтеграційних процесів і встановлення їх послідовності. Документ констатує, що валютно-фінансова співпраця в рамках ЄвразЕС останнім часом розвивалася за такими напрямками:

- здійснення поетапної лібералізації національних валютних систем сторін. Відповідні заходи були спрямовані, зокрема, на забезпечення внутрішньої конвертованості національних валют, скасування обмежень на використання валют інших держав за поточними платежами, запровадження єдиного обмінного курсу за поточними операціями платіжного балансу, допуск банків-нерезидентів на внутрішні валютні ринки, скасування обмежень на ввезення і вивезення національних валют уповноваженими банками;

- укладення двосторонніх угод про взаємну конвертованість і стабілізацію курсів національних валют, а також угод про усунення подвійного оподаткування та про запобігання ухиленню від сплати податків на дохід і капітал;

- створення національних валютних ринків, де курси національних валют формуються на основі попиту й пропозиції.

Разом із тим вважається, що ЄвразЕС ще не сповна реалізовує свій інтеграційний потенціал. Причому, на думку авторів концепції, інтенсивному розвитку співтовариства заважають головним чином макроекономічні фактори, а серед тих, які стосуються сфери валютних відносин, вирізняються: нестабільність обмінних курсів національних валют і зумовлені цим валютні ризики, брак ліквідних платіжних засобів на ринку ЄвразЕС, доларизація економік країн — членів угруповання, запізнення з формуванням платіжно-розрахункової системи в національних валютах. У зв'язку з цим постає питання щодо необхідності узгодженої валютної політики. Звертається увага на те, що загальною закономірністю інтеграційних процесів у валютній сфері є поетапність і послідовність у просуванні до найвищої стадії інтеграції — формування валютного союзу. Успішне здійснення інтеграційних процесів зумовлене при цьому дотриманням балансу між заходами ринкового й державного регулювання. Узгоджена валютна політика передбачає згладжування надмірних коливань курсів національних валют, мінімізацію валютних ризиків, підвищення ліквідності валютного ринку співтовариства та формування платіжно-розрахункової системи в національних валютах, використання загальних підходів і методів у сфері валютного регулювання, спільні дії щодо захисту національних ринків сторін від можливих кризових явищ на світових фінансових ринках, поступове зближення національних валютних систем.

Узгоджувати валютну політику пропонується на основі таких принципів:

- добровільність і рівність у правах та обов'язках сторін, які беруть участь у спільних заходах у валютній сфері;

- еволюційність підходу, що передбачає поетапність, послідовність і регулярність здійснення спільних заходів у валютній сфері;

- дотримання балансу між сформованими макроекономічними умо-

вами сторін і політикою валютного співробітництва на кожному етапі;

- інформаційна відкритість, яка передбачає вільний взаємний доступ сторін до інформації стосовно фінансово-економічного та валютного законодавства, з урахуванням вимог національного законодавства сторін, а також іншої інформації, що подається у вільному доступі за рішенням сторін.

Завдяки співпраці в галузі валютної політики передбачається забезпечити досягнення повної конвертованості національних валют за поточними та капітальними операціями платіжного балансу; узгодження механізмів формування взаємних курсів національних валют; створення інтегрованого валютного ринку ЄвразЕС; формування платіжно-розрахункової системи з використанням національних валют і перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності, а також надання юридичним особам — резидентам сторін національних режимів на ринках фінансових послуг сторін. У перспективі головною метою інтеграційних процесів у валютній сфері стане досягнення всіх необхідних умов для запровадження єдиної валюти співтовариства.

Пріоритетними напрямками роботи з формування загального фінансового ринку та розвитку валютної інтеграції вважаються:

- розробка погоджених підходів до проведення грошово-кредитної і валютної політики та принципів функціонування центральних банків;

- зближення банківського законодавства й узгодження загальних принципів проведення політики у сфері нагляду та регулювання діяльності фінансових інститутів;

- розробка принципів та умов формування інтегрованого валютного ринку, об'єднання торговельних валютних майданчиків (валютних бірж) сторін у Єдину електронну валютну торговельну систему;

- вибір і узгодження сторонами оптимального режиму валютних курсів, включаючи встановлення меж взаємних курсових коливань;

- лібералізація операцій, пов'язаних із рухом капіталу;

- ведення інформаційної бази щодо нормативних актів, які регулюють грошові, валютні та фондові ринки;

- аналіз стану національних грошових і валютних ринків;

- створення механізму колективної фінансової підтримки сторін, які

зазнають гострого дефіциту платіжного балансу;

– формування в перспективі міждержавних організацій, які займатимуться питаннями узгодження підходів до інтеграційного співробітництва держав – членів ЄврАзЕС у валютній сфері, або наділення цими функціями вже існуючих організацій.

Механізм реалізації заходів із координації та узгодження політики сторін у валютній і фінансовій сферах передбачає постійну взаємодію представників міністерств фінансів та центральних банків і включає регулярний обмін інформацією, розробку й реалізацію відповідної нормативної бази, вдосконалення інституційної структури управління інтеграційними процесами. Передбачається, що в разі виникнення в будь-якої сторони істотних диспропорцій платіжного балансу та надзвичайної дестабілізації курсу національної валюти співтовариство вдасться до екстрених заходів з надання допомоги щодо подолання кризової ситуації.

Концепцією передбачено, зокрема, такі важливі кроки: на першому етапі (2005–2007 рр.) – укладення угоди про основні принципи політики у сфері валютного регулювання та валютного контролю за операціями, пов'язаними з рухом капіталу; формування інтегрованого валютного ринку ЄврАзЕС, розробка та погодження уніфікованого механізму валютних курсів та інтервенцій сторін; на другому етапі (2007–2010 рр.) – забезпечення гармонізації фінансового, банківського та валютного законодавства, а також принципів проведення сторонами грошово-кредитної і валютної політики; узгодження механізмів її координації та колективної підтримки сторін, що зазнають гострого дефіциту платіжного балансу; на третьому етапі (після 2010 р.) – завершення створення загального фінансового ринку і забезпечення свободи всіх видів капітальних операцій; встановлення режимів фіксованих валютних курсів, а також визначення умов, термінів та порядку запровадження єдиної валюти й формування валютного союзу.

Проте на практиці не вдалося виконати жодного з принципово важливих заходів. “З точки зору теорії інтеграційних процесів виділення етапів, в принципі, було правильним рішенням, але стислість їх тимчасових меж викликана, швидше за все, ба-

жанням “підстьобнути” інтеграцію на догоду політичним цілям, звела нанівець виконання цієї програми і перетворила її на ще один приклад “паперової інтеграції” [6, с. 29]. Взаємні розрахунки між країнами “п’ятірки” й надалі здійснюються в основному в доларах, а у рідкісних випадках розрахунків у національних валютах перерахунок проводиться за крос-курсом щодо американської валюти.

Процес валютної інтеграції значно гальмується різними підходами до системи валютного регулювання в цілому. Як зазначають білоруські колеги, “одна з умов участі в ЄП – це скасування для суб’єктів господарювання зобов’язань щодо продажу валютної виручки. Однак Білорусь поки не готова на це піти” [7, с. 102]. Так що правило обов’язкової цесії 30% валютних надходжень збережеться ще принаймні до 2017 року. Найбільшим досягненням у цій сфері стало, мабуть, офіційне підтвердження сторонами своїх намірів і надалі намагатися реалізувати згадану концепцію, про що свідчить підписання договору стосовно узгодженої валютної політики держав – учасниць угоди щодо узгоджених принципів валютної політики від 9 грудня 2010 р. Цей документ зафіксував, що сторони вживають заходів відносно координації політики обмінного курсу національних валют, у тому числі й вироблення єдиних підходів та напрямів курсової політики з метою розширення використання національних валют у взаємних розрахунках. Також було домовлено, що координація курсової політики здійснюватиметься Консультативною радою з питань валютної політики, до складу якої входять керівники центральних банків.

На двосторонній основі країни ЄврАзЕС підписали угоди про взаємну конвертованість і стабілізацію курсів національних валют, на виконання яких вони провели різні заходи, спрямовані на допуск банків-нерезидентів на внутрішні валютні ринки через кореспондентські рахунки в уповноважених банках-резидентах, також гарантовано конвертацію національних валют країн-партнерів при переказі пенсій, державної допомоги тощо. Така домовленість має, швидше, пропагандистське спрямування, оскільки країни ЄврАзЕС офіційно взяли на себе зобов’язання щодо конвертованості своїх валют за точними операціями у відносинах з

усіма країнами – членами МВФ, як це передбачено статтею VIII статуту цієї міжнародної організації. Киргизька республіка зробила це у 1995 р., Росія та Казахстан – у 1996 р., Білорусь – у 2001 р., Таджикистан – у 2005 р. Аналогічно вчинили також країни – спостерігачі: Молдова (1995 р.), Україна (1997 р.) та Вірменія (1997 р.).

Певні зауваження викликають і проголошені наміри щодо стабілізації валютних курсів. Справді, в усіх країнах ЄврАзЕС усунена множинність обмінних курсів національних валют та діє єдиний валютний курс з усіх операцій платіжного балансу. Курси національних валют формуються на валютних ринках на основі попиту і пропозиції. Але все це зроблено згідно із зобов’язаннями, передбаченими угодами щодо вступу відповідних країн до Міжнародного валютного фонду. Такі зобов’язання дають змогу створювати певні механізми уніфікації або координації валютних курсів окремих держав. Утім, на практиці й надалі спостерігаються значні коливання взаємних обмінних курсів між валютами держав ЄврАзЕС, що свідчить про відсутність дієвих механізмів їх стабілізації. Зокрема коливання (різниця між максимальними та мінімальними обмінними курсами) для валютної пари “рубль – тенге” у 2010 р. становили 9.0%, у 2011 р. – 16.6%, а у 2012 р. – 15.4%. Ще більші коливання були характерні для співвідношення російського та білоруського рублів: у 2012 р. – 13%, у 2011 році – 97.1%, причому протягом деяких окремих місяців (травень, серпень) коливання сягали майже 50%. Відсутність координації та єдиного підходу у валютно-курсній політиці визнав голова Національного банку Казахстану Г.Марченко, пояснивши, що “в останні три роки російський центробанк досить спокійно ставився до коливань національної валюти в діапазоні плюс-мінус 20%. У нас за цей же період було плюс-мінус 2%. Я не кажу, що російська стратегія правильніша. Це просто ілюстрація до того, що ми поки що застосовуємо різні підходи” [8].

УМОВИ ВАЛЮТНОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ

Нині хоч і бракує переконливих результатів виконання попередніх рішень, тривають заклики до поглиблення валютної інтеграції. Незважаючи на те, що в офіційних документах ЄврАзЕС поки що не конкре-

тизовано критерії конвергенції та не визначено терміни поетапного переходу до єдиної валюти, можемо припустити, що критерії конвергенції будуть в основному запозичені у Євросоюзу, а конкретні їх параметри — близькими до Маастрихтських¹, хоча швидке досягнення всіма країнами ЄврАзЕС зазначених вище критеріїв конвергенції незалежні експерти і вважають питанням проблематичним [9, с. 41]. Тим більше, що практичне втілення плану створення валютного союзу в цьому випадку може потребувати узгодження більшої кількості позицій, а також жорсткішого контролю за їх дотриманням [8]. Зокрема вважається, що чим більший кількості критеріїв оптимальної валютної зони відповідає валютний союз, тим легше для країн, що його утворюють, досягти загальної рівноваги. А розширення зони відповідності критеріям свідчить про все більший ступінь економічної інтеграції в такий черговості: відповідність критерію Маккіннона (відкритість економіки), що свідчить про можливість торговельної інтеграції; додаткове виконання вимог критерію Манделла (мобільність факторів виробництва), критерію Інграма (високий ступінь інтеграції фінансових ринків), критерію Фрідмана (однакові підходи країн до ціноутворення та формування

зарплат), а також (умовно) критерію Бейоумі й Ейхенгріна (висока кореляція шоків). Це відкриває шлях до створення спільного ринку. Для формування економічного союзу додатково необхідно забезпечити відповідність критеріям Флемінга (рівність темпів інфляції), Кенена (фіскальна інтеграція) та, певною мірою, політичну інтеграцію [10, с. 53–54].

Однак невідповідність критеріям конвергенції вважається далеко не єдиною (і навіть не головною) перешкодою на шляху валютної інтеграції в ЄврАзЕС. Складнощі у розвитку інтеграційних процесів пов'язані насамперед із загальним станом як валютно-фінансової сфери, так і економічного співробітництва країн-учасниць у цілому. Так, визначеному в документах співтовариства створенню загальної платіжної системи перешкоджає все ще вкрай низька частка національних валют у обслуговуванні взаємного товарообігу: до 2002 р. вона, за наявними оцінками, становила лише 5–10% і в наступні роки суттєво не змінилася. На відміну від ЄС, де на початковому етапі валютної інтеграції був створений багатосторонній механізм узгодження валютних курсів, у ЄврАзЕС формування такого механізму лише передбачається. Обмінні курси національних валют щодо вільно конвертованих, незважаючи на досягнуту в останні роки відносну стабілізацію,

поки що недостатньо стійкі, схильні до кон'юнктурних коливань. Узагалі, однією з невирішених проблем валютної координації (а тим більше інтеграції) залишається різниця режимів валютних курсів. Головним чином ідеться про різницю між схильністю до регулювання валютного курсу та до політики вільного плавання.

Певний поштовх валютній інтеграції може дати зростання масштабів використання російського рубля в розрахунках між країнами СНД. Як відомо, таке завдання є однією з цілей економічної стратегії Росії. З цією метою у жовтні 2010 року наказом Мінфіну РФ було навіть створено Міжвідомчу раду з посилення ролі рубля в міжнародних розрахунках. До ради, крім міністра фінансів, увійшли ще 16 осіб, які представляють різні державні органи та ділові асоціації. Взагалі, міжнародна правова база використання рубля як платіжного засобу вибудовувалася впродовж 1990–2000 років у вигляді двосторонніх угод Банку Росії з центральними банками ряду країн СНД та деякими іншими країнами — такими, як Латвія, В'єтнам, Монголія. Однак майже всі ці двосторонні міжбанківські угоди, що передбачають використання національних грошових одиниць для взаємних розрахунків, по суті, не функціонують. Незначною є частка рубля у взаємних розрахунках і в країнах ЄврАзЕС.

¹ У складі Маастрихтських критеріїв (відповідність яким є необхідною умовою приєднання країни — члена ЄС до зони функціонування спільної валюти євро) вирізняють п'ять основних та кілька додаткових.

1. Обов'язкова умова — стабільна фінансова сфера держави. Дефіцит урядового бюджету не може перевищувати 3% від ВВП, а борг урядового сектору повинен становити не більше 60% від ВВП або принаймні наближатися до цього показника.
2. Маастрихтські критерії вимагають від держави-претендента сталого обмінного курсу національної валюти відносно євро, що повинно підкріплюватися щонайменше дворічною участю в європейському фінансовому механізмі обмінного курсу (EMR 2).
3. Держава-претендент має довести, що у неї рівень інфляції не перевищує більш як на півтора відсотка середній рівень інфляції в трьох країнах — учасниках ЄС, які досягли найкращих результатів у сфері цінової політики.
4. Приблизно такі ж вимоги висуваються до рівня довгострокової процентної ставки — з тією лише різницею, що вона може все-таки перевищувати середній оптимальний показник, але не більш як на два відсотки.
5. П'ятим основним критерієм є правовий підхід, відповідно до якого оцінюється міра самостійності центрального банку держави і ступінь її інтеграції в систему євро.

На додаток до обов'язкових умов Європейська комісія і Європейський центробанк залишають за собою право оцінити стан і розвиток платіжного балансу держави-претендента, підсумки інтеграції ринків, спеціальні видатки на робочу силу та інші цінові індекси.

Таблиця 1. Режими валютних курсів у країнах СНД

Країна СНД	Режим валютного курсу
Азербайджанська Республіка	Плаваючий регульований валютний курс
Республіка Вірменія	Вільно плаваючий валютний курс
Республіка Білорусь*	Реалізований у 2007 р. режим курсової політики є режимом змінної прив'язки (фіксації) валютного курсу білоруського рубля до долара США та російського рубля в рамках оголошеного коридору
Республіка Казахстан	Плаваючий валютний курс
Киргизька Республіка	Плаваючий валютний курс
Республіка Молдова	Плаваючий валютний курс
Російська Федерація	Кероване плавання валютного курсу
Республіка Таджикистан	Регульований плаваючий валютний курс без визначення меж плавання
Україна	Регульований плаваючий валютний курс без попереднього оголошення траєкторії його зміни

Джерело: О развитии валютных рынков государств – участников СНГ // Деньги и кредит. – 2008. – № 1. – С. 3.

* Із 2012 року обмінний курс білоруського рубля формується залежно від попиту і пропозиції іноземної валюти на торгах на білоруській валютно-фондовій біржі. Якщо сумарна пропозиція з усіх валют перевищує попит, то білоруський рубль зміцнюється на торгах доти, доки рівень попиту і пропозиції не вирівняється. При цьому для недопущення занадто різкого його зміцнення Національний банк може купувати іноземну валюту. І навпаки: якщо попит перевищує пропозицію, то відбувається послаблення білоруського рубля. Для недопущення різкого послаблення Національний банк може здійснювати продаж валюти. Рівень обмінного курсу, що сформувався за підсумками торгів, установлюється як офіційний до курсу білоруського рубля. (Бенько А. В свободное плавание. — Республіка. — 2012. — 11 апреля. — 368 с.)

При цьому основна маса рублевого обороту — майже половина, природно, припадала на саму Росію як на емітента розрахункової валюти. Що ж до інших користувачів, то головним серед них була і залишається Білорусь, адже за її законодавством російський рубль фактично прирівняний до вільно конвертованих ва-

лют, оскільки він також входить до іноземних валют, що підлягають обов'язковому продажу на внутрішньому валютному ринку країни. За домовленістю сторін укладаються експортно-імпортні контракти, розрахунки за якими ведуться в російських рублях. Крім того, з 2009 року російський рубль разом із долларом США та

євро входить (на паритетних засадах) до кошика іноземних валют, до якого здійснюється прив'язка курсу білоруської валюти. Таким чином, "у даний час ступінь більшої чи меншої участі російської валюти в обслуговуванні зовнішньоекономічних зв'язків визначається виключно взаємовідносинами Білорусі з Росією. По суті це поки єдина у світі сфера, де російський рубль функціонує як регіональна валюта міжнародних розрахунків" [11, с. 15].

Незначними залишаються обсяги рублевих розрахунків і в абсолютноному вимірі. Як зазначає з цього приводу авторитетний російський експерт, російський рубль як засіб розрахунків у зовнішній торгівлі за міжнародними стандартами використовується дуже мало.

Найбільший обсяг рублевих платежів, відзначений у 2008 р., не досягав і 60 мільярдів долларів (27 млрд. з експорту і близько 30 млрд. з імпорту). Для порівняння експерт звертає увагу на те, що максимальний результат 2008 р. (56.9 млрд. долларів) дорівнював середньому 5-денному обсягу торгів щодо долара США за російські рублі на Московській міжбанківській валютній біржі [11, с. 8].

Статистика свідчить про досить високу питому вагу російського рубля (в середньому близько 55%) в обслуговуванні взаємного платіжного обороту з торгівлі товарами між країна-

Таблиця 2. Частка у платежах за взаємним товарообігом країн ЄврАзЕС (у відсотках до підсумку)

Країни	Платежі в країну (щодо експорту)		Платежі з країни (щодо імпорту)		Платіжний оборот щодо торгівлі	
	1	2	1	2	1	2
Увесь взаємний платіжний оборот						
Росія	65.1	67.0	29.9	31.8	47.0	49.9
Білорусь	21.9	19.8	41.8	39.5	32.1	29.4
Казахстан	9.0	8.9	22.0	23.6	15.7	16.0
Киргизія	3.3	4.0	3.1	3.5	3.2	3.8
Таджикистан	0.7	0.3	3.2	1.6	2.0	0.9
Країни ЄврАзЕС	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Взаємний платіжний оборот у російських рублях						
Росія	55.8	59.9	39.8	43.5	47.3	52.1
Білорусь	36.3	32.0	32.2	29.7	34.1	30.8
Казахстан	6.1	6.3	25.4	24.7	16.3	15.1
Киргизія	1.2	1.7	1.1	1.0	1.2	1.4
Таджикистан	0.6	0.1	1.5	1.1	1.1	0.6
Країни ЄврАзЕС	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Примітка. 1 – первинні дані центральних (національних) банків; 2 – дані банків-партнерів.

Джерело: Борисов С.М. Использование рубля в международных расчетах и резервах (количественный аспект) – М.: ИМЭМО РАН. – 2011. – С. 6.

Таблиця 3. Використання російського рубля у зовнішній торгівлі країн ЄврАзЕС

Країни	У млрд. долларів США					У відсотках до підсумку				
	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Надходження від експорту										
Усього	17.1	22.4	27.0	17.9	25.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Росія	9.1	11.8	15.1	10.0	13.0	52.8	52.6	55.8	55.8	52.2
Білорусь	6.4	8.6	9.8	6.5	10.2	37.5	38.4	36.3	36.4	40.8
Казахстан	1.4	1.8	1.6	1.0	1.4	8.3	7.9	6.1	5.6	5.7
Киргизія і Таджикистан	0.2	0.2	0.5	0.4	0.4	1.4	1.1	1.8	2.2	1.3
Платежі щодо імпорту										
Усього	18.4	24.9	29.9	19.2	25.9	100	100	100	100	100
Росія	7.1	9.7	11.9	7.7	11.3	38.8	39.0	39.8	39.8	43.8
Білорусь	5.3	6.6	9.6	6.6	8.1	29.1	26.4	32.2	34.0	31.1
Казахстан	5.4	8.0	7.6	4.4	5.9	29.6	32.2	25.4	23.1	22.6
Киргизія і Таджикистан	0.6	0.6	0.8	0.5	0.6	2.5	2.4	2.6	3.1	2.5
Загальний рублевий оборот										
Усього	35.5	47.3	56.9	37.1	50.9	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Росія	16.2	21.5	27.0	17.7	24.3	45.6	45.5	47.3	47.6	47.9
Білорусь	11.7	15.2	19.4	13.1	18.3	33.2	32.1	34.1	35.2	35.9
Казахстан	6.8	9.8	9.2	5.4	7.3	19.3	20.7	16.3	14.6	14.3
Киргизія і Таджикистан	0.8	0.8	1.3	0.9	1.0	1.9	1.7	2.3	2.6	1.9

Джерело: Борисов С.М. Использование рубля в международных расчетах и резервах (количественный аспект) – М.: ИМЭМО РАН. – 2011. – С. 9.

ми Митного союзу. Проте цей рублевий оборот за абсолютною величиною невеликий порівняно з загальним товарооборотом, в якому беруть участь країни — члени МС. Зокрема, середньорічний рублевий оборот у рамках Митного союзу становив лише 7.7% від середньорічної вартості зовнішньоторговельного обороту Росії [11, с. 22]. Щоправда, певні позитивні прогнози щодо збільшення рублевих розрахунків можна зробити, беручи до уваги факт ратифікації казахстанською стороною у березні 2012 року “Третього протоколу про внесення змін до Угоди про основні принципи військово-технічного співробітництва між державами — учасниками Договору про колективну безпеку від 15 травня 1992 року”. (Протокол було підписано у Москві 10 грудня 2010 року.)

Справа в тому, що статтею 1 протоколу вносяться зміни до статті 3.6 і 9 угоди в частині використання поряд із вільно конвертованою валютою рубля Російської Федерації як одного із засобів розрахунків між державами — учасниками ОДКБ. Із-поза меж ЄвразЕС ідея щодо здійснення розрахунків у російських рублях підтримала на початку вересня 2012 року Північна Корея — заступник міністра зовнішньої торгівлі цієї країни Су Кир Бок зробив заяву щодо наміру КНДР розпочати використання російського рубля та китайського юаня в торговельних розрахунках.

Стосовно України, то нині частка Росії у нашому зовнішньоторговельному обороті сягає третини. Водночас у більшості випадків розрахунки здійснюються у вільно конвертованих валютах, про що свідчать обсяги валютнообмінних операцій на міжбанківському валютному ринку. Хоча ніяких нормативно-правових обмежень щодо використання в таких розрахунках російського рубля (так само, як і української гривні) немає, втім, за даними НБУ, у 2010 р. українські підприємства, що поставляють продукцію або закуповують товари в країнах СНД, використовували російські рублі лише для здійснення 35.8% розрахунків щодо експорту та 17.2% — щодо імпорту, тоді як на долар США припадало близько 56% розрахунків щодо експорту та понад 76% — щодо імпорту. На початку 2012 р. питання використання російських рублів розглядалося в Україні досить широко: перехід на розрахунки російськими рублями під час будь-

яких зовнішньоекономічних операцій між Україною та РФ; формування частини резервів Національного банку України в російських рублях і внесення відповідних змін до класифікатора валют; перехід на розрахунки російськими рублями за поставки природного газу між НАК “Нафтогаз” та РАО “Газпром” тощо.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА СПОДІВАННЯ

Нині кардинальних змін з даного питання поки що не відбулося. Це пояснюється низкою об’єктивних та суб’єктивних факторів, серед яких експерти найчастіше називають недостатні обсяги пропозиції рублів на внутрішньому валютному ринку, внаслідок чого для оплати російського газу рублями НАК “Нафтогаз України” доведеться купувати їх на російському міжбанку або ж у Центробанку Росії. Таким чином, при зміні валюти схема розрахунків фактично не зміниться. Перехід на розрахунки в рублях збільшить попит на російську валюту, що вплине на зміцнення її курсу. Крім того, Національному банку України доведеться певну частину своїх валютних резервів перевести в російські рублі, які поки що не є вільно конвертованою валютою в розумінні МВФ і офіційно не враховуються в обсягах валютних резервів центрального банку країни (що відіграє важливу роль у наших відносинах як із МВФ, так і з іноземними інвесторами). Певною мірою ці та деякі інші проблеми можуть бути вирішені повністю або частково в разі запровадження практики проведення валютних свопів пари “рубль — гривня”, завдяки чому російські власники українських фінансових установ зможуть підтримувати їх великим гривневими ресурсом, що, в свою чергу, сприятиме зниженню вартості кредитів (хоча у зв’язку зі складністю прогнозування динаміки курсу рубля такі операції будуть в основному лише короткостроковими).

Стосовно використання російського рубля як резервної валюти, то про кількісний аспект цієї функції поки що говорити не можна, бо щодо цього немає ніякої статистики. Єдиним свідченням використання рубля як складової частини державних золотовалютних резервів є включення Білоруссю з вересня 2006 року активів у російській валюті до складу сво-

їх міжнародних резервів. Але і в цьому випадку будь-яких конкретних статистичних даних щодо рублевої частини резервів немає, тож опосередковано можна судити про те, що російський рубль справді виконує в Білорусі роль резервної валюти [11, с. 17]. Російський рубль не використовується і в золотовалютних резервах Національного банку України.

Що ж до теоретичних аспектів, то достатньо зазначити, що згідно з міжнародними стандартами центральні банки країн — членів МВФ повинні утримувати свої резерви лише в банках та у фінансових інструментах, які мають рейтинги не нижче “А”. За кожним із цих показників розміщення резервів у російських рублях поки що не відповідає встановленим вимогам, а отже, такі резерви не будуть визнаватися офіційно, що позначиться на загальній кредитоспроможності відповідної країни та її привабливості для іноземних інвесторів.

Нові перспективи співробітництва в галузі спільної валютної політики відкрилися у зв’язку зі створенням Митного союзу Білорусі, Казахстану та Росії. Хоча слід зазначити, що в питаннях стосовно ступеня економічної інтеграції, Білорусь, Казахстан та Росія ще не досягли домовленості щодо введення єдиної валюти. Поки що представники країн — членів МС займають обережні позиції з цього питання. Зокрема, голова Національного банку Казахстану Г.Марченко у березні 2012 р. заявив, що ідея створення єдиної валюти країн МС передчасна і є питанням далекої перспективи.

На думку експертів, проблематика єдиної валюти має технологічний і політичний аспекти. Так, із технологічної точки зору для запровадження єдиної валюти в рамках МС слід провести тривалу підготовчу роботу, важливим аспектом якої є створення єдиного центрального банку. При цьому враховується сучасний, у тому числі й негативний, досвід ЄС, який свідчить про необхідність об’єднання фінансових систем. Зазначається, що цього неможливо досягти без погодження макроекономічних параметрів. Із політичної точки зору кожна з країн — членів МС усвідомлює, що введення в дію єдиної валюти означатиме втрату певної частини національного суверенітету та делегування деяких національних повноважень єдиному фінансовому регулятору. При цьому країни МС/ЄП мають

подекуди різні погляди щодо того, якою має бути ця валюта. На думку Казахстану, розрахунковою одиницею МС має стати нова валюта, а не одна з уже існуючих, наприклад, російський рубль, як того прагнула б російська сторона. “Рубль, що забезпечує повну конвертованість, зазначають деякі російські вчені, маючи на увазі, мабуть, лише внутрішню конвертованість за поточними операціями, безсумнівно, може стати провідною валютою в ЄврАзЕС. Але вже зараз доцільно зробити перші кроки у цьому напрямі. Передусім необхідно забезпечити регулярне котирування рубля і валют інших країн “п’ятірки” і вводити в практику розрахунки в цих валютах, обмінюючи їх не через долар, а безпосередньо. Прикладом цього можуть бути розрахунки на прикордонних територіях Росії та Китаю, в яких із початку 2005 р. стали застосовувати пряму конвертацію рубля і юаня (раніше ці валюти конвертувалися через долар)” [12, с. 37]. Водночас російський академік О.Т.Богомолів зауважує: “Яка валюта сьогодні може стати міжнародним засобом платежу, мірою вартості і накопичення? Таких валют мало — долар, євро, єна, фунт стерлінгів, швейцарський франк. Щоб валюта виконувала ці функції, вона повинна бути стійкою, конвертованою не тільки в інші валюти, а й у товари. Цього якраз і не вистачає рублю — на нього не можна купити високотехнологічні товари, і це означає його занепадність” [13, с. 13].

На думку Білорусі, запровадження єдиної валюти на території МС неминуче, але це завдання на середню або й довгострокову перспективу (термін визначається у 10–12 років, якщо цей процес розпочати вже нині). У зв’язку з цим триває робота Національного банку Республіки Білорусь щодо уніфікації та гармонізації принципів, механізмів та інструментів грошово-кредитної політики разом із Центральним банком Російської Федерації та центральними (національними) банками держав — учасниць Євразійського економічного співтовариства і Співдружності Незалежних Держав. Визначено шляхи подальшої роботи зі зближення нормативної правової бази валютного регулювання, функціонування платіжних систем Білорусі та України зі створення максимально сприятливих умов для діяльності суб’єктів господарювання й

банків двох держав, а також створення системи заходів із активізації міжбанківського співробітництва з метою підтримки торгово-економічних відносин між Республікою Білорусь та Україною. Співробітництво Національного банку РБ із центральними (національними) банками держав — учасниць СНД здійснюється в рамках Міждержавного валютного комітету СНД, Міждержавного банку, Митного союзу Республіки Білорусь, Республіки Казахстан і Російської Федерації та Єдиного економічного простору. Таким чином, білоруська сторона в цілому позитивно ставиться до валютної інтеграції. Тим більше, що модель валютного союзу може бути запроваджена і в “вужчому варіанті” — в межах “Союзу держав Росії та Білорусі”². І хоча такий варіант також не менш проблематичний, але це “не означає, що інтеграційні ініціативи повинні бути згорнуті. Вони повинні проводитися поступово, в т. ч. і в частині погодження грошово-кредитної і валютної політики” [14, с. 35]. Із цієї метою пропонується забезпечити погодження норм валютного регулювання хоча б за капітальними операціями, а для цього необхідно створити спільні захисні механізми у сфері валютного регулювання, наприклад, шляхом унесення до законів положень, які стосуються надзвичайних заходів в умовах кризових ситуацій. Необхідно також, аби Білорусь проводила поступову зміну базових принципів грошово-кредитної політики, зосередившись на таргетуванні темпів інфляції. Альтернативним варіантом щодо власної жорсткої дискреційної політики може бути прив’язка курсу білоруського рубля до російського, хоча в цьому випадку відкритим залишається питання щодо вибору механізму забезпечення фіксованого співвідношення: або система “валютного бюро”, або адміністративне регулювання (в останньому випадку, який є ймовірнішим, якщо брати до уваги загальні підходи до управління економікою в Білорусі, слід урахувати негативні наслідки експериментів із т. зв. “фіксованим курсом”, які проводилися в Україні в 1993–

1995 рр.). Залишається також (як і у випадку з ЄврАзЕС) відкритим питання щодо єдиного емісійного центру та представництва в ньому держав — членів союзу. Взагалі, “саме по собі питання єдиної валюти двох країн досить суперечливе. План спільних дій щодо створення умов для введення єдиної грошової одиниці на 2001–2005 рр., затверджений у червні 2002 року на засіданні Ради Міністрів Союзу держав, передбачав здійснення жорсткої прив’язки білоруського рубля до російського з 1 січня 2004 року, перехід на використання російського рубля в ролі єдиної валюти двох країн з 1 січня 2005 р. і запровадження певної єдиної валюти з 2008 р. На даний момент жодної з поставлених цілей не досягнуто” [14, с. 33].

Д.Медведев ще у листопаді 2011 року, будучи тоді Президентом Росії, на спільній прес-конференції з лідерами Казахстану і Білорусі зазначив, що Євразійський союз може уникнути таких проблем, із якими має справу Європейський Союз, оскільки ЄврАзЕС, на відміну від ЄС, — “не конгломерат розрізнених країн”. Ці слова, які, швидше за все, мали суто пропагандистське значення, все ж привернули до себе увагу експертів, які зазначили, що “Євразія зовсім не “конгломерат розрізнених країн”. Це 17 промислово розвинутих держав, які міцно пов’язані між собою як на мікроекономічному рівні, так і на макроекономічному”. Зокрема, за критерієм рівня ВВП на душу населення тріада ЄврАзЕС “відстає від західноєвропейської у 3–4 рази” [15, с. 19]. А якщо ж узяти рейтинги ефективності державного управління, то тріада ЄврАзЕС відстає від західноєвропейської аналога (найрозвинутішої, середньої та найменш розвинутої країн Євразії) в 1.8 раза, щодо підтримки приватного сектору — у 2 рази, у верховенстві закону — в 2.2 раза, щодо рівня демократії — у 2.3 раза.

Дуже важливо також урахувати ступінь реальної інтегрованості економік країн, які намагаються створити валютний союз. Для цього, як правило, використовують коефіцієнт відтворюваної відкритості (відношення зовнішньоторговельного обороту щодо ВВП) у відносинах із відповідними країнами. У зв’язку з цим важливим є той факт, що на початку створення Європейської валютної системи (1980 р.) для шести країн-

² Ще в березні 2005 р. на засіданні Ради Міністрів Союзу держав Росії і Білорусі було схвалено План спільних дій урядів Білорусі та Росії, Національного банку Республіки Білорусь і Центрального банку Російської Федерації щодо запровадження єдиної валюти з 1 січня 2006 р.

засновниць цей показник становив 23.4%, а для країн Митного союзу у 2010 році він був усього 4.9%. “До того ж відтворювальна значущість країн МС розподілена вкрай нерівномірно. У Білорусі більше половини зовнішніх відтворювальних зв'язків зациклені на Росію, сама ж вона щодо цього не становить особливого інтересу ні для Росії, ні тим більше для Казахстану. У свою чергу, Казахстан не цікавий ні Білорусі, ні тим більше Росії. Така нерівномірна конфігурація відтворювальних зв'язків трьох країн навряд чи є сприятливою об'єктивною основою їхнього правового та інституціонального інтегрування” [15, с. 22]. Водночас саме величезний оборот взаємної торгівлі та інвестицій був головною причиною введення єдиної валюти в країнах Європейського Союзу.

На заваді валютному союзу ЄвРАЗЕС стоїть також низька якість фінансових систем, про що свідчить хоча б брак у деяких із цих країн суверенних фінансових рейтингів. Водночас залучення цих країн до єдиного валютного простору лише погіршить якість російського рубля. Зауважимо: колишній міністр фінансів Російської Федерації О.Кудрін вважає, що запровадження єдиної валюти в Євразійському союзі взагалі недоцільне в найближчі 10 років. Причому це не потрібно ні Росії, ні країнам, які могли б увійти до зони такої валюти. Крім того, експерти звертають увагу на те, що при зростанні цін на нафту валюти Росії і Казахстану зміцнюються, оскільки ці країни – виробники нафти, тоді як валюта Білорусі як країни – споживача нафти повинна дешевшати. Тобто коли нафта починає дорожчати, білоруська економіка отримує подвійний шок. По-перше, вона отримує дорожчу нафту, по-друге, – шок у вигляді подорожчання власної валюти [16].

У цьому зв'язку доцільно зазначити, що Україна не підписала на міждержавному рівні жодної угоди, предметом якої була б валютна інтеграція в рамках СНД, зокрема Рішення Економічної ради СНД про співробітництво і координацію держав – учасниць СНД у сфері організації їх інтегрованого валютного ринку від 25.04.2003 р. та Рішення Ради глав урядів СНД про Концепцію співробітництва і координації діяльності держав – учасниць СНД у валютній сфері від 15.09.2004 р. і не бере участі у їх реалізації.

Таким чином, можна зробити висновки, що за нинішнього стану економічної інтеграції в СНД питання координації валютної політики можуть розглядатися в ролі пріоритетних [17, с. 26]. Із країн співдружності проблема уніфікації грошово-кредитної та валютної політики найактуальніша для Росії і Білорусі, які прагнуть запровадження єдиної валюти в межах Союзної держави. Що ж до ширшого інтеграційного об'єднання (ЄвРАЗЕС або Митного союзу), то слід урахувати, крім згаданих вище аргументів щодо необхідності дотримання етапності й відповідності певним критеріям, що валютна інтеграція призведе до ліквідації валютного контролю в межах ЄвРАЗЕС. Наслідком цього стане масовий відплив капіталу з більшості країн до Росії, в якій правила валютного регулювання ліберальніші, а звітні – і в треті країни. Тому можна погодитися з науковцями, які вважають, що “перехід до єдиної (колективної) валюти нам видається передчасним” [4, с. 6]. При цьому є сенс вибудувати систему заходів щодо поступового зближення фінансових систем пострадянських країн. □

Література

1. Либман А.М.: Валютная конкуренция: проблемы и возможности для региона СНГ: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН – 2005.
2. Brabant J.M., van. “Convertibility in Eastern Europe Through a Payments Union” – In: *Currency Convertibility in Eastern Europe*. Ed. By Williamson J., Wash., D.C. – 1991.
3. Bofinger P. *The Transition to Convertibility in Eastern Europe: A Monetary View* – In: *Currency Convertibility in Eastern Europe*. Ed. By Williamson J., Wash., D.C. – 1991.
4. Головин М.Ю. Модели и перспективы валютной интеграции на постсоветском пространстве. // Информационно-аналитический бюллетень ЦПИ ИМЭПИ РАН. – 2005. – № 1.
5. Алферов В.В. Проблемы интеграции валютных и фондовых рынков в СНГ: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.
6. Головин М.Ю. Перспективы финансовой интеграции в регионе СНГ // Информационно-аналитический

бюллетень ЦПИ ИЭ РАН. – 2008. – № 1.

7. Бондаренко В. Беларуская еканомічная мадэль: рыначны социалізм в малой открытой еканоміке. – *Вестник аналитики*. – 2011. – № 4.

8. Ни рубля, ни тенге // *Российская газета*. – 2012. – 4 мая. – № 5772.

9. Шурубович А.В. Опыт Евросоюза и возможности развития валютной интеграции в ЕвразЭС и других субрегиональных группировках на пространстве СНГ: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.

10. Коротченя В.М. Осмысление валютной интеграции: теория и практика: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”, М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.

11. Борисов С.М. Использование рубля в международных расчетах и резервах (количественный аспект) – М.: ИМЭМО РАН. – 2011.

12. Любский М.С. Возможности использования коллективной валюты в интеграционных объединениях стран СНГ: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.

13. Богомолов О.Т. Валютный фактор в экономической глобализации и региональной интеграции: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.

14. Головин М.Ю. Согласование денежно-кредитной и валютной политики в рамках интеграционных процессов в ЕС и СНГ: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.

15. Шишков Ю. Кризис еврозоны: выводы для архитекторов ЕвразЭС. // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2012. – № 6.

16. Конгломерат Евразия: пример ЕС и заволаживает, и пугает [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://top.rbc.ru/economics/10/07/2012/659146.shtml>.

17. Филатов В.И. Перспективы интеграции в СНГ и валютная политика: материалы круглого стола “Противоречия процессов валютно-финансовой интеграции в регионе СНГ”. – М.: ИМЭПИ РАН. – 2005.

Володимир Міщенко

Директор Центру наукових досліджень
Національного банку України,
доктор економічних наук, професор

Марина Ніконова

Заступник начальника відділу досліджень
фінансово-банківської системи
Центру наукових досліджень
Національного банку України,
кандидат економічних наук

Дослідження/

Розвиток безготівкових роздрібних платежів і технологій самообслуговування клієнтів банків в Україні

Проаналізовано основні тенденції розвитку безготівкових роздрібних платежів і технологій самообслуговування клієнтів банків в Україні, узагальнено ключові проблеми та напрями подальшого розвитку безготівкових роздрібних платежів і систем самообслуговування. Визначено заходи активізації безготівкових роздрібних платежів в Україні та забезпечення належного розвитку національного платіжного простору.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ САМООБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ ТА БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗДРІБНИХ ПЛАТЕЖІВ

На сучасному етапі розвитку фінансової системи України впровадження фінансовими установами нових інформаційних технологій дає змогу не лише підвищити якість послуг, які надаються цими установами, а й суттєво розширити їх перелік. Водночас перспективи розвитку банківського сектору значною мірою визначатимуться вдосконаленням підходів щодо обслуговування клієнтів банків.

Останніми роками в Україні відбувся активний процес автоматизації банківської діяльності, пов'язаний насамперед із впровадженням у банківську практику технологій дистанційного обслуговування. Нові технології і послуги дають змогу банкам оперативніше та якісніше здійснювати операції, спростувати проведення розрахунків для населення, створювати умови для просування банківських послуг у регіони з недостатньо розвинутою інфраструктурою банківського обслуговування.

Важливу роль у цьому процесі відіграють технології самообслуговування клієнтів банків, або так звані альтернативні канали продажів. Активне впровадження зазначених технологій у практику обслуговування клієнтів банків об'єктивно сприятиме збільшенню обсягів безготівкових розрахунків, зокрема роздрібних платежів.

На сьогодні в світі спостерігається

тенденція до зменшення обсягів готівкового обігу. Так, наприклад, у 2010–2011 рр. обсяг готівки в обігу в Швеції зменшився на 7.5%, у Фінляндії – майже на 4% тощо. Причинами цього є те, що організація та регулювання готівкового грошового обігу стають дедалі складнішими та дорожчими, це призводить до зростання витрат центрального банку та банків країни. Зважаючи на це, центральні банки більшості країн світу приділяють значну увагу не лише питанням можливих шляхів зменшення витрат на організацію та обслуговування готівкового грошового обігу, а й сучасним підходам щодо забезпечення належного рівня розвитку безготівкових платежів.

Активізація безготівкових роздрібних платежів сприятиме збільшенню надходжень фінансових ресурсів до національної економіки, зокрема банківського сектору. Це дасть змогу забезпечити банки додатковою ліквід-

ністю, зробити доступнішими кредити для населення, а отже, поживати розвиток економіки в цілому.

РОЗВИТОК РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК В УКРАЇНІ

Нині в Україні безготівкові розрахунки і платежі здійснюються переважно за допомогою платіжних карток, які також є одним із найдинамічніших сегментів ринку роздрібних платежів. За станом на 1 квітня 2012 року банками України емітовано 59 млн. платіжних карток, з яких більше половини активно використовується для здійснення платіжних операцій.

Зазначимо, що збільшення кількості платіжних карток в Україні відбувалося на тлі активного розвитку відповідної інфраструктури. Так, упродовж 2011 року кількість банкоматів, які обслуговують держателів платіжних карток, збільшилася на 9.4% і на початок 2012 року становила майже 33 тис. од. (див. графік 1). На сьогодні в Україні на 1 млн. населення припадає 724 банкомати, що перевищує середнє значення аналогічного показника для країн ЄС.

Кількість платіжних терміналів, за допомогою яких користувачі можуть оплатити вартість товарів і послуг, упродовж 2011 року збільшилася на 14.2% і на початок 2012-го становила 123.54 тис. од. (див. графік 1). Нині в Україні на 1 млн. населення припадає 2 709 терміналів, що у декілька разів менше від середнього значення аналогічного показника для країн ЄС.

У цілому розвиток інфраструктури ринку платіжних карток в Україні (POS-термінали, імпринтери та банкомати) відповідає темпам зростання кількості банківських карток. Проте більше половини цієї інфраструктури припадає всього на п'ять регіонів (Київ і Київська обл. — 20.7%; Дніпропетровська обл. — 9.3%; Донецька обл. — 8.7%; Харківська обл. — 6.1%;

Одеська обл. — 5.9%). Водночас такий регіональний дисбаланс щодо розподілу інфраструктурних об'єктів дає підстави сподіватися на збільшення обсягів безготівкових роздрібних платежів і банківського самообслуговування в майбутньому за умов поліпшення інфраструктури в регіонах.

Загалом у 2011 році відбулося збільшення кількості та обсягів операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, відповідно на 182.8 млн. одиниць (+ 26%) та на 125.2 млрд. грн. (+ 22%) [4].

Незважаючи на те, що кількість емітованих платіжних карток в Україні на одного жителя відповідає середньому значенню цього показника в країнах ЄС, у вітчизняній практиці платіжні картки використовуються переважно з метою зняття готівки, тобто фактично вони замінюють собою каси. Так, протягом 2011 року найбільша питома вага операцій з використанням платіжних карток припадала саме на зняття готівки — 91.9% від загальної суми операцій (див. графік 2).

Кількість операцій зі зняття готівки в 2011 році збільшилася на 90.1 млн. одиниць (+16%) і становила понад 661 млн. одиниць (майже 76% від загальної кількості операцій із платіжними картками), а безготівкових платежів — на 92.6 млн. одиниць та становила понад 214 млн. одиниць (24.5% від загальної кількості операцій із платіжними картками) — див. графік 3.

Основні причини значної питомої ваги операцій зі зняття готівки полягають, з одного боку, в консерватизмі населення щодо безготівкових роздрібних платежів через звичку розраховуватися готівкою. А з другого — у відсутності стимулів для підприємств торгівлі та сфери послуг встановлювати обладнання для здійснення таких розрахунків внаслідок необхідності здійснення значних капітальних витрат на придбання терміналів та високі тари-

фи на їх обслуговування, а також необхідність оприлюднювати інформацію про реальні обороти і сплачувати відповідні податки.

РОЗВИТОК РИНКУ ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

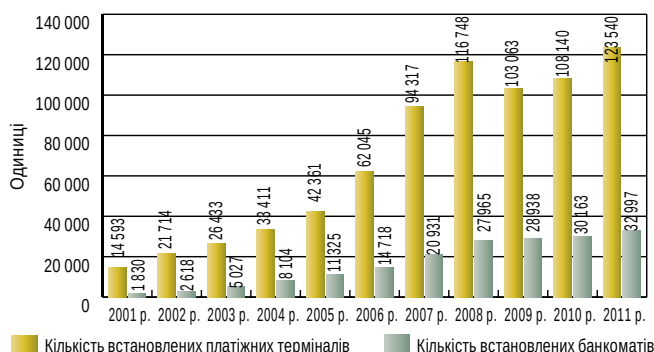
Нині всі банки України пропонують своїм клієнтам сучасні інструменти для управління рахунками. Дистанційне обслуговування рахунку клієнта може здійснюватися за допомогою систем “Клієнт — банк”, “Клієнт — Інтернет — банк” і телефонного (мобільного) банкінгу. Але незважаючи на те, що останнім часом оперативне ведення клієнтом своїх рахунків у банку та обмін технологічною інформацією, визначеною договором між банком і клієнтом, стає дедалі популярнішою, питома вага клієнтів, які використовують систему дистанційного обслуговування, ще залишається незначною. Водночас позитивна динаміка цього процесу є надзвичайно високою, в чому, безперечно, є й заслуга Національного банку України.

Так, за станом на 01.07.2012 р. понад 11 млн. клієнтів мали в своєму розпорядженні майже 15 млн. рахунків, обслуговування яких здійснювалося дистанційно (див. графіки 4, 5). Лише в першому півріччі 2012 року кількість таких клієнтів збільшилася на 4.4 млн. осіб, тобто на 63.8%.

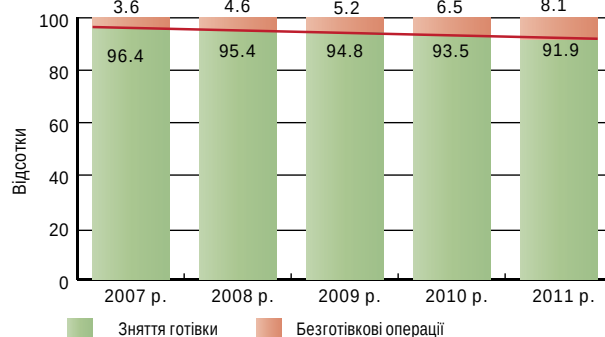
При цьому 43.9% клієнтів — суб'єктів господарювання використовували систему дистанційного обслуговування, з них дві третини (67.6%) обслуговувались у п'яти банках України. Останніми роками спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості клієнтів — суб'єктів господарювання, які використовують систему дистанційного обслуговування таких рахунків (див. графік 6).

Проте незважаючи на певні позитивні тенденції щодо застосування

Графік 1. Кількість встановлених банками України банкоматів і платіжних терміналів у 2001–2011 рр.

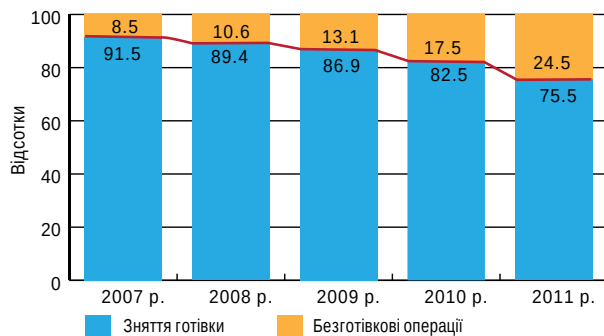

Графік 2. Частка безготівкових роздрібних платежів та готівкових операцій у загальній сумі операцій з використанням платіжних карток

Джерело: [4].

Графік 3. Частка кількості безготівкових роздрібних платежів і кількості операцій зі зняття готівки в загальному обсязі операцій з використанням платіжних карток

Джерело: [4].

системи дистанційного обслуговування в Україні, нині доводиться констатувати наявність значного нереалізованого потенціалу використання клієнтами переваг такого обслуговування.

Водночас украй важливим у сучасних умовах є те, що на ринку дистанційного банківського обслуговування відбуваються якісні зміни, які дають змогу клієнтам користуватися послугами цього сервісу в будь-якій точці світу, використовуючи будь-який канал зв'язку з банком. Дедалі частіше клієнти користуються банківськими послугами за допомогою мобільного Інтернету.

Останні світові тенденції свідчать, що мобільні банківські послуги з іміджевого продукту перетворились у вельми поширений спосіб обслуговування більшості клієнтів банків. Активне застосування таких банківських послуг спричинене, з одного боку, прагненням банків розширити у такий спосіб перелік послуг, підвищити їх якість та охопити якомога більшу частку клієнтів. З другого боку, саме безпосередній попит споживачів (з огляду на постійне зростання доступності Інтернету, мобільного банкінгу) зумовлює активний розвиток мобільних банківських послуг. Адже нині значну питому

вагу корпоративних клієнтів становлять представники середнього та малого бізнесу, які досить часто (зокрема внаслідок специфіки своєї діяльності) не мають технічної можливості повноцінно працювати в традиційній системі «Клієнт — банк». Саме такі клієнти формують попит на послуги дистанційного банківського обслуговування, зокрема за допомогою мобільних пристроїв. Крім того, дедалі більше приватних клієнтів виявляє бажання отримувати інформацію про стан рахунку, оплачувати комунальні та послуги зв'язку, поповнювати депозит або сплачувати кредит дистанційно, не відвідуючи банківську установу.

Враховуючи ці чинники, є підстави припускати, що у подальшому в Україні зростатиме кількість клієнтів, які надаватимуть перевагу безконтактним карткам та мобільним телефонам, а не традиційним платіжним карткам. При цьому активному застосуванню мобільних телефонів у ролі інструменту платежу передуватимуть так звані «тимчасові технології». Зокрема, випуск наклейок-стікерів (міні-карток з антеною, які зазвичай прикріплюються до мобільного телефону) або емісія звичайних платіжних карток із чіпом, магнітною смугою, однак додатково обладнаними антеною для здійснення

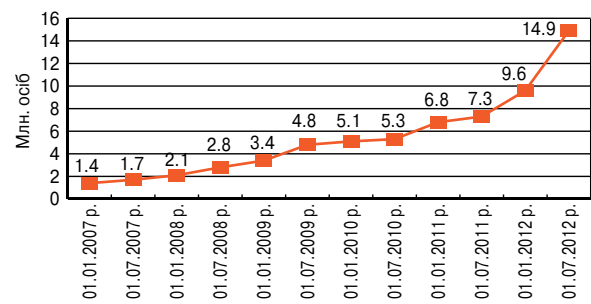
безконтактних платежів.

На сьогодні лише декілька банків України можуть запропонувати своїм клієнтам безконтактні платіжні картки (наклейки-стікери). Проте застосувати їх можна в досить обмеженій кількості терміналів. Але з урахуванням того, що подальший розвиток безготівкових платежів значною мірою залежатиме від удосконалення інструментів і технологій їх проведення, впровадження безконтактних технологій та розвиток відповідної термінальної мережі в Україні на сьогодні є вкрай актуальними.

У 2011 році через програмно-технічні комплекси самообслуговування (ПТКС) здійснено розрахунків на загальну суму 46.4 млрд. грн., що в 2.1 раза перевищує показник 2010 року. Кількість таких комплексів самообслуговування протягом 2011 року збільшилася на 27.6% і становила 92.4 тис. одиниць. При цьому ринок послуг прийняття грошових коштів з метою їх подальшого переказу через програмно-технічні комплекси самообслуговування в першому півріччі 2012 року характеризувався такими тенденціями:

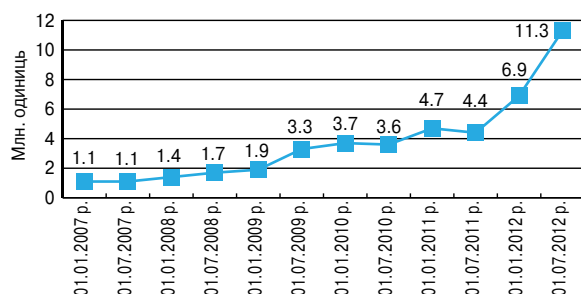
— зменшенням кількості ПТКС банків на 7% і збільшенням кількості ПТКС агентів банків і внутрішньо-

Графік 4. Кількість клієнтів банків, які використовують систему дистанційного обслуговування рахунків, у 2007–2012 рр.

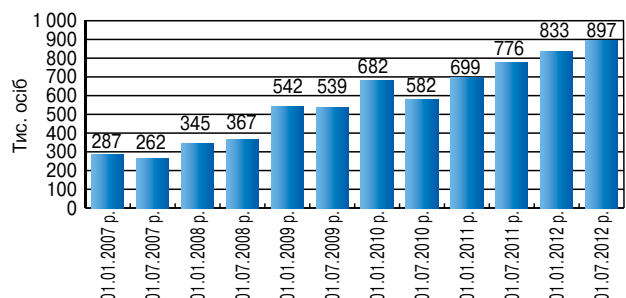
Джерело: побудовано за офіційними даними НБУ.

Графік 5. Кількість поточних і депозитних рахунків, ведення яких здійснюється за допомогою системи дистанційного обслуговування, в 2007–2012 рр.

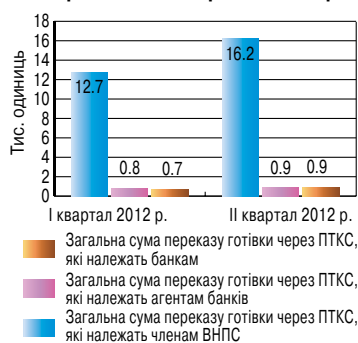
Джерело: побудовано за офіційними даними НБУ.

Графік 6. Кількість клієнтів — суб'єктів господарювання, які використовують систему дистанційного обслуговування, в 2007–2012 рр.

Джерело: побудовано за офіційними даними НБУ.

Графік 7. Кількість програмно-технічних комплексів самообслуговування (ПТКС) в Україні в I та II кварталах 2012 р.

Джерело: побудовано за офіційними даними НБУ.

державних небанківських платіжних систем (надалі – ВНПС) відповідно на 26% і 11% (див. графік 7);

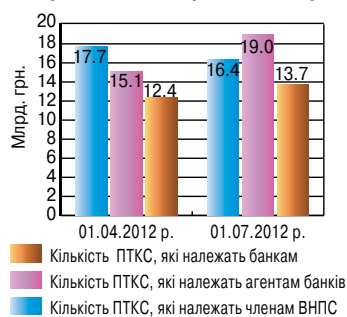
– збільшенням обсягів готівки, прийнятої через ПТКС, які належать банкам – на 27%; агентам банків – на 12%; членам ВНПС – на 23% (див. графік 8).

Загалом, враховуючи викладене вище, можна зробити висновок, що в Україні розвиток безготівкових роздрібних платежів відбувається вельми динамічно. Суттєво зросла кількість платіжних карток, швидко збільшується кількість клієнтів, які надають перевагу використанню системи дистанційного обслуговування, започатковано проекти з випуску безконтактних карток в Україні. Проте інфраструктурна мережа, характер (структура) операцій тощо об'єктивно потребують поліпшення.

На наш погляд, у подальшому є підстави очікувати на:

- розвиток платіжної інфраструктури, а саме – збільшення кількості POS-терміналів (зокрема, оснащених технологіями для здійснення безконтактних платежів) і терміналів самообслуговування;
- суттєве збільшення кількості операцій, пов'язаних із дистанційними каналами обслуговування, а також кількості розрахунків у мережі Інтернет, а в перспективі – за допомогою мобільного телефону;
- відмову від емісії платіжних карток із річним строком дії на користь довгострокових, наприклад, трирічних;
- активне впровадження безконтактних технологій для проведення безготівкових платежів;
- зростання рівня конкуренції в існуючих сегментах як за рахунок цінових методів (тарифів), так і нецінових (поліпшення якості обслуго-

Графік 8. Обсяги переказу готівкових коштів через програмно-технічні комплекси самообслуговування (ПТКС) в Україні в I та II кварталах 2012 р.

Джерело: побудовано за офіційними даними НБУ.

вування, розвиток програм лояльності тощо).

РІВЕНЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ – РЕЗУЛЬТАТИ РЕЙТИНГУ GEAR

Як свідчить аналіз світового досвіду, в багатьох країнах значного поширення набуло використання електронних платежів державними органами. В Україні така система платежів лише розпочинає своє функціонування. Так, згідно з результатами рейтингу отримання електронних платежів (Government E-Payments Adoption Ranking, GEAR), який відображає рівень їх використання державними органами, а також рівень впливу на процес впровадження електронних платежів інфраструктури, соціально-економічного та політичного середовища, в 2011 році Україна посіла 60-е місце серед 62 країн і була віднесена до останньої (четвертої) групи країн (“необхідне поліпшення”) [3].

Дані рейтингу GEAR засновані на 37 індикаторах і об'єднані в 7 категорій:

- чотири категорії за напрямками платежів: “споживач – уряд” (C2G), “уряд – споживач” (G2C), “бізнес – уряд” (B2G), “уряд – бізнес” (G2B);
- три категорії (фактори) середовища: інфраструктура, соціально-економічний контекст (тобто рівень сприяння соціально-економічного середовища впровадженню електронних платежів) і політичний контекст (рівень сприяння політичного середовища впровадженню електронних платежів).

У категорії “уряд – споживач” (G2C) Україна посіла 58-е місце (див. графік 9), проте за підсумками 2012 року, очікується поліпшення показ-

ників цієї категорії в зв'язку зі здійсненням компенсаційних виплат за вкладами Ощадбанку колишнього СРСР за допомогою платіжних карток, а також у зв'язку із забезпеченням на основі використання карток НСМЕП виплат відшкодувань Фондом гарантування вкладів фізичних осіб клієнтам банків, які ліквідовуються, і наданням адресної соціальної допомоги населенню.

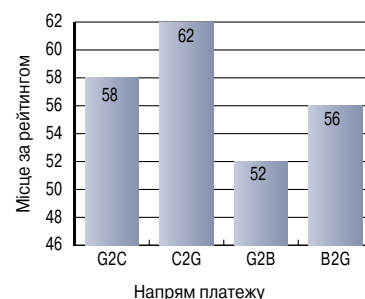
За напрямом електронних платежів “споживач – уряд” (C2G) Україна посіла лише 62-е місце. Значно кращими були рейтинги нашої держави за напрямками “уряд – бізнес” (G2B) і “бізнес – уряд” (B2G). Так, у цих категоріях Україна посіла відповідно 52-е та 56-е місця (див. графік 9).

Наголошуючи на великому суспільному значенні цього напрямку електронних платежів, які пов'язані з проблематикою формування “електронного уряду”, зазначимо, що нині в Україні є всі підстави для суттєвого поліпшення ситуації [5]. Так, Національним банком України реалізовується пілотний проект щодо поширення безготівкових розрахунків з використанням платіжних карток Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП) для оплати податків і зборів при переміщенні товарів, транспортних засобів через митний кордон України, що має сприяти поліпшенню значень показників такого напрямку платежу, як “бізнес – уряд” (B2G).

Результати рейтингу GEAR за напрямками платежів свідчать про розвиток електронних платежів в Україні переважно в односторонньому порядку: від населення та бізнесу – до держави, тоді як у зворотному – від держави до фізичних і юридичних осіб електронні платежі поки що не набули належного рівня розвитку.

Також необхідно наголосити, що аналіз факторів середовища, яке формує платіжні відносини між урядом, бізнесом і споживачами, свід-

Графік 9. Результати рейтингу GEAR для України за напрямками платежу відповідно до міжнародної класифікації систем електронного бізнесу

чить про високі потенційні можливості їх подальшого розвитку за такими критеріями, як “рівень фінансової грамотності” (велика частка населення, яка користується послугами банків та інших фінансових установ) і загальний “соціально-економічний контекст” (37-е місце).

При цьому поліпшення потребує така категорія, як рівень розвитку інфраструктури (51-е місце). Низький рейтинг України в цій категорії зумовлений відносно низькими показниками користування мережею Інтернет у 2011 році, недостатнім рівнем розвитку термінальної мережі тощо. Крім того, суттєвого поліпшення потребує й категорія “політичний контекст” (53-е місце).

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз дає підстави визначити, що належний розвиток безготівкових роздрібних платежів в Україні, зокрема активізація використання платіжних карток, стримується низкою чинників. Серед них насамперед необхідно назвати високу вартість обладнання, значно нижчу вартість готівкових розрахунків порівняно з безготівковими, недостатній розвиток платіжної інфраструктури, відсутність конкуренції на платіжному ринку тощо.

Крім цього, фактором, який стримує активізацію безготівкових платежів, є високі і, як правило, виражені в іноземній валюті тарифи на платіжні операції, зокрема внутрішньодержавні, що здійснюються в гривнях (а це 99% від загальної кількості операцій). Обмежують обсяг безготівкових розрахунків і вимоги міжнародних платіжних систем (зокрема, VISA та MasterCard) щодо розміщення депозитів, якими гарантується здійснення внутрішньоукраїнських трансакцій, у іноземній валюті на рахунках в іноземних банках. Такі вельми жорсткі вимоги з боку VISA та MasterCard зумовлені монополістичним становищем цих платіжних систем у національному платіжному просторі. На нашу думку, значну частину цих проблем буде вирішено завдяки імплементації положень Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” № 5284-VI, прийнятого 18.09.2012 р.

Варто наголосити, що всупереч міжнародному досвіду в Україні ще недостатньо розвинута практика за-

стосування заходів державного та корпоративного стимулювання розвитку безготівкових роздрібних платежів. Такими заходами можуть бути:

- надання громадянам, які використовують платіжні картки для розрахунків, права на отримання податкових пільг;

- стимулювання розвитку мережі прийняття безготівкових платежів шляхом накладення штрафів на підприємства торгівлі та послуг, які не приймають до оплати картки;

- запровадження податкових пільг, які стимулюють підприємства торгівлі та послуг до застосування платіжних карток при здійсненні корпоративних розрахунків;

- використання карток для оплати корпоративних представницьких витрат;

- застосування системи стимулів (бонуси, відсотки, зниження вартості покупок) при використанні платіжних карток тощо.

Завдяки цілеспрямованій роботі Національного банку України нині стратегія переходу на безготівкові роздрібні платежі є одним із пріоритетів розвитку національного платіжного простору. Як свідчить досвід європейських країн, реалізація саме такої стратегії дає змогу вирішити важливі завдання щодо підвищення ефективності функціонування всієї фінансової системи та забезпечення фінансової незалежності держави.

Із цією метою Національним банком України розроблено низку заходів, які сприятимуть активізації безготівкових роздрібних платежів в Україні, здійсненню належного нагляду (оверсайта) за діяльністю платіжних систем, а також посиленню ролі НСМЕП у національному платіжному просторі та забезпеченню фінансової незалежності держави.

Так, із метою активізації безготівкових роздрібних платежів, зокрема розвитку банківського самообслуговування, в червні 2012 року Правлінням Національного банку України була схвалена “Стратегічна програма розвитку безготівкових роздрібних платежів в Україні на 2012–2014 роки”, яка спрямована на створення сприятливих умов для широкого використання спеціальних платіжних засобів суб’єктами розрахунків під час здійснення безготівкових роздрібних платежів і розрахунків на території України та визначає [2]:

- основні напрями розвитку національної платіжної системи;
- основні напрями впровадження

та використання технологій безготівкових роздрібних платежів;

- основні засади створення маршрутизатора та розрахунково-клірингового центру як ключових елементів національного платіжного простору тощо.

Головною метою Стратегічної програми є забезпечення високих темпів розвитку безготівкових роздрібних платежів із використанням спеціальних платіжних засобів шляхом:

- модернізації та реорганізації НСМЕП;

- створення привабливих умов для ефективної роботи учасників і користувачів платіжних систем із використанням сучасних банківських інструментів і технологій з метою зростання довіри населення до банківської системи;

- реалізації на базі технологій Національного банку України державних і корпоративних проектів з метою гармонізації відносин органів влади та громадян [2].

Визначальною подією щодо активізації та подальшого розвитку безготівкових роздрібних платежів на основі посилення ролі НСМЕП стало прийняття за ініціативою Національного банку України Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків”, який набув чинності з 12.10.2012 року (надалі — Закон). Як свідчить аналіз фактичних даних за перше півріччя 2012 року, ознайомлення вже з проектом цього Закону та очікування його прийняття сприяли суттєвому поліпшенню показників діяльності банків щодо безготівкових роздрібних платежів і самообслуговування клієнтів банків.

Відповідно до цього Закону Національний банк України одержав повноваження щодо ведення Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем і операторів послуг платіжної інфраструктури. У свою чергу, платіжні організації платіжних систем, їх учасники та оператори послуг платіжної інфраструктури матимуть право здійснювати діяльність в Україні виключно після їх реєстрації шляхом внесення відомостей про них до зазначеного Реєстру [1].

Важливе значення для ефективного розвитку безготівкових роздрібних платежів має вартість платіжних послуг, яка поки що є високою. Одним із факторів, який суттєво підвищує вартість таких послуг, є те, що для гаранту-

вання здійснення розрахунків за внутрішньодержавними платіжними операціями в гривнях українські банки змушені утримувати на рахунках в іноземних банках значні суми валютних депозитів, які перевищують 160 млн. доларів США. В 2008–2009 рр. в умовах фінансової кризи банки згідно з акцептними вимогами платіжних організацій міжнародних платіжних систем були змушені збільшити валютні забезпечувальні депозити для гарантування розрахунків за внутрішньодержавними операціями в середньому на 100%, а в деяких випадках — у 2.5–3 рази [6].

У цьому контексті, безумовно, важливими нормами Закону є, по-перше, регламентація діяльності учасників (членів) платіжної системи та надання їм права формувати гарантійні депозити і використовувати гарантії, акредитиви та інші документарні форми забезпечення зобов'язань під час здійснення переказів із застосуванням електронних платіжних засобів. По-друге, вимога щодо формування учасниками платіжних систем гарантійних депозитів для виконання переказів у межах України в гривнях з їх розміщенням на рахунках у Національному банку України або в банках України відповідно до вимог нормативно-правових актів Національного банку України.

Важливе значення має також і те, що зазначений Закон регламентує порядок випуску та використання електронних грошей, закріплює право Державної податкової адміністрації України здійснювати контроль за дотриманням порядку здійснення готівкових розрахунків за товари (послуги). Крім того, Закон надає Національному банку України право встановлювати граничні суми розрахунків готівкою для фізичних, юридичних осіб і підприємств, а також визначає поняття “електронні гроші” та коло осіб, які забезпечують діяльність з електронними грошима.

Надання Національному банку повноважень встановлювати максимальні ліміти готівкових платежів під час розрахунків за товари та послуги сприятиме зниженню частки готівкового обігу та готівкових розрахунків. Оплата будь-якого товару, вартість якого перевищуватиме встановлений ліміт, повинна буде здійснюватися виключно за допомогою платіжної картки, а в перспективі — за допомогою мобільного телефону. Закріплення такої норми на законодавчому рівні, відповідно до світової практики, зумовлене необхід-

ністю знизити частку тіньової економіки, рівень корупції та збільшити рівень прозорості всіх фінансових операцій населення, включаючи й сплату податків. Такі ліміти на оплату товарів і послуг готівкою встановлено в Бельгії, Греції, Іспанії та Італії.

Таким чином прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” сприятиме посиленню ролі НСМЕП у національному платіжному просторі, забезпеченню фінансової незалежності держави, врегулюванню діяльності платіжних систем і систем розрахунків з боку Національного банку відповідно до світової практики.

Водночас із метою активізації безготівкових роздрібних платежів в Україні та забезпечення належного розвитку національного платіжного простору актуальними є такі пріоритетні заходи:

- удосконалення нормативної бази у сфері безготівкових розрахунків шляхом імплементації норм Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків”;

- запровадження новітніх технологій, зокрема мобільних, безконтактних платежів, які завдяки своїй зручності й оперативності становитимуть конкуренцію іншим формам безготівкових і готівкових розрахунків і платежів;

- підвищення якості послуг, насамперед шляхом надання якісних інструментів самообслуговування клієнтів — систем Інтернет — банк, сучасних терміналів самообслуговування в деяких банках із самого початку не було відповідних ІТ-платформ для розвитку бізнесу на належному рівні);

- забезпечення системного підходу до подальшого вдосконалення безготівкових роздрібних платежів і зміцнення позицій НСМЕП у національному платіжному просторі.

Зважаючи на викладене вище, маємо підстави констатувати, що причини значної частки готівкових платежів перебувають не лише в площині нерозвинутості безготівкової платіжної інфраструктури та занадто високих комісійних зборів при здійсненні таких операцій, а й у неготовності населення активно здійснювати безготівкові платежі. Ці чинники мають спонукати до проведення просвіт-

ницьких кампаній, оприлюднення переваг прогресивних форм розрахунків і прийняття завдяки цьому громадянами мотивованих рішень щодо переходу на безготівкові форми роздрібних платежів.

Враховуючи досвід інших країн і проблеми, що перешкоджають забезпеченню належного рівня розвитку безготівкових роздрібних платежів у нашій державі, необхідно розробляти та впроваджувати програми мотивації (стимулювання) для всіх учасників платіжного ринку. І перший важливий крок у цьому напрямі вже зроблено. Нормами Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” закладено підґрунтя для створення сприятливих умов щодо активного переходу населення на безготівкові роздрібні платежі та розвитку національного платіжного простору. □

Література

1. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків” від 18.09.2012 р. № 5284-VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5284-17>.

2. Постанова Правління Національного банку України від 14.06.2012 р. № 245 “Про затвердження Стратегічної програми розвитку безготівкових роздрібних платежів в Україні на 2012–2014 роки”.

3. Рейтинг впровадження електронних платежів у 2011 р. // *The Economist Intelligence Unit*. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=payments2011.

4. Діяльність платіжних систем на ринку України в 2011 році // *Вісник Національного банку України*. — 2012. — № 3. — С. 12–17.

5. Міщенко В.І. Електронний бізнес на ринку фінансових послуг: / *Практ. посіб.* / В.І.Міщенко, А.В.Шаповалов, Г.В.Юрчук. — К.: Знання, 2003. — 278 с.

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення механізмів функціонування платіжних систем та спеціальних платіжних засобів в Україні)”. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=37826&pf35401=165720.

Дослідження/

Олександр Мельниченко

Доцент Університету
банківської справи
Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук

Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із позабанківського обігу в Україні

Розглянуто актуальні питання використання новітніх платіжних засобів, основні тенденції в Україні та світі щодо впровадження в повсякденне життя суспільства електронних грошей. Досліджено ринкові механізми функціонування платіжних інструментів, що забезпечують виведення готівки із позабанківського обігу. Проаналізовано сучасний стан готівкового, безготівкового обігу коштів та використання спеціальних платіжних засобів в Україні. Також висвітлено питання участі банківських установ у випуску, забезпеченні та організації обігу електронних грошей.

Упродовж останніх років в Україні спостерігається стабільна тенденція до збільшення обсягів грошової маси поза банківською системою. Її негативний вплив позначається як на загальній соціально-економічній ситуації в країні, так і на банківській системі зокрема, а дієвих інструментів запобігання цьому в сучасній економічній науці запропоновано недостатньо.

Грошово-кредитна політика в Україні покликана, враховуючи тенденції розвитку вітчизняної економіки та грошово-кредитної сфери, визначати завдання і напрями діяльності банківської системи в цілому та Національного банку України зокрема для забезпечення стабільності грошової одиниці. У статті пропонується новий погляд на проблему збереження вартості гривні шляхом побудови ефективної системи здійснення внутрішньодержавних розрахунків через виведення готівкових коштів з позабанківського обігу за допомогою сучас-

них платіжних інструментів.

У сучасних наукових виданнях є чимало публікацій, які стосуються макроекономічних показників у сфері грошового обігу та використання платіжних інструментів. Усі вони висвітлюють окремі питання монетарної політики держави, діяльності банків на ринку платіжних систем, основних інструментів та функціонування електронних грошей. Серед авторів таких публікацій можна згадати О.Вовчак, О.Дашенка, Н.Дорофєєву, К.Кіреєву, В.Кравця, В.Мищенко, А.Мороза, П.Сенища, М.Савлуку, Т.Смовженко, Л.Царьова, А.Чухна та інших. Проте питання щодо сучасних методів, які допомагають успішно впроваджувати нові інструменти для сприяння виведенню коштів із позабанківського сектору, досліджені недостатньо.

Мета даної статті полягає в дослідженні проблеми розвитку електронних грошей та інших спеціальних платіжних засобів для забезпечення розвитку банківської системи та вдо-

сконалення грошово-кредитної політики України.

АНАЛІЗ ГРОШОВОЇ МАСИ

Грошовий оборот в Україні забезпечується масою грошей, величина якої є важливою характеристикою його стану та ринкової кон'юнктури в цілому.

Під грошовою масою розуміють всю сукупність запасів грошей в усіх їх формах, які перебувають у розпорядженні суб'єктів грошового обороту в певний момент [10]. Її кількісний вираз визначається складною структурою та динамікою руху. Специфічними показниками грошової маси, які характеризують набір її елементів залежно від ліквідності, є грошові агрегати.

У статистичній практиці України визначаються і використовуються для цілей аналізу і регулювання чотири грошові агрегати:

- М0, який включає готівкові ко-

Таблиця 1. Огляд компонентів грошових агрегатів за 2010–2012 роки

Показник	Залишки коштів на кінець періоду					
	2010 р.		2011 р.		Листопад 2012 р.	
	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%
Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (M0)	182 989.9	30.6	192 664.8	28.1	196 014.3	26.9
Грошовий агрегат M0 та переказні депозити в національній валюті (M1)	289 893.5	48.6	311 046.6	45.4	313 870.8	43.0
Грошовий агрегат M1 та переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити (M2)	596 840.8	99.8	681 800.8	99.4	726 767.4	99.6
Грошовий агрегат M2 та цінні папери, крім акцій (M3)	597 871.6	100.0	685 514.5	100.0	729 590.2	100.0

Джерело: [3].

шти в обігу поза депозитними корпораціями;

- M1, до якого відносять грошовий агрегат M0 та переказні депозити в національній валюті;

- M2 – грошовий агрегат M1 та переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити;

- M3 (грошова маса) – грошовий агрегат M2 та цінні папери, крім акцій [10].

Ці грошові агрегати відрізняються між собою не лише кількісно, а й якісно. Так, агрегат M1 виражає масу грошей, яка перебуває безпосередньо в обігу, реально виконуючи функції засобів обігу та платежу, і тому є найліквіднішою. Агрегат M0 має ті самі якісні характеристики, що й грошова маса агрегату M1, але оборот готівки здійснюється поза банками, тому регулювання і контроль за ним складніші.

Грошова база включає готівкові кошти, введені в обіг Національним банком України (НБУ), і переказні депозити в національній валюті в НБУ. Грошова база – це сукупність зобов'язань Національного банку України в національній валюті, що забезпечують зростання грошових агрегатів та кредитування економіки [10]. Грошова база є показником обсягу фінансування, яка є основою для формування грошових агрегатів, а не самим грошовим агрегатом. До готівкових коштів в обігу належать банкноти і монети, емітовані Національним банком України, за винятком банкнот і монет у сховищах НБУ, касах і банкоматах його установ.

За даними Національного банку України, за станом на 1 листопада 2012 року показник грошової бази становив 245 626 млн. грн., у тому числі 213 480 млн. грн. – готівкові кошти, введені в обіг, 30 795 млн. грн. – переказні депозити інших депозитних корпорацій та 1 142 млн. грн. – пере-

казні депозити інших секторів економіки [3].

Показник грошового агрегату M0 (грошові кошти поза депозитними корпораціями) за станом на 1 листопада 2012 року в Україні дорівнював 196 014.3 млн. грн., що становило 26.9% в загальному обсязі грошової маси. Такий обсяг готівки поза банківським обігом свідчить про її великий високий рівень, а динаміка за останні роки до зменшення відносної кількості зазначеного агрегату – недостатня (див. таблицю 1).

Як зазначає О.В.Дашенко [4], таке становище пояснюється перевагами готівкових розрахунків, які полягають в:

- універсальності готівки як засобу платежу;
- зручності й простоти використання;
- обов'язковості до приймання при здійсненні платежів на всій території держави в будь-який час;
- дотримання анонімності при здійсненні розрахунків тощо.

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПЛАТІЖНИХ ЗАСОБІВ

Однак впровадження зручних, надійних та безпечних способів оплати населенням коштів за товари та послуги без використання готівки має для платників та банківських установ низку переваг.

Останнє десятиліття було періодом появи інноваційних продуктів для здійснення платежів. Цьому певною мірою сприяє науково-технічний прогрес і розвиток фінансового ринку. Внутрішні й транскордонні роздрібні платежі, які виконуються з використанням новітніх платіжних продуктів, збільшуються як за кількістю, так і за обсягами.

За словами К.Кіреєвої [6], україн-

ські банки нині пропонують своїм клієнтам такі послуги з використанням платіжних карток:

- отримання готівки в банкоматі;
- розрахунки в торговельній мережі безготівково;
- використання послуги голосової авторизації;
- оплата рахунків безготівково через Інтернет;
- бронювання номера в готелі чи оренда машини;
- зняття готівки з платіжної картки безпосередньо за кордоном, таким чином немає потреби перевозити готівку через митний кордон.

У країнах – членах Європейського Союзу нині дедалі популярнішими стають цифрові гаманці на основі технології безконтактних платежів або NFC (Near Field Communication). Так, починаючи з 2002 року, міжнародна платіжна система Мастер Кард (MasterCard) почала впроваджувати Пей Пасс Воллет (PayPass Wallet) – міжнародний продукт для клієнтів банку, торговельних підприємств та компаній-партнерів, спроможний підвищити швидкість і зручність покупок у магазинах. Схожий сервіс для платежів запустила також компанія Віза (VISA) під назвою Пей Вейв (PayWave).

NFC-чип, який вбудований у картку, працює на єдиній частоті й може бути використаний лише на дуже короткій відстані від приймача сигналу. NFC використовують техніку радіочастотної ідентифікації (Radio Frequency Identification, RFID) – метод автоматичної ідентифікації об'єктів, який часто використовують у громадському транспорті, пропускних пунктах. За цією технологією шляхом радіосигналів зчитуються або записуються дані, які зберігаються на RFID-мітках, вбудованих у пластикову картку.

У компаніях-розробниках цієї системи зазначають про зручність використання такого платіжного інструменту завдяки швидкості операції та повному контролю клієнта над нею (адже картка постійно перебуває в руках клієнта). Крім того, оплата покупки вартістю понад визначену суму відбувається з додатковою ідентифікацією платника або шляхом уведення ПІН-коду, або підписуванням чека, що підвищує фінансову безпеку держателя картки. При цьому картки з технологією NFC можуть бути реалізовані в будь-якому форм-факторі: у класичному вигляді банківської картки, картки-стікера, брелока тощо.

В Україні впроваджені останніх 10 ро-

Таблиця 2. Основні показники ринку платіжних карток в Україні за 2002–2012 роки

№ п/п	Дані за станом на початок року	Банки – члени карткових платіжних систем (шт.)	Держателі платіжних карток (тис. осіб)	Платіжні картки в обігу	Банкомати (шт.)	Термінали (шт.)		
						Загальна кількість	Торговельні	Банківські
1	2002 р.	58	3 214	Н. д.*	1 830	14 593	Н. д.	Н. д.
2	2003 р.	77	5 696	Н. д.	2 618	21 714	Н. д.	Н. д.
3	2004 р.	87	10 525	Н. д.	5 027	26 433	16 837	9 596
4	2005 р.	93	15 735	Н. д.	8 104	33 411	21 594	11 817
5	2006 р.	101	21 831	Н. д.	11 325	42 361	28 366	13 995
6	2007 р.	111	29 414	Н. д.	14 718	62 045	43 536	18 509
7	2008 р.	127	35 723	Н. д.	20 931	94 317	67 233	27 084
8	2009 р.	139	37 232	45 346	27 965	116 748	85 260	31 488
9	2010 р.	146	39 395	44 469	28 938	103 063	74 510	28 553
10	2011 р.	141	39 942	46 375	30 163	108 140	80 544	27 596
11	2012 р.	142	35 179	57 893	32 997	123 540	94 741	28 799
12	01.10.2012 р.	144	41 394	65 611	34 559	146 211	118 390	27 821

*Н. д. – немає даних

Джерело: [14].

Таблиця 3. Сума та кількість операцій із використанням спеціальних платіжних засобів, емітованих українськими банками за 2002–2012 роки

№ п/п	Дані за станом на початок року	Сума операцій (млн. грн.)			Кількість операцій (млн. од.)		
		Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього	Безготівкові платежі	Отримання готівки	Усього
1	2002 р.	1 163	18 885	20 048	6	68	74
2	2003 р.	1 356	26 744	28 100	7	115	122
3	2004 р.	3 418	60 341	63 759	12	226	238
4	2005 р.	3 196	96 542	99 738	18	306	324
5	2006 р.	5 049	147 597	152 646	31	428	459
6	2007 р.	8 118	217 003	225 121	45	487	532
7	2008 р.	16 980	355 438	372 418	67	567	634
8	2009 р.	18 375	334 791	353 166	77	513	590
9	2010 р.	29 463	421 189	450 652	121	571	692
10	2011 р.	46 346	529 633	575 979	214	661	875
11	01.10.2012 р.	25 416	173 065	198 481	87	177	264

Джерело: [14].

ків і нині для ринку платіжних карток характерна динаміка до збільшення кількості держателів платіжних карток, банкоматів і терміналів (див. таблицю 2), а також операцій із ними (див. таблицю 3).

За станом на 1 жовтня 2012 року з 62.7 млн. карток, що перебували в обігу в Україні, активними (за якими здійснювалися видатки в останні три місяці) було лише дещо більше половини. За перше півріччя 2012 року обсяг операцій за платіжними картками збільшився порівняно з першим півріччям 2011 року на 26.4% (до 328.3 млрд. грн.), кількість транзакцій – на 22.6% (до 507.8 млн.). За цей період українці майже кожен третю операцію здійснювали платіжною картою в магазині. Решта транзакцій – це в основному зняття готівки в банкоматах. Для порівняння: в Німеччині лише 15% обігу за платіжними картками становлять операції зняття грошей у банкоматах.

За останні роки у високорозвинутих європейських країнах спостерігається динаміка до збільшення кількості платіжних карток, що функціонують на основі технології Чіп енд Пін (Chip&Pin) із застосуванням карток із чіпом, що забезпечує надійність кожної транзакції за картою через запит ПІН-коду та збільшення швидкості обслуговування на 30%. Також технологію Чіп енд Пін покладено в основу типів оплат на базі технологій NFC.

Індустрія безконтактних платежів бере свій початок із пластикових карток, обладнаних чіпом (смарт-картки). Першими безконтактними картками стали Юпас (Upass) (1996 р.) і Октопус (Octopus) (1997 р.), розроблені для оплати проїзду в транспорті Сеула та Гонконгу. Впровадження безконтактних технологій у платіжній індустрії почалося лише в 2005–2006 роках у форматі смарт-карток найбільших платіжних систем Америкен Експрес (American Express)

– Експрес Пей (ExpressPay), Віза (VISA) – Пей Вейв (PayWave) та Мастер Кард (MasterCard) – Пей Пасс (PayPass).

Першими серед країн, у яких з'явилися безконтактні платежі, стали США, Великобританія та Сінгапур. В Україну технологія прийшла лише наприкінці 2011 року. Нині Ошадбанк, Приватбанк та Райффайзен банк “Аваль” пройшли сертифікацію в Мастер Кард на еквайринг безконтактних платежів Пей Пасс, а банк “Південний” став першим в Україні банком, сертифікованим платіжною системою Віза на еквайринг карток, обладнаних технологією безконтактних платежів Віза Пей Вейв.

У подальшому успіху нової технології на ринку сприятимуть не лише наявність емітентів, банків, котрі випускають чіпи, а й спеціального обладнання в торговельних мережах. Нині безконтактні платежі приймають мережі “Сільпо”, “Новус” (Novus), “Ме-

тро Кеш енд Керрі” (Metro Cash&Carry), АТБ, “Мега-маркет”, “Арсен”, “Обжора”, “Варус” тощо. Про свої наміри використовувати технологію оголосили також представники “Мак Дональдс” (McDonald’s) в Україні, які завжди вважалися прихильниками готівкових розрахунків з огляду на швидкість розрахунків, оскільки оплата за допомогою платіжних карток з традиційними технологіями потребує досить багато часу: від десятка секунд до кількох хвилин порівняно з 0.1 секунди за допомогою NFC-технології.

Фахівці міжнародної платіжної системи Мастер Кард Ворлдвайд (MasterCard Worldwide) провели дослідження того, яким чином при здійсненні щоденних невеликих купівель змінюється поведінка покупців, котрі використовують один із продуктів цієї системи, — безконтактні наперед оплачені картки Пей Пасс. Результати дослідження, а також дані головного емітента Пей Пасс свідчать про те, що споживачі вельми лояльно ставляться до торговців, які працюють із Пей Пасс, і використовують свої картки частіше, ніж традиційні платіжні картки доступу до банківського рахунку [1]. В цілому спостерігається тенденція щодо надання покупцями переваги електронним формам платежів порівняно з готівковою.

Соціологічні дослідження, проведені у липні 2012 року в Росії, засвідчили, що 8.6% респондентів уже використовують технологію безконтактних платежів, однак 48.8% нічого взагалі не чули про неї; 42.6% осіб відомо про технологію, проте вони її не використовують [2]. А, наприклад, у Великобританії майже половина опитаних (48%) переконана у більшій захищеності за наявності готівкових коштів і лише 37% назвали комфортнішим для себе використання кредитних та дебетових карток, а 10% з досліджуваної групи використовують безконтактні платежі [2].

До країн із найбільшим поширенням безконтактних платіжних систем належить Японія, де сервіс включає електронні гроші, картки ідентифікації та лояльності, оплату проїзду, кредитні картки тощо.

Поставки POS-терміналів класу Ен Еф Сі-реді (NFC-ready, термінали з функціями приймання безконтактних карток для оплати товарів, послуг) у світі в 2011 році становили 2.5 млн. одиниць. В Україні їх кількість на кінець 2012 року становила

близько 7 000, це лише 7.5% покриття в 2 200 торговельних точках.

Одним із наймасштабніших проєктів із застосуванням системи безконтактних платежів Пей Пасс платіжної системи Мастер Кард був чемпіонат Європи з футболу Євро-2012. Так, у Польщі на території фанзон відвідувачі сплачували за товари за допомогою картки, емітованої БЕНК ПЕКАО СА (BANK PEKAO SA). Її вартість для клієнта становила 50 злотих, 15 з яких — застава вартість картки, яку можна було повернути у відділеннях банку, а 35 злотих залишались у розпорядженні держателя картки для розрахунків як у фанзоні, так і за її межами. Картка є повноцінним безіменним платіжним інструментом із трьома елементами для зчитування інформації: магнітною стрічкою, мікрочіпом та антеною, що передає дані власника картки через торговельний термінал і майже ментально підтверджує транзакцію з банком.

Схожу схему запровадили в Україні на стадіоні у Дніпропетровську “Дніпро-Арена”, де електронні абонементи на футбольні матчі ФК “Дніпро” випускаються на базі безконтактної картки-стікера Мастер Кард Пей Пасс і вже сьогодні доступні в касах.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

З метою підвищення ефективності й забезпечення конфіденційності платіжних транзакцій учасникам ринку як з боку фінансово-кредитних установ, так і з боку торговців та покупців варто, на нашу думку, використовувати платіжні інструменти, які не потребують ідентифікації платника у тих випадках, коли це не є обов’язковою умовою проведення операції. Такий механізм може бути легко реалізований за допомогою електронного платіжного засобу на пред’явника, що випускається в обіг без відкриття банківського рахунку, електронних грошей.

Електронні гроші — одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов’язанням емітента [12].

Електронні гроші є грошовими зобов’язаннями емітента в електронному вигляді, які знаходяться на пристрої у розпорядженні користувача.

Таким пристроєм може бути мікропроцесорна картка, комп’ютер користувача, сервер системи розрахунків електронними грошима, де централізовано зберігаються електронні гроші користувачів, мобільні телефони тощо. В системах, які здійснюють розрахунки електронними грошима, банківські рахунки використовуються лише якщо гроші вводяться та виводяться із системи. При цьому йдеться про банківські рахунки емітента електронних грошей, а не користувачів. У разі емісії електронних традиційні гроші користувачів зараховуються на банківський рахунок емітента. При пред’явленні електронних грошей для погашення традиційні гроші списуються з банківського рахунку емітента і надаються пред’явнику, наприклад, торговцю, який реалізував за електронні гроші товари чи послуги, або споживачу, якщо він уже не потребує такого платіжного засобу.

Як очікується, на прагнення споживачів використовувати електронні гроші впливатиме більша зручність (легкість використання пристроїв, на яких вони зберігаються) та менші витрати, а також безпека та конфіденційність розрахунків. На рішення торговців приймати електронні гроші можуть впливати потенційне збільшення обсягів реалізації, скорочення витрат, вигідні умови договорів тощо.

Для фінансових посередників, як і для інших учасників електронних розрахунків, важливими є також питання безпеки платежів та їх конфіденційності, що забезпечується завдяки економічній сутності електронних грошей, які не є засобом доступу до банківського рахунку як платіжні картки, Інтернет-банкінг чи мобільний банкінг.

Суттєво підвищує захист систем електронних грошей використання захищених від несанкціонованого втручання чіпів на карткових носіях і вдосконалена технологія шифрування. Не менш важливими є встановлення обмежень на суму електронних грошей, яка може зберігатися на електронних пристроях користувачів і торговців, та величину окремої транзакції, а також використання персональних ідентифікаційних кодів для авторизації завантаження електронних грошей на електронні пристрої та здійснення їх переказу. Всі ці заходи широко впроваджуються в системах електронних грошей з метою запобігання шахрайству. Так, Положенням

“Про електронні гроші в Україні”, затвердженою Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 [12], визначено, що сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 2 000 гривень, а на пристрої, можливість поповнення якого існує, – 8 000 гривень.

Ключовим фактором і для споживачів, і для торговців буде їхня готовність прийняти нові технології, а для банківської установи впровадження електронних грошей дасть змогу зберегти свою частку на фінансовому ринку та у довгостроковій перспективі збільшити прибутки за рахунок зростання комісійних доходів.

Враховуючи природу кредитних грошей та оцінюючи потенційні наслідки появи в обігу електронних грошей, треба мати на увазі таке:

- електронні гроші не є альтернативою звичайним. Їх поява викликана необхідністю забезпечити комерційні операції через мережу Інтернет там, де використання звичайних грошей є незручним або неможливим;

- електронні гроші у принципі не збільшують масу грошей. Проте збільшується швидкість їх обігу, оскільки вони є засобом прискорення і забезпечення комерційних операцій.

Тому, погоджуючись із думкою Б.Івасіва [5], зазначимо, що використання електронних грошей не лише не може призвести до підвищення інфляційного ризику, а навпаки, пришвидшуючи грошовий оборот, може сприяти його економічності й еластичності.

Нині банки перебувають під певним конкурентним тиском з боку інших фінансових інститутів. Якщо раніше банківський бізнес використовував близько 70% фінансових активів світу, то нині він контролює лише 30%.

За даними Дата Інсайт (Data Insight, дослідне агентство, що спеціалізується на ринку електронної комерції), популярність електронних грошей в Інтернеті перевищує популярність банківських карток. Якщо виникає необхідність здійснити платіж он-лайн, то 30% респондентів вибирають платежі з електронних гаманців, 26% розплачуються кредитними картками, і лише 9% здійснюють платежі через Інтернет-банкінг. При цьому 8% активно використовують в Інтернеті і банківську картку, і

електронний гаманець.

До найпопулярніших електронних платіжних систем світу в Інтернеті належать Веб Мані Трансфер (WebMoney Transfer), І-Голд (E-Gold), Пей Пал (PayPal), Яндекс.Деньги, Інтернет. Гроші, РУпей (RUpay), Пей Кеш (PayCash). Детальніше про ці системи йдеться в працях Ю.В.Машики [9], П.М.Сенища [13] та інших.

Найпопулярнішим в Україні є вид електронних грошей, що відтворює грошову вартість, яка за допомогою програмного забезпечення зберігається в пам'яті комп'ютерів чи інших пристроїв. Розрахунки такими електронними грошима відбуваються з використанням телекомунікаційних мереж, здебільшого відкритої мережі Інтернет.

Проте схеми обігу електронних грошей на програмній основі складніші за ті, в основу яких покладено використання карток. Використання мережі Інтернет як середовища обігу дає змогу таким електронним грошам миттєво перетинати кордони держав, легко обмінюватися на електронні гроші інших емітентів і на електронні гроші, номіновані в інших валютах.

Картки із вбудованим чіпом, які використовуються для зберігання електронних грошей та розрахунків ними, можуть застосовуватися також як традиційні платіжні картки з доступом до банківського рахунку держателя.

Нині саме електронні гроші на базі карток можуть отримати новий поштовх у розвитку завдяки поширенню систем безконтактних платежів.

За даними Національного банку України, у 2011 році оборот електронних грошей в Україні становив 115.7 млн. грн., за даними Державної податкової служби України – 2.5 млрд. грн. [17]. Планується, що до 2014 року обсяг електронних грошей на ринку може зрости до 15 млрд. грн., при цьому його потенціал, виходячи з розміру грошового агрегату M0, – 196 014.3 млн. грн.

Загальновідомо, що електронні пристрої будуть активно розвиватися в наступні кілька років. Сьогодні в Україні близько 25% населення є користувачами Інтернету, а це означає, що ця кількість зростатиме, отже, збільшуватиметься кількість потенційних користувачів електронних грошей.

Українці оплачують кредитними картками приблизно 1.5 млрд. грн. за

товари в он-лайн. Це 5–6% від усього обсягу ринку, який оцінюється приблизно в 20 млрд. грн. За процесинг платежу з кредитної картки банки стягують з торговців комісію в розмірі від 2.5 до 5.0%, і ця вартість перекладається на покупців. Крім того, за 2011 рік населення України здійснило платежів на 140 млрд. грн. Це платежі за комунальні послуги, мобільний зв'язок та Інтернет, штрафи, державні збори тощо. Дані платежі були проведені різними способами, в основному через банки.

Якщо запровадити систему оплати товарів за допомогою електронних грошей, то товари, придбані в такий спосіб, зможуть стати дешевшими на ті ж 2.5–5%, що стимулюватиме продажі та буде вигідним для покупців, продавців і електронної платіжної системи в цілому.

На відміну від готівки, коли споживач платить іншому споживачеві, при використанні електронних грошей необхідною умовою є наявність посередника – банку, який забезпечує проведення грошового потоку. Так, відповідно до Положення Національного банку України “Про електронні гроші в Україні” випуск електронних грошей у нашій державі мають право здійснювати лише банки.

Випуск електронних грошей – це операція з введення в обіг електронних грошей емітентом – особою, яка здійснює їх випуск і бере на себе зобов'язання з їх погашення шляхом надання користувачам – фізичним особам коштів у готівковій чи безготівковій формі, а користувачам – суб'єктам господарювання, торговцям або агентам – перераховуючи кошти на їх банківські рахунки [12].

В Україні випуск електронних грошей здійснюється лише в національній валюті – гривні. При цьому сума випущених емітентом електронних грошей не повинна перевищувати суму готівкових чи безготівкових коштів, отриманих під час здійснення випуску електронних грошей, які вважаються випущеними з моменту їх завантаження емітентом на електронний пристрій користувача. А погашення здійснюється емітентом за вимогою користувача грошима або шляхом переказу на поточний рахунок пред'явника.

Емітент зобов'язаний забезпечити, щоб сума випущених ним електронних грошей не перевищувала суми отриманих ним від користувачів та агентів (крім агента з поповнення)

Таблиця 4. Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно із законодавством України

№ п/п	Банк-емітент	Назва платіжної системи
1	Імексбанк	НСМЕП
2	ОКСІ-банк	НСМЕП
3	"Львів"	НСМЕП
4	Фольксбанк	НСМЕП
5	Чорноморський банк розвитку та реконструкції	НСМЕП
6	Полікомбанк	НСМЕП
7	"Меркурій"	НСМЕП
8	"Демарк"	НСМЕП
9	"Хрещатик"	НСМЕП
10	Експрес-банк	НСМЕП
11	Кредитвестбанк	НСМЕП
12	"Південний"	Віза Інтернешенел
13	Ощадбанк	"Глобал Мані"
14	Кредитпромбанк	Віза Інтернешенел
15	АСТРА-банк	Віза Інтернешенел

Джерело: [16].

готівкових або безготівкових коштів та суми отриманих агентом з поповнення готівкових коштів, які мають бути перераховані емітенту.

На даний час п'ятнадцять банків мають право здійснювати емісію електронних грошей, які функціонують у рамках Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), Віза Інтернешенел (Visa International) та "Глобал Мані" (див. таблицю 4). Також створено дві системи електронних грошей у банківських установах: "Максі" у ПАТ "ВіЕйБі-банк" та "Мані Іксвай" ("МонеХу") в ПАТ "Банк "Контракт", правила яких узгоджено Національним банком України згідно з Положенням "Про електронні гроші в Україні" [16].

ВИСНОВКИ

У 2005 році в Україні налічувалося 500 Інтернет-магазинів, а в 2011-му їх кількість сягнула понад 6 000. Це свідчить про зростання популярності електронної комерції та обсягів платежів у мережі Інтернет. Це є передумовою для розширення сфери застосування електронних грошей, що дасть змогу отримати економічні вигоди продавцям, покупцям, банківським установам та іншим фінансовим посередникам.

Отже, поєднуючи в собі низку переваг на макрорівні, розвиток електронних грошей спроможний забезпечити новими засобами державні органи влади для проведення ефективної грошово-кредитної політики. Завдяки розвитку електронних гро-

шей на базі внутрішньодержавних платіжних систем економіка країни, крім отримання інших переваг, просуватиметься шляхом побудови в Україні єдиного національного платіжного простору. Такий механізм допоможе уникнути необхідності сплачувати вітчизняними банками на користь міжнародних платіжних систем комісійної винагороди та гарантійних депозитів, оскільки понад 90% операцій з картками провадиться на внутрішньому ринку України.

Література

1. 2011 MASTERCARD ANNUAL REPORT. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://phx.corporate-ir.net/External.File?item=UGFyZW50SUQ9MTM2NzEzZjENoaWxkSUQ9LTF8VHlwZT0z&t=1>.
2. А.Федосеев. Россияне осторожничают с NFC. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.comnews.ru/node/66965>.
3. Грошові агрегати. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www.bank.gov.ua/files/3.1-Monetary_Statistics\(1.5\).xls](http://www.bank.gov.ua/files/3.1-Monetary_Statistics(1.5).xls).
4. Дащенко О.В. Готівковий обіг в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — 2010. — Вип. 29. — С. 113–124.
5. Івасів Б. Історія виникнення та перспективи розвитку електронних грошей // Світ фінансів. — 2008. — № 2 (15). — С. 157–160.
6. Кіреєва К. Тенденції розвитку банківських операцій з платіжними картками в Україні // Фінанси, облік і аудит. — 2010. — № 16. — С. 75–82.
7. Постанова Правління Національ-

ного банку України від 24.06.2008 р. № 177 "Про схвалення Концепції вдосконалення організації роботи з готівкою в Україні на 2008–2012 роки". — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

8. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 26.05.2006 р. № 753 "Про схвалення Концепції поширення безготівкових розрахунків з використанням спеціальних платіжних засобів". — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/753-2006-%D0%BF>.

9. Машика Ю.В. Електронна комерція — платіжні системи мережі Інтернет / Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.8. — С. 344–348.

10. Методологічний коментар. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66232>.

11. Монетарний огляд за 2011 рік. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=104460>.

12. Постанова Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 "Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей". — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.

13. Сениш П.М. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10 / П.М.Сениш, В.М.Кравець, В.І.Мищенко, О.О.Махаєва, В.В.Крилова, Н.В.Гришук. — К.: Національний банк України, Центр наукових досліджень. 2008. — 145 с.

14. Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44655.

15. Статистичний випуск. Грошові агрегати. Жовтень 2012 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66232>.

16. Узгодження правил систем електронних грошей. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66296&cat_id=66292.

17. Чому ніхто не знає реальних оборотів ринку електронних платежів? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/~2/10/all/2012/03/30/274484>.

Олексій Другов

Доктор економічних наук, доцент,
заступник директора з наукової та
міжнародної роботи Львівського
інституту банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України

Сучасні аспекти формування довіри населення до Національного банку України

Наявність високого рівня довіри населення до центрального банку країни є одним із основних факторів, що сприяє виконанню його цілей, стимулює дотримання фінансової стабільності, дає змогу ефективніше управляти процесами на фінансовому та грошово-кредитному ринках. У статті проаналізовано зарубіжний досвід з питань створення та оцінювання рівня довіри населення до центрального банку та розроблено низку рекомендацій у цій сфері для Національного банку України.

Світова практика переконливо свідчить: довіра населення до центрального банку (в країнах Європейського Союзу та Сполучених Штатах Америки) відіграє важливу роль у системі забезпечення фінансової стабільності. Суть зв'язку між цими явищами в тому, що високий рівень довіри громадян відкриває перед центральним банком (ЦБ) можливість підвищувати ефективність своєї діяльності шляхом зниження трансакційних витрат. Оскільки його основне завдання у цих країнах — інфляційне таргетування, то за низьких інфляційних прогнозів ЦБ населення більш схильне довіряти саме їм, тому не створюється зайвого тиску на ціни на ринках, а громадяни активніше роблять заощадження. Особливо важливо, щоб довіра до ЦБ була під час ринкової невизначеності, фінансових криз.

В Україні забезпечення високого рівня довіри населення до Національного банку є навіть актуальнішим, ніж у країнах ЄС чи США. Це викликано тим, що завданням НБУ є також дотримання стабільності курсу української валюти, який дуже залежить від ринкових очікувань. Це наочно проілюструвала криза 2008 року, коли у момент стрімкого зниження курсу гривні відносно інших валют Національний банк постійно запевняв, що підстав для різкої девальвації гривні

немає. Як наслідок — рівень довіри до ЦБ падав, а люди вірили не Національному банку, а закликам деяких експертів, які прогнозували завищений курс — 12, а то й 16 гривень за американський долар. Населення прагнуло будь-що придбати іноземну валюту, розриваючи достроково депозити у гривнях тощо. Паніка, що охопила ринок, була одним із головних факторів різкої девальвації української валюти (з 4.65 до 8 гривень за долар, хоча у деякі дні курс долара перевищував позначку в 10 гривень). Якби населення довіряло Національному банку, то мало б перечекати деякий час, не створюючи додаткового попиту на іноземну валюту, не розриваючи достроково депозитних договорів. Тоді Україні вдалося б значно знизити глибину та масштаб кризи, а водночас і зберегти більшу реальну вартість заощаджень громадян.

Нині довіра населення до Національного банку є одним із важливих факторів забезпечення фінансової стабільності. Це свідчить про актуальність дослідження факторів, які зумовлюють рівень довіри населення до НБУ.

Українські науковці не приділяли значної уваги питанню довіри населення до Національного банку України. Серед наявних публікацій можна виділити працю О.В.Костюк [1], у якій здійснено аналіз проблем монетарної комунікації та транспа-

рентності НБУ в контексті реалізації інфляційного таргетування. Натомість у закордонних наукових джерелах проблема довіри до ЦБ вивчається досить широко. Зокрема, варто назвати праці Йоанни Мацкевич-Лузьяк (Joanna Mackiewicz-Lyziak), Ватанагасе Таріси (Watanagase Tarisa), Габрієля Калдас Монтеца (Gabriel Caldas Montes), Анне Зіберт і Стюарта Е.Вайнера (Anne Sibert & Stuart E. Weiner), Петри М. Джераатс (Petra M.Geraats), Бруно Фрейтас Нахони та Роберто Мойпери (Bruno Freitas Nahon & Roberto Meurer), Джона Кейя (John Kay), Олівера Лойзеля (Olivier Loisel).

Однак результати закордонних досліджень не дають нам відповіді на питання щодо особливостей факторів довіри до НБУ, оскільки ці праці присвячені питанням впливу довіри виключно на процес інфляційного таргетування. Зазначені вище відмінності у цілях діяльності європейських та українського ЦБ потребують обґрунтування специфічної вітчизняної системи факторів, що впливають на довіру до Національного банку України, а також розроблення характерних українським умовам шляхів та пропозицій щодо її підвищення.

Метою даного дослідження є визначення основних факторів, які впливають на довіру населення України до Національного банку та формування напрямів її зростання.

У статті також викладено сутність основних економічних категорій з порушеної проблематики, проаналізовано основні фактори, що впливають на довіру населення до ЦБ в Європі та Америці.

Під довірою до центрального банку переважно розуміється здатність органів, що відповідають за монетарну політику, управляти інфляційними очікуваннями економічних агентів. Проведені дослідження засвідчили: якщо інфляційні очікування високі, то антиінфляційна політика ЦБ — менш ефективна. Відповідно і його здатність управляти інфляційними очікуваннями робить цю політику дієвішою [2]. Довіра впливає на ефективність монетарної політики таким чином: якщо політичні сигнали від ЦБ, якому довіряють, зрозумілі та великою мірою сприймаються учасниками ринку, тоді це зробить ефективнішим монетарний трансмісійний механізм та знизить витрати на боротьбу з інфляцією. Довіра до ЦБ також допомагає підтримувати фінансову стабільність. Наприклад, Центральний банк Таїланду у 2005 році, помітивши різке зростання, невідкріпленої збільшенням доходів населення кредитної заборгованості домогосподарств, закликав банки і населення до стриманості та зваженості. До його позиції не прислухалися, що призвело до серйозної кризи непогашення позик у подальшому [3].

Репутація — це, напевно, найголовніший актив центрального банку. Управляти репутаційним ризиком — чи не найважче серед усіх відомих їх видів. Особливо часто з цим ризиком ЦБ стикаються під час кризи. Внаслідок неправильних дій тієї чи іншої фінансової установи доводиться інколи десятиліттями відновлювати довіру населення. Репутаційний ризик з'являється тоді, коли існує розрив між очікуваннями населення, цілями та ресурсами центрального банку [4]. Довіра та репутація є, по суті, взаємозалежними явищами. Довіра асоціюється з високим рівнем впевненості населення у спроможності та цілеспрямованості центрального банку виконати задекларовані ним цілі та завдання. Репутація ЦБ залежить від ставлення клієнтів до його цілей та історії їх виконання [5].

У зарубіжних працях наводиться чимало класифікацій факторів, що впливають на довіру населення до ЦБ. Наведемо найбільш, на наш погляд, оптимальну класифікацію, за-

пропоновану Йоанною Мацкевіч-Лузяк (Joanna Mackiewicz-Lyziak). Вона виділяє такі ключові фактори:

- транспарентність;
- незалежність;
- історія чесності.

Транспарентності монетарної політики приділяється важливе місце як у теоретичних напрацюваннях, так і в практичній діяльності центральних банків, особливо у системі роботи з таргетування інфляції. Загалом науковці сходяться на тому, що високий рівень транспарентності позитивно впливає на довіру населення до ЦБ. Транспарентність робить очікування економічних агентів чутливішими до заходів ЦБ. Натомість останній, дбаючи про свою репутацію, намагається не розчаровувати населення інфляційними сюрпризами. Як результат — розмір інфляції мінімізується.

Незалежність центрального банку, і це загальновизнано, є однією з головних умов довіри до нього населення. Логіка цього зв'язку доволі проста: лише незалежний ЦБ може самостійно а) ставити і б) реалізовувати завдання, що стосуються його діяльності. І, як результат, нести кінцеву та одноосібну відповідальність за свою діяльність. У разі його залежності від інших органів державної влади рішення центробанку щодо реалізації поставлених ним цілей може бути змінено вищим органом, який впливатиме на кінцевий результат. Це фактично знімає відповідальність з ЦБ за результат і ставить під сумнів можливість існування довіри до нього як явища.

Під історією чесності розуміється прогнозована політика ЦБ, яка містила прийнятні для населення цілі і реалізується відповідно до заяв його працівників та розроблених і оприлюднених ним планом дій. Цей фактор — на першому місці серед інших наведених і є найнадійнішим шляхом досягнення довіри населення до ЦБ.

У результатах закордонних досліджень запропоновано методику визначення рівня довіри до центральних банків за системою інтегрованих показників. Вони, по суті, повторюють розглянуті нами вище фактори, але є більш деталізованими та містять макроекономічні показники. Зокрема, у праці [2] запропоновано такий набір показників:

- CI_1 — досягнення задекларованих цілей монетарної політики;
- CI_2 — попередній рівень інфляції;
- CI_3 — транспарентність монетарної політики;

CI_4 — незалежність центрального банку;

CI_5 — відповідальність;

CI_6 — ризик країни;

CI_7 — державний борг.

Наведено ваги цих показників:

$$CI = 0.1CI_1 + 0.1CI_2 + 0.2CI_3 + 0.2CI_4 + 0.2CI_5 + 0.1CI_6 + 0.1CI_7, \quad (1)$$

де CI — рівень довіри до центрального банку.

Дану методику було застосовано для визначення довіри населення до центральних банків низки країн — Польщі, Чехії, Угорщини, Словаччини, Чилі, Бразилії, Туреччини, Великобританії та Швеції (за показниками 1999–2007 рр.). Значення показників визначалися за результатами опитувань або офіційною статистикою. Найвищий рівень довіри мав центральний банк Великобританії (загальний індекс — 91.94), другим був ЦБ Швеції (91.62), третім — ЦБ Чилі (82.10). Найменший рівень довіри зафіксовано за ЦБ Туреччини (60.63).

Підсумовуючи результати проведеного нами теоретичного та емпіричного досліджень стану та факторів, що впливають на довіру населення до центральних банків, можемо зробити такі узагальнення. Головним фактором, що впливає на довіру, є послідовність дій та ефективні комунікації центрального банку. Позитивно сприймаються населенням дотримання запланованого рівня цінової інфляції; моніторинг та управління загальноекономічними ризиками країни; дотримання стабільності у банківському секторі; дотримання професійної етики у відносинах з іншими фінансовими установами, надання їм цінних практичних порад.

Щодо питання визначення цілей центрального банку. Вони мають бути економічно обґрунтованими, досяжними та зрозумілими. Наведемо приклад. Центральний банк поставив за мету знизити рівень безробіття в економіці, але сам індикатор, на який він орієнтується, встановлений нижче реально можливого значення. Населення та бізнес розуміють це, а також усвідомлюють, що навіть тимчасове виконання цієї важкодосяжної цілі призведе до підвищення рівня інфляції. Як наслідок — скептицизм населення та втрата довіри до ЦБ [6]. Аналогічним є приклад, коли центральний банк ставить за мету досягти занадто низького рівня інфляції. Населення та бізнес усвідомлюють: для цього доведеться значно зменшити рівень фінансових ресурсів в обігу, що

підвищить ціни на кредити й негативно позначиться на економічному зростанні. Наслідок — зниження рівня довіри.

Ще один важливий фактор, що впливає на довіру населення до ЦБ, — рівень золотовалютних резервів, а точніше його динаміка. Підвищення рівня золотовалютних резервів сприймається населенням та бізнесом як знак зростання спроможності ЦБ контролювати ситуацію на валютному ринку. Натомість збільшення державного боргу завжди негативно впливатиме на довіру до центробанку, оскільки воно розцінюється як неспроможність влади збалансувати доходи з видатками. До того ж цей чинник може негативно позначитися на економічному зростанні у майбутньому.

Окрім наведених вище факторів, відображених у закордонній науковій літературі, здатних впливати на довіру населення до ЦБ, важливо згадати різноманітні навчальні та іміджеві заходи, що також підвищує авторитет ЦБ. Перелічимо головні:

- освітянська та навчальна робота;
- благодійна діяльність;
- робота з громадськими організаціями.

Підвищення рівня освіченості населення з фінансово-банківських питань дає змогу знизити ризики маніпулювання населення банками та іншими фінансовими інституціями. Як приклад можна навести бум валютного кредитування населення у 2005–2008 роках в Україні, коли громадяни брали валютні позики, зважаючи на їх нижчу вартість порівняно з гривневими, і не враховували валютні ризики. Банки ніяких пояснень з цього приводу клієнтам не надавали, керуючись завищеними планами показників кредитування. Але внаслідок зміни у 2008 році курсу гривні щодо долара США більшість позичальників виявилася неспроможною погашати свої зобов'язання, створивши тим самим проблеми з ліквідністю банків. У даній ситуації потрібно було грамотно проводити освітню роботу серед населення, що не робив Національний банк.

Важливими інструментами формування позитивного іміджу центрального банку серед населення є також благодійні заходи та підтримка доброчинних організацій. Скажімо, наприкінці 2011 року Європейський центральний банк передав доброчинні внески на суму 110 500 євро сімнадцятьом доброчинним організаціям з ЄС. Центральні банки кожної з 17 обраних країн визначили по одній благодійній організації,

які й отримали ці кошти. Пожертву було здійснено із зарплат членів правління ЄЦБ та гонорару його працівників за інтерв'ю мас-медіа, участь у конференціях та викладання тощо [7].

Ще один приклад. Центральний банк Мальти спільно з доброчинним фондом Європейського центрального банку профінансував відкриття комп'ютерного класу для біженців у Бальзані (Мальта). Вартість проекту становила 6 500 євро [8].

Наведені вище приклади можуть слугувати досвідом для Національного банку України у сфері підвищення рівня довіри до нього з боку населення та бізнесу.

В Україні, зважаючи на сучасний стан розвитку соціально-економічних відносин, сферу відповідальності й цілі НБУ, найважливішими факторами, які впливають на довіру та позитивний імідж, є:

- стабільність національної валюти (що є особливістю й відрізняє Україну від країн ЄС та США);
- транспарентність діяльності Національного банку;
- досягнення задекларованих цілей;
- просвітницька та благодійна діяльність.

На відміну від європейських країн та Сполучених Штатів Америки, курс нашої національної валюти відіграє важливу роль у посиленні довіри населення до Національного банку. Це пов'язано з кількома чинниками: високим рівнем валютизованості грошового ринку; страхом людей втратити заощадження в гривні внаслідок її різкої девальвації до основних світових валют; відсутністю конвертованості гривні на світових фінансових ринках. Сукупно це створює високий рівень ризиків відносно довіри громадян до Національного банку у випадку девальвації гривні. За цих умов концептуально важливо не допускати різкої девальвації національної валюти. Оскільки нині наявні умови для часткового знецінення гривні, робити це треба поступово, за схемою: етап девальвації, незначна ревальвація — із врахуванням задекларованих НБУ індикаторів у сфері курсової політики.

Питання транспарентності діяльності Національного банку України (на прикладі транспарентності політики інфляційного таргетування) висвітлені у статті О.Костюк [1]. Потрібно наголосити на особливій ролі комунікацій саме Голови Національного банку України з населенням та бізнесом через ЗМІ. Яскравим при-

кладом можуть слугувати комунікації А.Грінспена з пресою у часи його керівництва Федеральною резервною системою. Спілкувався з пресою він регулярно, коментарі давав обережні, і динаміку ставок ФРС журналісти визначали, швидше, за рівнем наповненості портфеля керівника (вважалося, що чим більше там паперів, тим вища ймовірність зміни ставок) [9]. Рівень довіри американців до Федеральної резервної системи завжди був високим, навіть під час кризових етапів розвитку економіки. Йдеться про принципову важливість самого факту комунікацій Голови із засобами масової інформації. Це за будь-яких обставин позитивно сприйматиметься населенням, а за умови виваженої комунікаційної політики сприятиме позитивному іміджу НБУ.

Важливим фактором зростання довіри до Національного банку України є постановка та досягнення цілей у визначених йому напрямках діяльності. Насамперед це стосується виконання показників курсової стійкості гривні, рівня інфляції (спільно з Міністерством фінансів), забезпечення мінімальної кількості банкрутств банківських установ.

Зважаючи на важливість благодійних заходів для формування позитивного іміджу НБУ, маємо дотримуватися перевіреної практики Європейського центрального банку, збирати й розповсюджувати благодійні внески на забезпечення найважливіших потреб суспільства, залучати студентів навчальних закладів НБУ до суспільно корисної та добродійної роботи. Прикладами благодійності у системі Національного банку є організований Університетом банківської справи "Аукціон надій". Мета заходу — привернути увагу громадськості й зібрати кошти для вирішення якоїсь однієї важливої проблеми окремого регіону, популяризація благодійництва та виховання нової соціально відповідальної плеяди банкірів. Цей знаний в Україні студентський благодійний захід протягом 5 років зібрав рекордну суму — близько 1 млн. грн. За ці кошти обладнано мультимедійно-комп'ютерний клас для Городоцької дитячої колонії, придбано інкубатор екстра-класу для пологового будинку № 1 м. Львова, відновлено дерев'яну церкву XVII ст. у с. Кути Буського району Львівської області, розпочато очищення ріки Вільшанка — притоки Дніпра, що на Черкащині, відкрито сучасний обладнаний спе-

ціальною електроакустичною апаратурою реабілітаційний кабінет у Харківському обласному спеціальному загальноосвітньому навчально-виховному закладі для дітей з вадами слуху. VI “Аукціон надій” було присвячено проблемам сліпих дітей. За кошти, зібрані на цьому аукціоні, розпочато створення спецбібліотеки ім. Т.Шевченка УТОС у Львові, першого в Україні Центру соціокультурної реабілітації незрячих [10].

Надзвичайно актуальним питанням у сфері посилення довіри до НБУ є також розвиток програми підвищення фінансової грамотності населення. Національним банком у цій сфері вже зроблено суттєві кроки: спільно з Університетом банківської справи та Фондом USAID у десятих класах загальноосвітніх шкіл запроваджено пілотний проект з реалізації курсу “Фінансова грамотність”, розроблено відповідне навчально-методичне забезпечення; започатковано роботу банківського телебачення, на якому транслюватимуться інформаційні та навчальні програми. Однак ці заходи поки що охоплюють лише незначну частину населення України. Більшість користувачів банківських послуг продовжує вчитися на власних помилках. У цій сфері доцільно: використовувати високореєтингові телевізійні канали та засоби масової інформації; друкувати і роздавати користувачам банківських послуг прості, зрозумілі інформативні матеріали щодо можливих помилок при покупці банківських продуктів (деякі такі матеріали містяться у навчальному посібнику “Фінансова грамотність”, розробленому науковцями УБС НБУ);

сприяти створенню громадської організації (асоціації) із захисту прав користувачів банківських послуг, якій можна буде делегувати частину повноважень з підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Значну роль у системі формування позитивного іміджу Національного банку відіграють його навчальні заклади. Крім підготовки висококласних фахівців та підвищення кваліфікації досвідчених працівників для Національного та комерційних банків (за рейтингом Міністерства освіти, науки, молоді та спорту Університет банківської справи Національного банку України посів перше місце серед усіх економічних вищих навчальних закладів країни), вони працюють також над підвищенням рівня фінансової грамотності населення, проводять благодійні заходи, через засоби масової інформації науково-педагогічні працівники проводять просвітницьку роботу з населенням стосовно потенційних ризиків та “підводних каменів”, які можуть зустрічатися при використанні сучасних банківських продуктів.

Важливим з позицій об'єктивної оцінки стану та динаміки іміджу Національного банку є проведення відповідного маркетингового дослідження, яким можуть зайнятися студенти і науково-педагогічні працівники навчальних закладів НБУ. Необхідна для цього система показників була описана вище у даній статті та може бути скоригована відповідно до потреб і вимог Національного банку України.

Література

1. Костюк О. Проблеми монетарної комунікації в контексті перспектив реалізації інфляційного таргетування // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 2. — С. 20–27.
2. Joanna Mackiewicz-Lyziak. Central bank credibility: determinants and measurement. A cross-country study // http://smye2009.org/file/390_Mackiewicz.pdf.
3. Watanagase Tarisa. Central's bank Reputation and Credibility // www.bot.or.th/Thai/PressAndSpeeches/Speeches/Gov/BIS_Session_5_Tarisa.pdf.
4. Deloitte. Key challenges facing Central Banks. Adapting to a New era // www.deloitte.com/assets/Dcom-Sweden/Local_Assets/Documents/Deloitte-Key-challenges-facing-central-banks.pdf.
5. Gabriel Caldas Montes. Reputation, credibility and monetary policy effectiveness // *Estud. Econ.* vol.39 no.3 São Paulo July/Sept. 2009.
6. Anne Sibert, Stuart E. Weiner. Maintaining Central bank Credibility // www.kansascityfed.org/publicat/ECONREV/EconRevArchive/1988/3q88sibe.pdf.
7. European Central Bank donates €110,500 to 17 charities // <http://www.fundraising.co.uk/ireland/news/2012/09/03/>.
8. European Central Bank Charity Fund sponsorship to Dar ir-Refugjati // <http://www.centralbankmalta.org/site/pr1main.asp?ItemId=692>.
9. Гринспен А. Эпоха потрясений: Проблемы и перспективы мировой финансовой системы. М.: Юнайтед Пресс. — 2010. — 518 с.
10. Львівський “Аукціон надій” переміг у номінації “Народний благодійник” <http://portal.lviv.ua/news/2011/12/15/121553.html>.

Інформує “Вісник НБУ”/

Кращі статті року

Наприкінці грудня редакція журналу “Вісник Національного банку України” визначила кращі статті, опубліковані в часописі протягом 2012 року. Автори нагороджуються спеціальними призами журналу “Вісник НБУ” з логотипом видання.

Отже, кращими визнано такі статті:
— “Стабільність гривні: об'єктивна реальність чи вимушена необхідність?” Автор — Олена Береславська (“Вісник НБУ”, № 3);

— “Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності”. Автор — Тетяна Богдан (“Вісник НБУ”, № 4);

— “Про архітектуру фінансового стимулювання економічного зростання”. Автори — Анатолій Вожжов та Олена Гринько (“Вісник НБУ”, № 5);

— “Основні напрями координації грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики”. Автори — Світлана Науменкова та Світлана Міщенко (“Вісник НБУ”, № 5);

— “Гетерогенізація системи грошо-

вих відносин: парадигма перспективи”. Автор — Анатолій Гальчинський (“Вісник НБУ”, № 7);

— “Фінансове посередництво: економічна сутність і класифікація”. Автори — Ольга Вовчак та Людмила Крентовська (“Вісник НБУ”, № 8);

— “Інфляційне таргетування після кризи: міжнародний досвід”. Автори — Олександр Петрик та Андрій Даниленко (“Вісник НБУ”, № 10).

Спеціальними призами журналу “Вісник НБУ” — скляними кулями з логотипом видання відзначено також активних членів редколегії Олександра Кіреєва та Костянтина Раєвського.

Людмила Патрікац,
головний редактор журналу “Вісник НБУ”.

Дослідження/**Галина Азаренкова**

Доктор економічних наук, професор,
заступник директора з наукової та
міжнародної роботи Харківського інституту
банківської справи Університету банківської
справи Національного банку України

Марина Іванова

Аспірант Університету банківської справи
Національного банку України,
начальник відділу розрахунків банківських
операцій регіонального центру в м. Харкові
ПАТ "Перший український міжнародний банк"

Внутрішні фактори впливу на сталість руху фінансових потоків ринку корпоративних облігацій

Не секрет, що на нинішньому етапі економічного розвитку ресурси фондового ринку України використовуються недостатньо ефективно. Це підтверджується низькими показниками капіталізації вітчизняного ринку цінних паперів порівняно з аналогічними даними економічно розвинутих країн. Водночас необхідно зазначити, що корпоративні облігації можуть бути альтернативним джерелом залучення фінансових ресурсів для підприємств, і їх вартість нижча порівняно з банківськими позиками. Проте розвиток ринку корпоративних облігацій стримує ціла низка факторів. У статті розглядається вплив факторів внутрішнього середовища фондового ринку на рухомість фінансових потоків аналізованого сегмента ринку.

Розуміння сучасних тенденцій розвитку ринку корпоративних облігацій потребує детального вивчення факторів, що визначають ті чи інші його особливості. При цьому розуміння механізму їх впливу дає змогу значно зменшити вплив невизначеності, що стримує інвестиційні процеси на вітчизняному фондовому ринку. Тож сучасні економісти приділяють велику увагу проблематиці розвитку фондового ринку. Зокрема, іноземні науковці розглядають фондовий ринок переважно з боку інвестиційних процесів — здебільшого в статтях і тематичних оглядах фінансових інституцій. Так, певну оцінку внутрішніх факторів дають у своїй праці Р.Тьюлз

(Richard J. Tewels) та Е.Бредлі (Edward S. Bradley) [13]. Нобелівський лауреат П.Кругман (Paul R. Krugman) [1] в основному розглядає зовнішні фактори впливу на фондовий ринок, аналізуючи здебільшого якість політичних рішень. Досить цікавими є також дослідження Д.Мерфі (J. Murphy), який аналізує мікринкові взаємозв'язки [8]. Серед найважливіших праць російських учених, на нашу думку, є монографія Я.Міркіна [9], в якій ретельно досліджується вплив фундаментальних факторів на розвиток ринку облігацій, зокрема таких із них, як регіональна концентрація інвесторів та емітентів, а також кількість посередницьких структур.

Вітчизняні економісти розглядають в основному зовнішні фактори впливу на фондовий ринок та здебільшого за історичними етапами його розвитку [12]. Фондовий ринок ґрунтовно вивчається і Центром наукових досліджень НБУ в [5]. Деякими авторами аналізуються "кризовий" та "посткризовий" етапи розвитку фондового ринку [2]. Цікавим дослідженням розвитку ринку корпоративних облігацій України, на нашу думку, є стаття "Тенденція розвитку ринку корпоративних облігацій країн, що розвиваються" Т.Нічосової, в якій автором проаналізовано проблеми гальмування розвитку ринку через нерозвинутість його інфраструктури, неоднорідність випусків

цінних паперів, а також визначено зростання ролі внутрішнього ринку корпоративних облігацій в умовах післякризової активізації та зниження обсягів банківського кредитування і лібералізації фінансових трансакцій.

Метою нашої статті є визначення того, яким чином фактори середовища фондового ринку впливають на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій України.

Історію вітчизняного ринку корпоративних облігацій умовно можна відтворити на такому графіку (див. графік 1). Як бачимо, хоча стійка динаміка обсягів емісії облігацій і не спостерігається, однак основною її тенденцією є зростання.

Очевидною є також змінність фінансових потоків на ринку корпоративних облігацій, що спричинено історичними особливостями розвитку фондового ринку [4]. Щоб оцінити можливий вплив внутрішніх факторів на сталість руху фінансових потоків ринку облігацій, визначимо саме поняття “внутрішні (ендогенні) фактори”. На нашу думку, це фактори внутрішнього середовища фондового ринку, що впливають на сталість руху фінансових потоків, спричинених випуском та обігом корпоративних облігацій. Серед цих факторів виділимо такі: галузева структура ринку облігацій; обсяги випуску і торгівлі взаємопов’язаних і споріднених фінансових потоків; достатній попит на облігації підприємств; наявність та розвиток інститутів інфраструктури фондового ринку.

У результаті проведеного нами дослідження виявлено основні закономірності й фактори впливу на рухомість фінансових потоків протягом 1997–2011 рр.

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ

Поштовхом для розвитку ринку корпоративних облігацій є зростання загального попиту на цінні папери протягом 1997–2000 рр., що спричинило збільшення попиту на облігації підприємств. Це свідчить про взаємозалежність рухомості фінансових потоків усього фондового ринку і рухомості фінансових потоків безпосередньо ринку корпоративних облігацій. Водночас високий попит на державні облігації України в цей період витісняв попит на облігації підприємств, що

знову-таки підтверджує наведену вище гіпотезу, однак у цьому випадку така взаємозалежність зворотна.

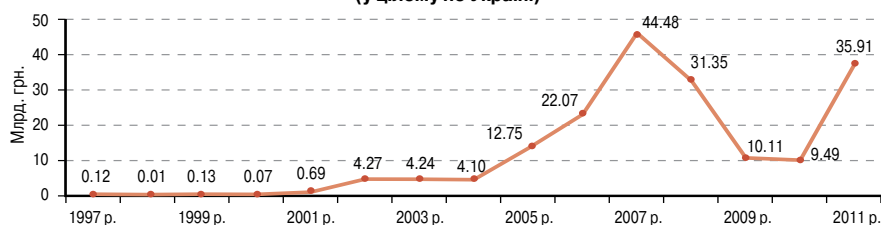
Поява на фондовому ринку фінансових посередників (андерайтерів), якими стали комерційні банки у 2001–2005 рр. (у зв’язку з прийняттям Закону України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”), значно збільшила фінансові потоки на ринку облігацій. Також вважаємо, що важливим аспектом розвитку фондового ринку в цей період є розширення його галузевої структури, оскільки

саме розширення галузевої структури емісії розширює галузеву структуру обігу облігацій, тобто маємо множинність циркулюючих фінансових потоків. Ця гіпотеза підтверджується такими даними (див. таблицю 1).

Наведені дані свідчать, що галузева структура обігу ринку облігацій в аналізовані дати досить стабільна (див. таблицю 2).

Дані, наведені в таблиці 2, свідчать, що істотні зрушення в структурі емісії облігацій усе-таки мають вплив на їх обіг, що спостерігалось у фінансовій сфері, будівництві й тор-

Графік 1. Обсяг емісії корпоративних облігацій за підсумками 1997–2011 років (у цілому по Україні)

Джерело: побудовано на основі [15–22].

Таблиця 1. Зміна галузевої структури корпоративних облігацій, розміщених на вітчизняному фондовому ринку (за підсумками окремих періодів часу)

Галузі	За станом на				Відсотки
	09.10.2004 р.	14.01.2005 р.	09.02.2005 р.	09.12.2005 р.	
Видобувна промисловість	–	–	7.48	–	
Машинобудування	5.25	–	–	–	
Металургійна промисловість	35.01	28.13	–	26.72	
Нафтогазова промисловість	–	42.19	–	–	
Харчова промисловість	3.50	1.41	–	4.13	
Будівництво	28.22	10.27	45.94	–	
Телекомунікації	1.75	–	–	–	
Торгівля	7.88	7.03	–	23.50	
Транспорт	–	2.53	9.98	–	
Фінансова сфера	18.38	8.44	26.62	45.65	
Хімічна промисловість	–	–	9.98	–	

Джерело: за даними [24].

Таблиця 2. Динаміка структури корпоративних облігацій, що знаходяться в обігу (за підсумками окремих періодів часу)

Галузі	За станом на				Відсотки
	09.10.2004 р.	14.01.2005 р.	09.02.2005 р.	09.12.2005 р.	
Видобувна промисловість	0.05	0.31	0.29	0.27	
Машинобудування	2.91	2.89	2.68	8.49	
Металургійна промисловість	11.56	8.19	10.64	9.22	
Нафтогазова промисловість	2.21	1.49	1.38	3.72	
Харчова промисловість	9.62	8.32	7.85	15.73	
Будівництво	10.82	24.78	23.98	3.53	
Телекомунікації	6.42	4.72	8.19	1.06	
Торгівля	15.10	14.37	14.07	22.47	
Транспорт	13.91	9.70	9.12	0.56	
Фінансова сфера	16.01	16.29	13.53	32.54	
Хімічна промисловість	0.70	1.46	1.60	2.03	

Джерело: за даними [24].

гівлі. За станом на 09.12.2005 р. галузі з найбільшими обсягами емісії мали найбільші обсяги обігу. Водночас очевидним є те, що стабільний обіг корпоративних облігацій свідчить про достатність попиту на них, а, отже, дає можливість здійснювати додаткові емісії.

З метою отримання точніших результатів було проаналізовано зв'язок між обсягами емісій корпоративних облігацій та рухомістю фінансових потоків ринку облігацій на підставі регресійного аналізу. Для цього ми використали дані, які відображають відповідні показники в період із лютого 2010 року до червня 2012 року, а виміром часу, за яким проводився регресійний аналіз, є місячні дані. Цього достатньо для проведення регресійного аналізу та отримання достовірних результатів.

Регресійне рівняння зі стандартизованими коефіцієнтами при незалежних змінних відображає статистичні оцінки взаємозалежності руху фінансових потоків ринку корпоративних облігацій:

$$ERO = 0.553 \times KO - 0.24 \times OEO, \quad (1)$$

де ERO — ємність ринку корпоративних облігацій на відповідну дату, млрд. грн. (за даними [14–26]);

KO — кількість емісій корпоратив-

них облігацій на відповідну дату, шт. (за даними [14–26]);

OEO — загальний обсяг емісії корпоративних облігацій на відповідну дату, млрд. грн. (за даними [14–26]).

Це рівняння свідчить про прямий взаємозв'язок між кількістю емісійних випусків і ємністю ринку корпоративних облігацій та зворотний — із обсягами випусків і ємністю ринку. Причина такого негативного впливу другого фактора можлива за наявності як ринкових, так і неринкових випусків у загальному обсязі емісій облігацій. Вплив неринкових та ринкових випусків облігацій на загальну рухомість фінансових потоків проаналізовано нижче:

$$ERO = 0.548 \times KO - 0.19 \times OER - 0.17 \times OEN, \quad (2)$$

де OER — обсяг ринкової емісії корпоративних облігацій на відповідну дату, млрд. грн.;

OEN — обсяг неринкової емісії корпоративних облігацій на відповідну дату, млрд. грн. (за даними [14–26]).

За результатами цього регресійного рівняння бачимо негативний зв'язок між ринковими і неринковими випусками та ємністю ринку. Така ситуація спричинена значним зростанням вартості випуску протягом останніх двох років. Дані регресійних рівнянь за формулами 1 та 2 дають

змогу зробити висновок, що вітчизняний ринок облігацій розвинутий недостатньо.

АНАЛІЗ ВЗАЄМНОЇ ВПЛИВОВСТІ РУХУ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ЕМІСІЄЮ ОБЛІГАЦІЙ ТА ІНШИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Наступне питання, яке ми аналізуємо в цій статті, можна сформулювати так: яким чином фінансові потоки, що визначаються обсягами емісії корпоративних облігацій, корелюють із фінансовими потоками, які визначаються обсягами емісії інших цінних паперів? Із даних таблиці 3 видно, що найвищими є значення коефіцієнтів кореляції з фінансовими потоками, спричиненими випусками акцій та облігацій місцевих позик.

Ці дані свідчать, що значення коефіцієнтів кореляції між фінансовими потоками, спричиненими емісією корпоративних облігацій та похідних цінних паперів, є від'ємними, що демонструє відсутність взаємозв'язку між ними та може означати, що на вітчизняному ринку похідні цінні папери не використовуються як інструмент хеджування ризиків.

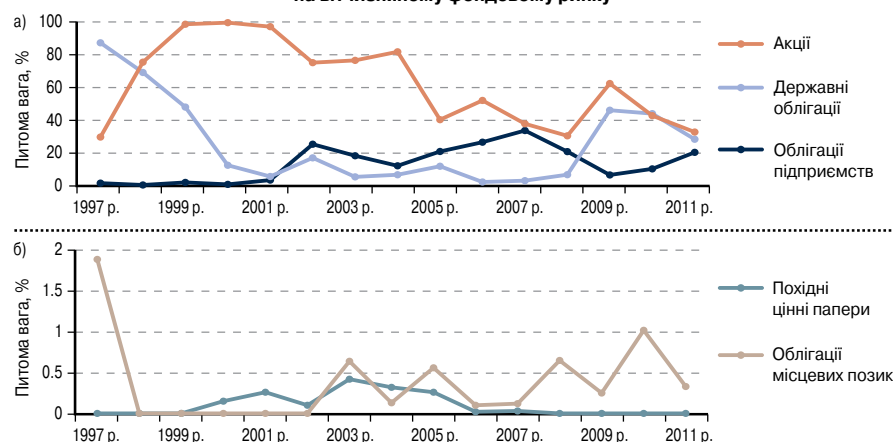
На графіку 2 відображено динаміку відносних значень (питомої ваги) обсягів емісії окремих різновидів цінних паперів.

За даними графіка 2 бачимо, що питома вага обсягів емісії корпоративних облігацій у загальному обсязі емісій на вітчизняному фондовому ринку протягом аналізованого періоду коливається в межах від 10% до 35%. Зазначимо також, що аналізовані показники (з метою їх наочного порівняння) необхідно згрупувати саме так, як зображено на графіках 2а та 2б. Для глибшого розуміння впливу руху фінансових потоків фондового ринку на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій (маються на увазі фінансові потоки, спричинені емісійною діяльністю) необхідно розглянути насамперед взаємозалежність рухів фінансових потоків, спричинених динамікою обсягів емісії акцій, державних та корпоративних облігацій. Відповідний аналіз здійснено на основі побудови регресійних рівнянь зі стандартизованими коефіцієнтами за незалежних змінних [11]:

$$\%EOP = -0.60 \times \%EAP - 0.71 \times \%EDO, \quad (3)$$

де $\%EOP$ — питома вага обсягів емісії корпоративних облігацій у загальній структурі емісії цінних паперів на віт-

Графік 2. Динаміка питомої ваги обсягів емісії в розрізі окремих різновидів цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку

Джерело: за даними [15–22].

Таблиця 3. Значення коефіцієнтів кореляції між рядами даних, які відображають динаміку обсягів емісії за окремими різновидами цінних паперів

Різновиди цінних паперів	Акції	Похідні цінні папери	Державні облігації	Облігації підприємств	Облігації місцевих позик
Акції	1.00	-0.52	0.79	0.56	0.48
Похідні цінні папери	-0.52	1.00	-0.18	-0.42	-0.31
Державні облігації	0.79	-0.18	1.00	0.21	0.54
Облігації підприємств	0.56	-0.42	0.21	1.00	0.47
Облігації місцевих позик	0.48	-0.31	0.54	0.47	1.00

Джерело: за даними [15–22].

чизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 2);

%EAP – питома вага обсягів емісії акцій підприємств у загальній структурі емісії цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку (за даними графіка 2);

%EDO – питома вага обсягів емісії державних облігацій у загальній структурі емісії цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку (за даними графіка 2).

Із регресійного рівняння видно, що динаміка обсягів емісії акцій підприємств та державних облігацій негативно впливає на динаміку обсягів емісії корпоративних облігацій і свідчить про вплив цих фінансових потоків на рухомість потоків ринку корпоративних облігацій. Щоб проаналізувати вплив фінансових потоків, спричинених динамікою обсягів емісії акцій, похідних цінних паперів та облігацій місцевих позик на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій із точки зору динаміки обсягів їх емісії, необхідно використати такі регресійні рівняння:

$$\%EOP = -0.63 \times \%EAP + 0.31 \times \%EPP, \quad (4)$$

де %EPP – питома вага обсягів емісії похідних цінних паперів у загальній структурі емісії цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 2);

$$\%EOP = -0.75 \times \%EDO + 0.247 \times \%EMO, \quad (5)$$

де %EMO – питома вага обсягів емісії облігацій місцевих позик у загальній структурі емісії цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 2).

Із наведених регресійних рівнянь за формулами 4 та 5 бачимо, що аналізовані фінансові потоки з точки зору обсягів емісії цінних паперів по-різному впливають на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій. Тож при формуванні фінансових потоків ринку корпоративних облігацій доцільно враховувати всі різновиди фінансових потоків фондового ринку з

одночасним розвитком тих, які позитивно впливають на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій.

АНАЛІЗ ВЗАЄМНОЇ ВПЛИВОВСТІ РУХУ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ, СПРИЧИНЕНИХ ЕМІСІЄЮ ОБЛІГАЦІЙ ТА ІНШИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Таблиця 4, подана нижче, свідчить, що фінансові потоки, які визначаються обсягами виконаних договорів із торгівлі корпоративними облігаціями, найбільше корелюють із фінансовими потоками, які визначаються обсягами виконаних договорів із торгівлі акціями, облігаціями місцевих позик, векселями та інвестиційними сертифікатами. Ці потоки суттєво впливають на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій. Також бачимо аналогію з отриманими результатами аналізу фінансових потоків, спричинених емісією корпоративних облігацій, і маємо від'ємну корельованість між потоками, які визначаються обсягами виконаних договорів із торгівлі корпоративними облігаціями та похідними цінними паперами,

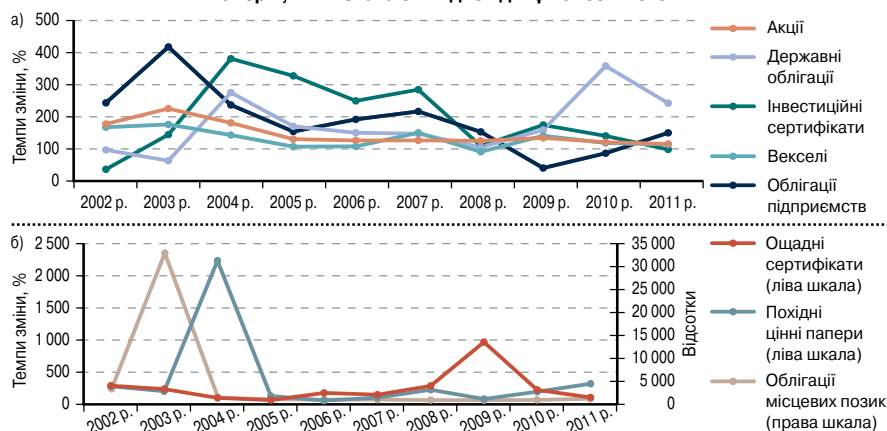
а також підтвердження тези про недостатнє використання деривативів як інструменту хеджування ризиків на ринку корпоративних облігацій.

Якщо проаналізувати швидкість змінності фінансових потоків, то можна побачити, що всі досліджувані потоки мають значну змінність швидкості в обсягах виконаних договорів із їх торгівлі. При цьому найбільшу змінність швидкості мають фінансові потоки, спричинені обсягами виконаних договорів із торгівлі в розрізі ощадних сертифікатів, похідних цінних паперів та облігацій місцевих позик (див. графік 3).

Як свідчать дані таблиці 5, зв'язок із коефіцієнтами кореляції між показниками, що відображають швидкість зміни фінансових потоків, спричинених обсягами торгівлі облігаціями з іншими фінансовими потоками, переважно позитивний, окрім негативних зв'язків із потоками ощадних сертифікатів та державних облігацій. Це свідчить про їх суттєвий вплив на сталість руху фінансових потоків ринку корпоративних облігацій щодо обсягів виконаних договорів із їх торгівлі.

На графіку 4 видно, що динаміка питомої ваги обсягів виконаних договорів із корпоративними облігаціями протилежна динаміці питомої ваги об-

Графік 3. Динаміка зміни в обсягах виконаних договорів за окремими різновидами цінних паперів, які визначають відповідні фінансові потоки

Джерело: за даними [15–22].

Таблиця 4. Значення коефіцієнтів кореляції між рядами даних, які відображають динаміку обсягів виконаних договорів за окремими різновидами цінних паперів

Різновиди цінних паперів	Акції	Векселі	Державні облігації	Облігації підприємств	Ощадні сертифікати	Інвестиційні сертифікати	Облігації місцевих позик	Похідні цінні папери
1	1.00	0.99	0.79	0.60	0.79	0.97	0.22	-0.18
2	0.99	1.00	0.78	0.59	0.78	0.96	0.28	-0.13
3	0.79	0.78	1.00	0.27	0.67	0.79	0.03	-0.13
4	0.60	0.59	0.27	1.00	0.11	0.53	0.63	-0.23
5	0.79	0.78	0.67	0.11	1.00	0.87	-0.31	-0.25
6	0.97	0.96	0.79	0.53	0.87	1.00	0.09	-0.31
7	0.22	0.28	0.03	0.63	-0.31	0.09	1.00	0.08
8	-0.18	-0.13	-0.13	-0.23	-0.25	-0.31	0.08	1.00

Джерело: за даними [14–26].

сягів виконаних договорів із державними облігаціями майже на всьому досліджуваному інтервалі часу.

Вплив фінансових потоків, спричинених виконаними договорами з торгівлі цінними паперами, на аналогічні фінансові потоки корпоративних облігацій визначимо за допомогою таких регресійних рівнянь зі стандартизованими коефіцієнтами за незалежних змінних [11]:

$$\%ODO = -0.96 \times \%ODV - 0.85 \times \%ODD, \quad (6)$$

$$\%ODO = -0.28 \times \%ODD - 0.72 \times \%ODS, \quad (7)$$

де $\%ODO$ – питома вага обсягів виконаних договорів із корпоративними облігаціями у загальній структурі виконаних договорів із цінними паперами на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 4);

$\%ODV$ – питома вага обсягів виконаних договорів із векселями у загальній структурі виконаних договорів із цінними паперами на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 4);

$\%ODD$ – питома вага обсягів виконаних договорів із державними облігаціями у загальній структурі виконаних договорів із цінними паперами на вітчизняному фондовому

ринку, % (за даними графіка 4);

$\%ODS$ – питома вага обсягів виконаних договорів із ощадними сертифікатами у загальній структурі виконаних договорів із цінними паперами на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 4).

Із наведених регресійних рівнянь за формулами 6 та 7 бачимо, що як споріднені, так і взаємопов'язані фінансові потоки, спричинені обсягами виконаних договорів із торгівлі цінними паперами, негативно впливають на динаміку рухомості фінансових потоків, які визначаються обсягами виконаних договорів із торгівлі корпоративними облігаціями. Це свідчить про низьку конкурентоспроможність даного фінансового інструменту на ринку цінних паперів. Отже, важливо створити такі умови формування фінансових потоків ринку корпоративних облігацій, які б, із одного боку, були привабливими для потенційних інвесторів, а, з другого – для структур, що обслуговують оборот відповідних цінних паперів на фондовому ринку.

Також вважаємо за необхідне розглянути вплив на обсяги торгів із корпоративними облігаціями як емі-

сійної діяльності, так і обсягів виконаних договорів із іншими цінними паперами. Наведемо найбільш статистично значуще регресійне рівняння, яке узагальнює впливовість найважливіших (за їх питомою вагою в структурі ринку) фінансових потоків на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій:

$$\%ODO = -0.84 \times \%EAP - 0.59 \times \%ODD, \quad (8)$$

де $\%ODO$ – питома вага обсягів виконаних договорів із корпоративними облігаціями у загальній структурі виконаних договорів із цінними паперами на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 4);

$\%EAP$ – питома вага обсягів емісії акцій підприємств у загальній структурі емісії цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 2);

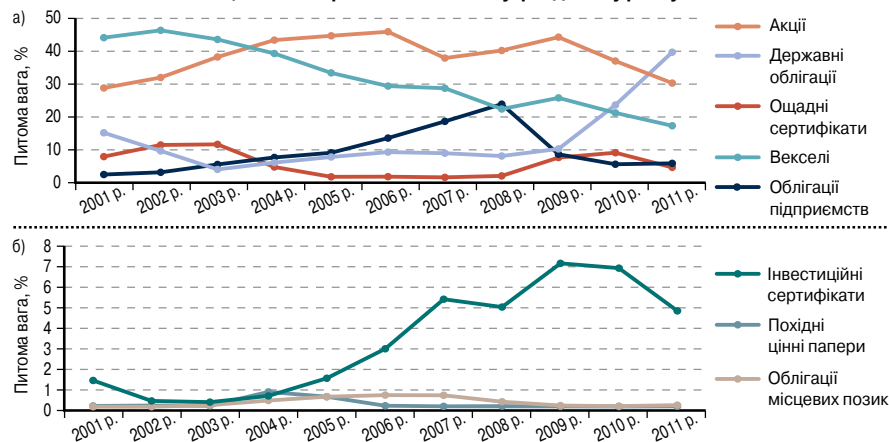
$\%ODD$ – питома вага обсягів виконаних договорів із державними облігаціями у загальній структурі виконаних договорів із цінними паперами на вітчизняному фондовому ринку, % (за даними графіка 4).

Поясненням таких негативних зв'язків між аналізованими фінансовими потоками можуть бути, як уже зазначалося, дії емітентів та інвесторів (які не мали позитивного впливу на формування фондового ринку), пов'язані з перерозподілом власності, задля чого активно використовувались акції на фондовому ринку [3, 6]. Іншим поясненням такого зв'язку є низька конкурентоспроможність облігацій підприємств порівняно з державними облігаціями.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Всебічний аналіз впливу внутрішніх факторів на рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій свідчить, що розши-

Графік 4. Динаміка питомої ваги обсягів виконаних договорів у розрізі окремих різновидів цінних паперів на вітчизняному фондовому ринку

Таблиця 5. Значення коефіцієнтів кореляції між рядами даних, які відображають динаміку швидкості зміни обсягів виконаних договорів за окремими різновидами цінних паперів

Різновиди цінних паперів	Акції	Векселі	Державні облігації	Облігації підприємств	Ощадні сертифікати	Інвестиційні сертифікати	Облігації місцевих позик	Похідні цінні папери
1	1.00	0.78	-0.40	0.83	-0.04	-0.03	0.80	0.36
2	0.78	1.00	-0.32	0.62	0.17	-0.11	0.59	0.15
3	-0.40	-0.32	1.00	-0.51	-0.19	0.24	-0.46	0.39
4	0.83	0.62	-0.51	1.00	-0.43	0.02	0.81	0.19
5	-0.04	0.17	-0.19	-0.43	1.00	-0.28	-0.04	-0.25
6	-0.03	-0.11	0.24	0.02	-0.28	1.00	-0.19	0.50
7	0.80	0.59	-0.46	0.81	-0.04	-0.19	1.00	-0.09
8	0.36	0.15	0.39	0.19	-0.25	0.50	-0.09	1.00

Джерело: за даними [14–26].

рення галузевої структури емісії ринку облігацій автоматично розширює структуру обігу та веде до зростання обсягу виконаних договорів із облігаціями, що спричиняє зростання попиту, а попит породжує зростання пропозиції. Нами було проаналізовано, як рухомість фінансових потоків ринку корпоративних облігацій впливає на ємність ринку, та виявлено пряму залежність між обсягами випущених цінних паперів і зворотну — з кількістю таких випусків. Теза щодо превалювання неринкових випусків над ринковими практично не підтверджується, отже, можна зробити висновок, що обсяги емісії залежать не від їх кількості, а, переважно, від вартості.

Аналіз динаміки фінансових потоків, спричинених випусками корпоративних облігацій, порівняно з аналогічними фінансовими потоками фондового ринку, свідчить про позитивний зв'язок між фінансовими потоками. Однак найтісніший зв'язок спостерігається з фінансовими потоками, сформованими випусками акцій. Така ситуація склалася в результаті того, що найбільші випуски акцій та облігацій здійснюють найбільші емітенти, які знаходяться під впливом тих самих зовнішніх чинників. Іноді випуски акцій і облігацій здійснюють ті самі емітенти. Так, за підсумками 2010 року входив до списку найбільших емітентів двох різновидів цінних паперів Укресімбанк, а за підсумками 2011 року — Приватбанк [22]. Негативні тенденції спостерігаються з фінансовими потоками, спричиненими випусками корпоративних облігацій та похідних цінних паперів, що свідчить про відставання вітчизняного фондового ринку від економічно розвинутих країн, де похідні цінні папери активно використовуються з метою хеджування ризиків. Ці висновки підтверджуються аналізом динаміки виконаних договорів, що свідчить про позитивні взаємозв'язки відповідних потоків корпоративних облігацій із потоками, спричиненими випусками акцій, векселів та облігацій місцевих позик. Негативно впливають на аналізовані фінансові потоки корпоративних облігацій потоки, спричинені торгівлею державними облігаціями та ощадними сертифікатами, що пояснюється вищим рівнем ліквідності й надійності останніх.

Аналіз впливу динаміки питомої ваги цінних паперів на динаміку питомої ваги корпоративних облігацій се-

ред виконаних договорів із усіма цінними паперами довів низький рівень конкурентоспроможності облігацій порівняно з іншими цінними паперами (акціями, державними облігаціями та векселями) протягом останніх 10 років.

Перспективами подальших досліджень, на нашу думку, є аналіз та оцінка впливу зовнішніх факторів на сталість руху фінансових потоків, спричинених випуском та обігом корпоративних облігацій.

Література

1. Krugman P. *The return of depression economics and the crisis of 2008* / P. Krugman. — Norton & Company New York London ISBN: 978-5-699-34222-8, 2009, 193 с.
2. Азаренкова Г., Шкодін І. Основні тенденції розвитку фондового ринку в посткризовий період / Г. Азаренкова, І. Шкодін // Вісник Національного банку України. — 2012. — № 2. — С. 3–7.
3. Глушенко А.С. Розвиток вітчизняного ринку деривативів як складової ринку цінних паперів / А.С. Глушенко, Д.М. Загорська // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Економічна серія. — 2009. — № 851. — С. 140–147.
4. Іванова М.В. Сучасні тенденції розвитку ринку корпоративних облігацій України: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції [“СІТЕМ-2011”]. — Львів, 2011. — С. 49–57.
5. Кірсєв О.І. Питання формування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: інформаційно-аналітичні матеріали / За ред. О.І. Кірсєва, М.М. Шаповалової та Н.І. Гребенюк — К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. — 132 с.
6. Лісіна В.Ю. Цінні папери в системі фінансового управління підприємством / В.Ю. Лісіна. — Х.: Фактор, 2006. — 102 с.
7. Лютий І.О. Ринок боргових цінних паперів в Україні: суперечності та тенденції розвитку / І.О. Лютий, Т.В. Грищенко, О.В. Любкіна [та ін.]. — К.: ЦУЛ, 2008. — 432 с.
8. Мэрфи Дж. Межрыночный технический анализ. Торговые стратегии для мировых рынков акций, облигаций, товаров и валют / Дж. Мэрфи; [пер. з англ. Дохоров А., Дозорова Т.]. — М.: Диаграмма, 1999. — 317 с.
9. Миркин Я. Рынок ценных бумаг России: воздействие фундаментальных факторов, прогноз и политика развития / Я. Миркин. — М.: Альпина Па-

блишер, 2002. — 624 с.

10. Нічосова Т. Тенденції розвитку ринку корпоративних облігацій країн, що розвиваються / Т. Нічосова // Світ фінансів. — 2007. — № 2 (11). — С. 42–51.

11. Суслів В.І. Економетрія / В.І. Суслів, Н.М. Ібрагімов, Л.П. Талышева, А.А. Цыплаков. — Новосибірск: НГУ, 2003. — 600 с.

12. Ткаченко С. Оцінка стану і перспективи розвитку фондового ринку України / С. Ткаченко // Вісник Національного банку України. — 2010. — № 8. — С. 44–50.

13. Тьюлз Р.Д., Бредлі Э.С., Тьюлз Т. Фондовый рынок, 6-е изд. — Пер. с англ. — М.: ИНФРА — М, 2000. — VIII 648 с., С. 3–15.

14. Доходи та заощадження населення. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

15. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2002 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2002. — 104 с.

16. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2003 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2003. — 94 с.

17. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2004 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2004. — 102 с.

18. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2005 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2005. — 96 с.

19. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2006 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2006. — 102 с.

20. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2007 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2007. — 110 с.

21. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2008 рік. — К.: Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2008. — 119 с.

22. Звіти Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2009–2011 роки. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>.

23. Інвестиції. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

24. Інформаційні матеріали агентства Cbonds. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.cbonds.info.

25. Макроекономічні показники. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

26. Фінанси. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.

Дослідження/

Тетяна Болгар

Кандидат економічних наук,
завідувач кафедри фінансів та
банківської справи Кременчуцького
інституту Дніпропетровського
університету імені Альфреда Нобеля

Особливості організації роботи внутрішнього колекшену банків України

Розглянуто питання доцільності застосування вітчизняними банківськими установами штатних підрозділів колекшену в сучасних умовах. Проведено аналіз етапів та стадій збору інформації. Висвітлено характерні особливості структури центральних і територіальних представництв системи колекшену. Подано авторське бачення тлумачення кадрової політики системи банківських підрозділів стягнення боргів.

КОЛЕКШЕН ЯК ПРОТИДІЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ ЕКОНОМІЧНІЙ СИТУАЦІЇ НА РИНКУ КРЕДИТНИХ ПОСЛУГ

Одним із наслідків світової фінансової кризи стала трансформація відносин банків із клієнтами. Нині банківські установи змушені активно боротися з численними порушеннями позичальниками зобов'язань за кредитними угодами. Для цього вони посилюють спеціальні підрозділи, які займаються поверненням кредитів банківським установам. Від їхньої роботи залежить не тільки рівень прибутку, а й безпосередньо фінансова безпека банку. За умов фінансової нестабільності економічної системи в цілому та банківського сектору зокрема проблеми якісної організації діяльності штатних банківських підрозділів зі стягнення боргів потребують ретельного вивчення та, за необхідності, — нагальної вирішення.

Банківські установи незалежно від їх розмірів застосовують схожі методи роботи з проблемними кредитами та важелі впливу на недобросовісних позичальників з метою стягнення боргів. Часто організація діяльності підрозділів колекшену типова для цілої групи банків тієї чи іншої території. Водночас процес організації роботи підрозділів внутрішньобанківського

колекшену має й свої особливості, неврахування яких неминуче призведе до втрати балансу вертикалі бізнесу та не дасть бажаного результату.

Розробка і впровадження нормативних документів банку, що регулюють порядок роботи з проблемною заборгованістю, формують стратегію збору, яка включає сукупність і послідовність заходів щодо вирішення конкретних завдань на відповідному етапі (стадії) збору. Залежно від того, яку стратегію банк бере за основу, формується відповідна організаційна структура служби колекшен [1].

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ЗІ СТЯГНЕННЯ ПРОБЛЕМНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI

Підрозділи зі стягнення “поганих боргів” мають працювати злагоджено, цілеспрямовано та чітко. Для цього діяльність штатних підрозділів збору поділяється на етапи та стадії.

Робота з попередження виникнення простроченої заборгованості за кредитами має розпочинатися за декілька днів до дати планового платежу та закінчуватися в день його оплати. Цей етап збору називається при-колекшен (Pre-Collection).

Етап софт колекшен (Soft Collection) — це робота з повернення заборгованості за кредитними договорами,

яка триває з першого до шістдесятого дня прострочення (за деякими категоріями кредитів можливе дострокове його припинення).

Після нього наступає етап рікавері актив (Recovery Active), який передбачає активне повернення заборгованості. В цей час здійснюється робота з незабезпеченими кредитами, які не перевищують певний ліміт, встановлений нормативними документами банку.

Інколи підрозділами стягнення може застосовуватися етап пасивного повернення заборгованості рікавері пассив (Recovery Passive), який передбачає стягнення боргів із позичальників після закінчення роботи з кредитами колекторською агенцією. Крім того, етап рікавері пассив може застосовуватися після стадії виконавчого провадження та починається найчастіше зі 180-го дня прострочення.

Робота з повернення заборгованості за незабезпеченими кредитами з певним встановленням банком лімітом, що розпочинається після етапу софт колекшен і триває з 61-го по 90-й день прострочення, називається етапом прі екстонал стейдж (Pre External Stage).

Етап хад колекшен (Hard Collection) — робота з повернення заборгованості за проблемними кредитами, яка триває з 61-го дня прострочення, включає дві основні стадії: хад колек-

шен та лігал колекшен (Legal Collection). Ці стадії відображено в таблиці 1.

Кожен етап стягнення спрямований на максимальне скорочення проблемного портфеля банківської установи. Проте етапи софт колекшен (ранній збір) та хад колекшен (пізній збір) є фундаментальними основами, на базі яких формується вектор стягнення проблемних боргів банку. Інші етапи є допоміжними та носять притаманний попереджувальний характер чи передбачають стягнення в період, коли на етапах софт і хад колекшен вжито вичерпних заходів для досягнення мети.

У таблиці 2 представлено перелік основних спеціалістів зі стягнення простроченої чи іншого роду проблемної заборгованості на різних етапах збору та їх стадіях.

Правильна стратегія стягнення проблемних боргів, ретельно та досконало побудована модель колекшену забезпечують трансформацію етапу раннього збору в етап пізнього збору з подальшим застосуванням за необхідності банківських продуктів, покликаних включити кредит до категорії непрострочених. До таких рішень можна віднести добровільну чи примусову реалізацію заставного майна, а також реструктуризацію проблемної заборгованості шляхом упродовження численних спеціальних заходів.

ОСНОВИ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДРОЗДІЛІВ СТЯГНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Керівництво банківських установ здебільшого усвідомило, що впровадження нових підходів до кредитування взагалі та повернення боргів зокрема потребує зміни структури підрозділів банків. Система колекшену — це та вертикаль бізнесу банківської установи, яка зазнала в цих умовах найбільших перетворень та оновлення штатних структур.

Із метою ретельного дослідження структури системи стягнення, управління кадрами підрозділів колекшену банківських установ, питань щодо необхідності зміни їх організації та оптимізації штату вважаємо за необхідне розглянути сутність таких категорій, як “політика організації” та “кадрова політика”, виділити головний принцип кадрової політики, розглянути основні її складові та дати власне тлумачення кадрової політи-

ки системи підрозділів стягнення українських банків.

Політика організації — це система правил, за якими працює система в цілому та за якими діють люди, що входять до неї. Крім фінансової політики, зовнішньоекономічної, політики щодо конкурентів тощо, будь-яка організація розробляє та здійснює кадрову політику [2]. Такий підхід притаманний потужним приватним компаніям та системі державної служби економічно розвинутих країн — саме в них найпоширеніше реалізовується принцип відповідності кадрової політики і стратегії розвитку організації.

Подібної системи правил намагаються дотримуватись і великі банківські установи України, переважна більшість яких належить іноземним компаніям або має частку іноземного капіталу.

Реалізація цілей та завдань управління персоналом здійснюється через кадрову політику, що є головним напрямом роботи з кадрами, набором основних принципів, які застосовуються кадровою службою підприємства. В цьому відношенні кадрової політика є стратегічною лінією поведінки в роботі з персоналом [3].

Головний принцип кадрової полі-

тики банку — збереження провідних співробітників та залучення нового персоналу, який відповідає високим вимогам щодо їх професійного та особистісного рівня. Банк розглядає свій персонал як стратегічний актив, а витрати на нього — як довгострокові інвестиції в розвиток бізнесу. Кадрова політика банку спрямована на організацію ефективної роботи персоналу, від діяльності якого залежить виконання поставлених завдань та досягнення цілей [4].

З позиції кадрової політики банків у сфері колекшену можна дати таке визначення: кадрова політика системи колекшену банків — це цілеспрямована діяльність банківської установи щодо створення трудового колективу, який найкраще сприятиме суміщенню її стратегічних цілей з економічною безпекою банку та пріоритетів вертикалі колекшену й інтересів його працівників.

Основою кадрової політики є її організаційна структура, яка має такі головні складові: політика набору, відбору та розстановки кадрів, політика профорієнтації, адаптації, підвищення кваліфікації кадрів, політика зайнятості, політика управління службовим зростанням, політика стимулювання та соціальна політика [5].

Таблиця 1. Стадії етапу хад колекшен

Стадія хад колекшен (Hard Collection)	Стадія збору проблемної заборгованості на етапі хад колекшен, що складається з особистих зустрічей, розпочинається з 61-го дня прострочення (або раніше — у разі дострокової передачі кредиту в провадження підрозділу хад колекшен) і триває до 120-ти днів прострочення включно.
Стадія лігал колекшен (Legal Collection)	Стадія примусового стягнення проблемної заборгованості на етапі хад колекшен, що здійснюється шляхом звернення до судових / правоохоронних органів та органів примусового виконання судових рішень. Розпочинається, як правило, зі 121-го дня прострочення (або раніше — в разі дострокової передачі кредиту у провадження підрозділу хад колекшен) та фактично включає дві основні стадії: судову (Court Stage) і післясудову (Execution Stage).
Судова стадія кот стейдж (Court Stage)	
Стадія в складі лігал колекшен, на якій стягнення заборгованості здійснюється з використанням юридичних інструментів примусового стягнення боргу (подача позовів, вчинення виконавчих приписів тощо), розпочинається, як правило, зі 151-го дня прострочення і триває до моменту отримання судового рішення / інших виконавчих документів тощо.	
Післясудова стадія / Стадія виконавчого провадження екsek'юшн стейдж (Execution Stage)	
Стадія в складі лігал колекшен, на якій стягнення заборгованості здійснюється шляхом виконання судових рішень / інших виконавчих документів з метою погашення заборгованості.	

Таблиця 2. Напрями діяльності підрозділів по роботі з проблемними кредитами

Софт-колектор	Працівник підрозділу софт колекшен, який здійснює роботу на етапі прі-колекшен та збір простроченої заборгованості роздрібних клієнтів на відповідній стадії етапів софт колекшен, рікавері актив (Recovery Active), рікавері пасив (Recovery Passive), хад колекшен, інтернальний колекшен агенції (Internal Collection agency) із використанням відповідних технологій збору.
Хад-колектор	Працівник підрозділу хад колекшен, який здійснює збір (стягнення) проблемної заборгованості на відповідній стадії етапу хад колекшен.
Філд-колектор	Хад-колектор, який збирає заборгованість на відповідній стадії етапу хад колекшен шляхом здійснення безпосереднього контакту з позичальниками (телефонні дзвінки, особисті зустрічі тощо).
Юрисконсульт	Хад-колектор, який збирає заборгованість на стадії лігал колекшен із використанням юридичних інструментів роботи лігал колекшен.

СТРУКТУРА СИСТЕМИ КОЛЕКШЕНУ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Аналіз, проведений автором, дає змогу відобразити типову структуру центральних та місцевих підрозділів, покликаних протидіяти проблемним позикам. Структура центральних підрозділів стягнення менш постійна, ніж підрозділів колекшену на місцевих рівнях. Вона активно реагує на зміни в зовнішньому середовищі банку, прояви конкуренції з боку колекторських агенцій, підвищення ступеня ризику при здійсненні кредитних операцій банківською установою.

Типова структура головних підрозділів стягнення проблемних боргів роздрібних клієнтів великих банків України за загальним правилом включає:

- підрозділи пізнього збору заборгованості роздрібних клієнтів та сегмента мікробізнесу;
- підрозділи підтримки процесів збору;
- підрозділи аналітичного забезпечення та координації збору на місцевих рівнях;
- підрозділи продажу активів;
- підрозділи раннього та пізнього збору, які включають численні структурні складові.

Мета такої структури центральних органів стягнення проблемних боргів – чітка організація діяльності підлеглих підрозділів, донесення до них нових форм та методів протидії проблемному портфелю, а також змен-

шення обсягів проблемних активів власними штатними працівниками без залучення зовнішніх спеціалістів.

Підрозділи стягнення на місцевих рівнях підпорядковуються центральним органам та керуються начальником територіального підрозділу. Колектори та інший персонал безпосередньо підконтрольні заступникам начальників територіальних підрозділів збору.

Структура підрозділів стягнення побудована таким чином, що кожен працівник відповідає за конкретний напрям роботи і за рівнем підготовки за необхідності може замінити іншого спеціаліста зі збору. Цей процес не потребуватиме перепідготовки кадрів, витрат часу та засобів.

На сталість структури підрозділів колекшену впливає багато факторів, тому структура будь-якого підрозділу стягнення постійно змінюється. Якщо змінюються умови ринку банківських послуг чи якість кредитного портфеля – впроваджуються нові посади. Останнім часом спостерігається зміна структури вертикалі колекшену, зокрема з причини оптимізації штату.

На схемі зображено типову структуру підрозділу стягнення територіальних банківських представництв.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ КОЛЕКШЕНУ

За будь-якої побудови структурних підрозділів системи колекшену головну увагу слід приділя-

ти компетентності їх працівників. Одним із найважливіших завдань керівництва підрозділів колекшену при реформуванні вертикалі бізнесу має бути навчання персоналу. Ставлячи мету досягнення певних цілей, менеджмент підрозділів зі стягнення прострочених чи інших проблемних боргів має розуміти, що задля ефективного виконання співробітниками своїх функцій вони повинні пройти належну підготовку.

Одним із важливих напрямів удосконалення кадрової політики в системі управління проблемною заборгованістю банку є навчання персоналу підрозділів стягнення, а також періодичні перевірки вмінь та навичок співробітників за основними напрямками діяльності, серед яких: основи інформаційної безпеки; зміни у чинному законодавстві, які регулюють банківську діяльність; регламентація правил вчинення певних дій співробітниками колекшену (фотографування об'єктів застави, вилучення авто, проведення переговорів із клієнтами, представниками влади тощо). При цьому слід враховувати, що витрати часу та коштів на навчання персоналу прямо залежать від рівня підготовленості експертів зі збору. Отже, з метою економії коштів установи та оперативного досягнення стратегічних чи поточних цілей банк зацікавлений у доборі якісного, професійного та компетентного персоналу.

Менеджмент банківських установ повинен розуміти необхідність розширення штату підрозділів пізнього збору. Проте нині спостерігається дещо нелогічне скорочення персоналу. І якщо спочатку воно стосувалося працівників, які безпосередньо не повертали проблемні борги (адміністратори, водії тощо), то згодом оптимізація підрозділів збору торкнулася експертів зі збору та юрисконсультів, чийми обов'язками є безпосереднє стягнення проблемних боргів із позичальників.

На наше переконання, в умовах фінансової кризи та післякризового періоду скорочення штату підрозділів пізнього збору за рахунок колекторів неприпустиме, адже банківська установа повинна бути зацікавленою у скороченні проблемного портфеля. Вирішити ці питання керівництво банку може лише за допомогою потужної, професійної, належним чином мотивованої служби повернення боргів.

Дослідивши процеси, які нині відбуваються стосовно реорганізації

Схема. Структура підрозділу стягнення проблемних боргів у регіональних підрозділах банків

штатних підрозділів банків, автором сформовано перелік заходів щодо вдосконалення кадрової складової процесу управління проблемною заборгованістю в банку (див. таблицю 3).

Отже, очевидно, що скорочення персоналу центральних органів банківських установ дасть значно більшу економію ресурсів, ніж оптимізація територіальних підрозділів стягнення проблемних боргів. Після вирішення цих проблем та прийняття відповідних управлінських рішень банк матиме реальну економію бюджетних коштів за рахунок скорочення витрат на оплату праці, оренду офісних приміщень, автотранспорт, страхування співробітників, інші численні господарські та адміністративні витрати.

Тому вважаємо за доцільне звернути увагу акціонерів та менеджменту підрозділів стягнення боргів на необхідність змін у структурі вертикалі цього бізнесу, які мають впроваджуватися виважено, економічно обгрунтовано та досить принципово. Це, безумовно, дасть змогу досягати поставлених стратегічних цілей та забезпечить банківським установам підґрунтя для розвитку навіть у не завжди сприятливих умовах ринку.

УРАХУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРИ СТЯГНЕННІ ПРОБЛЕМНИХ БОРГІВ

На нинішній стадії економічного розвитку України з урахуванням кризових явищ у державі та світі з боку національних банків приділяється більше уваги саме етапу пізнього збору. Зумовлено це тим, що в Україні проблемний позичальник потребує ретельного, щільного відпрацювання з боку експертів зі стягнення, постійних наполегливих дій, спрямованих на утримання його в певних рамках, не завжди приємних та прийнятних для боржника. Це можуть бути виїзди за місцем його проживання, відвідання місця роботи, зустрічі з колегами та керівництвом, проведення переговорів із сусідами, розміщення у бюро кредитних історій інформації, яка в подальшому унеможливить отримання позик цією особою, а також поручителями за кредитним договором.

Власники іноземних банківських установ переконані в тому, що проблемному позичальнику достатньо кілька разів нагадати телефоном чи листом про наявність прострочення

Таблиця 3. Доцільні напрями реформування структури підрозділів стягнення	
Напрямок реформування	Характеристика
Необхідність збільшення чи хоча б збереження наявного персоналу, який займається поверненням боргів на ранніх стадіях (підрозділи софт колекшен)	Це повинно запобігти збільшенню кількості експертів зі збору та обслуговуючого персоналу на пізніх етапах і стадіях збору.
Необхідність розширення штату підрозділів пізнього збору	Крім схвалення позичальників до виконання умов кредитних договорів, працівники хад колекшен виконують механічну роботу щодо підготовки додаткових угод, протоколів, актів, спрямованих на долучення боржників до нового банківського продукту. Великих витрат часу в цьому контексті потребують і переговори з правоохоронними органами, нотаріусами, органами державної виконавчої служби та судової системи.
Перегляд доцільності функціонування такої кількості контролюючих структур у складі центральних органів банківських установ (центральных офісів)	Такі зміни у штаті підрозділів збору поставлять під сумнів: – необхідність великої кількості звітів, запроваджених головними офісами банків з метою контролю за показниками діяльності територіальних підрозділів (щомісячні, щотижневі, щоденні); – доцільність великої кількості керівного складу головних офісів, що фактично не виконує функцій зі збору боргів, проте отримує зарплату, яка значно перевищує місячний дохід рядового експерта зі стягнення; – обгрунтованість організації нових відділів, управлінь, департаментів в умовах економії коштів установи, тоді як делеговані їм функції можуть виконувати підрозділи, котрі вже успішно функціонують.

за кредитним договором та необхідність протягом певного часу ліквідувати відставання від графіка погашення позики. Безумовно, економічно цей шлях більш привабливий, адже не потребує великих витрат на оплату праці персоналу, утримання автотранспорту і додаткових господарських приміщень. Проте досвід колекторської діяльності в Україні свідчить, що вітчизняного позичальника найчастіше вдається переконати дотримуватися умов договору жорсткішими заходами (постановка автомобіля позичальника на майданчик банку до погашення всього простроченого боргу; подання позову до суду про повне та дострокове стягнення всієї суми боргу за кредитним договором; заборона в судовому порядку виїзду за кордон; опис та арешт майна, яке перебувало в заставі чи іпотечі, а також усього іншого майна, що належить позичальнику чи поручителю на праві приватної власності тощо). Саме тому в статті акцентується увага на доцільності впровадження заходів зі стягнення проблемних боргів із використанням інструментів етапу пізнього збору.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження засвідчили, що банківська система України потерпає від збільшення обсягів несплат позичальників за кредитними зобов'язаннями. Протидіяти цьому явищу повинні внутрішньобанківські підрозділи стягнення, які захищають якість кредитного портфеля

та фінансову безпеку банківських установ. Результат їх діяльності залежить від багатьох чинників, серед яких — логічне та послідовне перетікання етапів і стадій збору, компетентність колекторів і їх мотивованість, порядність і професіоналізм. На процеси стягнення проблемних боргів істотно впливає виважена кадрова політика системи колекшену банку, спрямована на створення трудового колективу, який найкраще сприяв би суміщенню стратегічних цілей із економічної безпеки банку, пріоритетів вертикалі колекшену та інтересів її працівників.

Література

1. Автоматизация процессов работы с проблемной задолженностью. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://areon.ua/portfolio/bank/best-practices/151-collection>. Загол. з екрану.
2. Базаров Т.Ю., Еремін Б.Л. Управление персоналом: Учебник. — Москва, "Центр кадровых технологий — XXI век" — 1999.
3. Кадровая политика предприятия. InfoManagement. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://info-management.ru/11/3>. Загол. з екрану.
4. Кадровая политика. [Електронний ресурс]. / Режим доступу: http://www.banksoyuz.ru/ru/career/personnel_policy/. Загол. з екрану.
5. Дребот Н.П. Стратегічні підходи до проведення кадрової політики в банку / Н.П.Дребот // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. — 2005. — Вип. 15.4. — С. 319.

Точка зору/

Дмитро Полозенко

Доктор економічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу бюджетних видатків соціальної
сфери та економічного розвитку
Державної науково-навчальної установи
"Академія фінансового управління"
Міністерства фінансів України,
заслужений економіст України

Використання внутрішніх ресурсів України — пріоритетний напрям подолання світової фінансової кризи

Фінансова криза 2008–2009 років завдала реальному сектору економіки великих матеріальних втрат, особливо крайнім, які формують ринкову економіку. Повернення економіки до докризового рівня і забезпечення подальшого її розвитку можливе за рахунок підвищення ефективності використання наявних і невикористаних із різних причин внутрішніх ресурсів. Аналізуючи фінансово-економічні процеси зазначеного періоду, автор висловлює власну думку щодо подолання спаду в суспільно-економічному розвитку України.

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАБІЛІЗАЦІЇ РЕАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Фінанси й економіка країни тісно пов'язані з процесом виробництва. Нині і вчені, й економісти-практики змушені констатувати: процес фінансової стабілізації в Україні затягується. виправити становище можна, ухваливши урядові рішення, які мають стати поштовхом до розвитку матеріальної сфери виробництва. Адже відсутність достатніх фінансових ресурсів, перманентна нестача власних коштів, проблема платежів — основні причини рецесії виробництва. В цій ситуації особливе значення має державний бюджет, за допомогою якого держава визначає, яку частину доходу слід спрямувати на розвиток виснаженої кризою економіки країни, на утримання невиробничої сфери тощо. Переконалий, стабілізація реальної економіки без прямого державного керування неможлива.

Фінансова політика не може діяти ізольовано від монетарної політики, яку проводить НБУ — структура, відповідальна за стабільність грошової одиниці. Підтримувати цю стабільність досить складно в умовах рецесії

виробництва, зумовленої переважно фінансовою кризою, а також скороченням обсягів іноземних інвестицій. Отже, за умов подолання наслідків кризи регулююча роль держави не повинна послаблюватися, а навпаки — має посилюватися шляхом виділення бюджетних коштів на конкурсній основі, регулювання цін на стратегічні види сільськогосподарської продукції, надання кредиту товаровиробникам, особливо малому і середньому бізнесу, спроможним ефективно його використати і своєчасно повернути кредитору.

При цьому наголосимо, що важливо визначити основні причини, які призводять до кризових явищ. Це дасть змогу розробити упереджувальні заходи щодо запобігання рецесії виробництва. У даному контексті відомі вчені-економісти В.М.Геєць та А.А.Гриценко звертають особливу увагу на відрив функціонального економічного аналізу від його логіко-історичних основ. Він проявляється в послабленні здатності з'ясувати приховану сутність процесів, яка відрізняється від їх видимих форм. Саме ця обставина стала однією з важливих передумов сучасної глобальної кризи. В її основі лежить відрив реальних

економічних процесів створення вартості від руху її представників (грошей і цінних паперів) у грошово-кредитній і фінансовій сферах. Рух представників вартості у сучасному "мейнстрімі" ототожнюється з рухом реальної вартості¹. Як наслідок відриву вартості від реальної економіки поступово сформувалася так звана фінансова економіка, в котрій доходи окремих суб'єктів господарювання обертаються в середині ринку, але не спрямовуються в реальну економіку. Отримані в такий спосіб доходи є фіктивними².

"Фінансова економіка" є джерелом тіньової економіки. А тому, зрозуміло, на останню також вплинула фінансова криза, яка змусила бізнесові структури з метою збереження прибутку і подальшої рецесії виробництва та банкрутства приховувати власні доходи. Звідси — і скорочення надходжень коштів до державного бюджету. Доходи також приховують

¹ Геєць В.М., Гриценко А.А. Економіка і суспільство: непізнані грані взаємовпливу. (Роздуми над прочитаним) // Економіка України. — 2012. — № 3. — С. 10.

² Львовичкін С.В., Опарін В.М., Федосов В.М. Суперечності фінансової теорії і практики в контексті циклічності економічного розвитку // Фінанси України. — 2011. — № 5. — С. 7.

фізичні особи, які є платниками податків, особливо ті, хто зайнятий у кооперативному секторі.

Використання внутрішніх ресурсів залежить не лише від діяльності промислових комплексів, фірм, малого і середнього бізнесу, а й від професіоналізму управлінської еліти, від кожної фізичної особи, яка є суб'єктом прийняття фінансово-економічних рішень і носієм індивідуальних та державних інтересів. Таке єднання інтересів посилює активізацію щодо підвищення ефективності використання ресурсів країни.

ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Не піддаючи сумніву ефективність діяльності НБУ у кризовий період, його грошово-кредитної політики, яка спрямовувалася на збереження стабільності національної валюти, слід зазначити, що регулятор не вичерпав наявні можливості підвищення ефективності суспільного виробництва. Це стосується передусім проведення комерційними банками гнучкої політики мобілізації національної валюти фізичних і юридичних осіб.

У цілому політика НБУ позитивно вплинула на діяльність банківської системи й економіку країни в цілому. ВВП у 2011 році зріс на 5.2%, обсяг промислового виробництва — на 7.3%, індекс споживчих цін зменшився на 4.6%.

Оскільки інфляція характеризує стан економіки, вона взаємодіє з іншими індикаторами, зокрема, зі ставками за депозитами і ставками за кредитами. Між ними існує пряма залежність, яку не варто ігнорувати. При зниженні рівня інфляції зазначені ставки мали б також знижуватися. За таких обставин має діяти принцип: що вигідно для держави — вигідно для народу.

Водночас зазначимо, що у 2011 році заходи, пов'язані з подоланням наслідків фінансової кризи, мало чим відрізнялися від дій західноєвропейських країн, хоча економіка України має свої специфічні особливості, які необхідно враховувати, розробляючи попереджувальні монетарні заходи.

Грошово-кредитна політика українського центробанку паралельно з монетарними методами реалізовувалася шляхом застосування адміністративних методів — при запровадженні так званої паспортизації,

спрямованої на обмеження попиту на іноземну валюту. Безперечно, НБУ має на це право. Завдяки "паспортизації" було досягнуто позитивних результатів. Але, запроваджуючи нові правила, регулятор недостатньо пояснив широким верствам населення, які не мають відповідної фінансової підготовки, мету і причини таких дій.

СВІТОВА КРИЗА І ГРОШІ

В умовах глобалізації економіки, як зазначалось вище, у світовій економіці відбувся відрив створеної вартості від руху грошей і цінних паперів, що й призвело до кризи. В результаті темпи зростання грошової маси стали випереджати темпи споживання. Держави змушені були періодично скорочувати обсяги грошової маси в обігу й одночасно стимулювати процес споживання. На думку експертів, нині маємо кризу грошей.

Однією з причин виникнення кризи грошей експерти-аналітики називають рішення Ямайської конференції 1976 року, яка відкрила шлях для практично безконтрольних маніпуляцій масштабами грошової маси, обмінним курсом і позичковими операціями держав із резервними валютами і найрозвинутішими фінансовими ринками, створивши легальні можливості для безкарного до пори до часу порушення фінансової дисципліни³.

Подібні дії спостерігалися й у банківській системі України, коли НБУ через валютний і грошовий ринки в 2011 році скорочував обсяги грошового обігу, що в окремі періоди спричинило дефіцит гривні. Комерційні банки і в 2012-му не мали достатніх фінансових ресурсів для надання кредитів суб'єктам господарювання, вважаючи причиною цього жорстку політику центрального банку країни. Дефіцит гривні відчували суб'єкти малого і середнього бізнесу, особливо агробізнес, діяльність якого значною мірою залежить від банківських кредитів і державного бюджету. Водночас саме бізнес має стати одним із основних джерел наповнення доходної частини державного бюджету. Відсутність коштів змушує комерційні банки активніше залучати депозити фізичних і юридичних осіб, що призводить до підвищення вартості кредиту,

робить їх практично недоступними, посилює дефіцит гривні.

При цьому слід зазначити, що гривня в умовах фінансової кризи виконує всі притаманні грошам функції. Не можна погодитися з точкою зору тих економістів, які вважають, що гривня є неповноцінною грошовою одиницею і виконує лише окремі функції грошей, а функцію повноцінних грошей виконує готівковий і безготівковий американський долар. Водночас не варто переоцінювати й американський долар. Окремі вчені-економісти вважають, що долар є фактично сакраментальним символом економічної могутності США⁴. І це за умови, що країна в січні 2012 року мала борг у розмірі 15.23 трлн. доларів, що становить 100% ВВП США⁵. Роль американського долара слід аналізувати через призму державної політики США, яку сформував ще президент У.Тафлі у 1910 році. Він заявив, що долар більше вражатиме економіку, ніж солдат і буде ефективнішим, ніж зброя⁶. Цей принцип не втратив свого значення і в наші дні, в умовах глобальної економіки.

У зазначеному контексті звернімо увагу: за станом на 01.12.2012 р. в Україні діяло 176 вітчизняних банків, частка іноземного капіталу в їхньому статутному фонді становила 39%. Більшість українських банків перебуває під контролем іноземного капіталу і певних груп із пропискою в офшорах. Іноземні банки контролюють досить потужні вітчизняні банківські структури, отримуючи відповідні прибутки, підвищують ступінь доларизації. У 2005 році загальна сума депозитів становила 50 976 млн. грн. (у гривнях — 37 121 млн., у доларах США — 4 274 млн.), а в квітні 2012-го відповідно — 143 084 млн. грн. (у гривнях — 93 827, у доларах США — 39 673 млн.). Як бачимо, долар зміцнює, а гривня здає позиції.

Кількість іноземних банків в Україні має бути визначена на законодавчому рівні. Інакше може виникнути ситуація, за якої нерезидентні банки своїм капіталом підпорядковують господарську діяльність

⁴ Підвисоцький Р. Трансформація світової фінансової системи очевидна і незворотна // Вісник Національного банку України. — 2012. — № 1. — С. 14.

⁵ Хейвен Б.А. Глобальные дисбалансы и реформирование мировой валютно-финансовой системы // Деньги и кредит. — 2012. — № 7. — С. 49.

⁶ Широкин В. КГБ — ЦРУ. Секретные орудия перестройки. — М., 1997. — С. 65.

вітчизняних суб'єктів, обмежать дію національної валюти.

ПЕРСПЕКТИВИ ГРИВНІ

Курс національної валюти визначається низкою чинників, серед яких особливу роль відіграють стан коштів на поточному рахунку, платіжного балансу (експорт-імпорт), рефінансування зовнішнього боргу, попит на валюту, а також економічна і політична ситуація в країні. Стан поточного рахунку змінюється. Так, у середині 2012 року резервний фонд НБУ скоротився на 1.44 млрд. доларів. МВФ зробив прогноз скорочення резервного фонду на кінець 2012 року до 5 млрд. доларів, середньорічний курс гривні щодо долара США 8.04 за умови, що економічна ситуація в Євросоюзі суттєво не зміниться. До речі, країни, які формують ринкову економіку, спрямовують до резервного фонду іноземну валюту, а розвинуті країни навпаки — накопичують золото, яке можна обміняти на гроші в будь-якій країні світу. Гривню не можна обміняти на долари у США, вона обмінюється

на долари лише на внутрішньому ринку країни. Звідси невтішний висновок: формування золотовалютних резервів за рахунок доларових запасів погіршує структуру таких запасів.

Золоті резерви — це частина національного багатства, яка знаходиться у максимально ліквідній формі і може бути використана при регулюванні платіжного балансу та здійсненні міжнародних розрахунків. З цього приводу Дж. Кейнс писав: “Коли у ролі грошей використовується, скажімо, золото, яке само по собі незалежно від споживання його як грошей може бути застосоване і для іншої мети, то становище дещо змінюється, якщо навіть теорія залишається незмінною”⁷.

Отже, вітчизняне валютне законодавство потребує вдосконалення. В країні діє закон про валютне регулювання у формі урядового декрету, зміст якого за багато років істотно застарів. Зі зміною ситуації в державі змінюються і розробники закону,

⁷ Кейнс Дж. Избранные произведения. М.: Экономика, 1993. — С. 126.

дехто з них досить слабо володіє базовою наукою валютного регулювання, його наслідками для економіки й суспільства в цілому. В законі мають також враховуватися світові тренди у сфері валютних відносин.

ВИСНОВКИ

Для запобігання кризовим явищам слід розробити упереджуючі заходи рецесії виробництва:

— посилити боротьбу з тіньовою економікою, відповідний сектор має працювати на реальну економіку, а не на формування спекулятивних доходів;

— рівень економіки значною мірою залежить від професіоналізму управлінської еліти;

— НБУ має дотримуватися співвідношень між рівнем інфляції та ставками — депозитними і кредитними;

— рівень доларизації і наявність іноземних банків мають бути визначеними на державному рівні;

— прискорити прийняття закону про валютне регулювання.

Інформація з першоджерел/

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у листопаді 2012 р.¹

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “УКРСОЦБАНК”	ПАТ	1 814 515 166.90	27.09.1991 р.	3	м. Київ, вул. Ковпака, 29
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “ЕНЕРГОБАНК”	ПАТ	359 037 175	31.10.1991 р.	68	м. Київ, вул. Воздвиженська, 56
Публічне акціонерне товариство “Банк “Національні інвестиції”	ПАТ	161 000 000	09.11.1993 р.	210	м. Київ, вул. Володимирська, 54
Публічне акціонерне товариство “Аграрний комерційний банк”	ПАТ	98 112 250	24.12.1993 р.	222	м. Київ, вул. Димитрова, 9-а
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК”	ПАТ	250 000 000	19.01.2011 р.	336	м. Київ, вул. Михайлівська, 7
Донецька область					
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОМИСЛОВИЙ БАНК”	ПАТ	120 000 000	13.08.2008 р.	326	м. Донецьк, пров. Донбаський, 1

¹ “Перелік банків України, включених до Державного реєстру банків” опубліковано у “Віснику НБУ” № 8, 2012 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією статутів.

Банки, вилучені з Державного реєстру банків у листопаді 2012 р.

Назва банку	Номер реєстрації банку	Дата реєстрації банку	Дата вилучення з Державного реєстру банків	Підстава для вилучення з Державного реєстру банків
Публічне акціонерне товариство “Корпоративний та Інвестиційний Банк Креді Агріколь”	169	19.05.1993 р.	23.11.2012 р.	Рішення Комісії НБУ з питань нагляду та регулювання діяльності банків від 23.11.2012 р. № 911

На замовлення “Вісника НБУ” матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації, ліцензування та реорганізації банків Національного банку України Олена Сілецька.

Благодійність: за покликом серця чи з розрахунку?

13 грудня минулого року в Університеті банківської справи НБУ відбулося засідання Дискусійного клубу на тему: “Благодійність: покликання серця чи раціональний розрахунок?” Воно проходило в он-лайн-режимі, тож участь у засіданні взяли й студенти і викладачі Черкаського, Харківського та Львівського інститутів банківської справи УБС, а також запрошені гості, які обговорили різні аспекти цієї важливої суспільно значущої проблеми.

Поспішаючи до університету на засідання Дискусійного клубу вуличкою столичного Подолу, я відразу й не помітив бабусю, що у вечірніх сутінках сиділа просто на мерзлом тротуарі біля комерційного банку. Вгледівши стареньку, я повернувся і поклав у її сухорляву долоню п'ять гривень. Вона вдячно прошамкала посинілими від холоду губами: “Хай Бог береже тебе, сину, за твою благодійність”, — і втерла сльозу..

Так зовсім несподівано я став благодійником і водночас зрозумів, що проявляти це почуття можна буквально на кожному кроці.

А відвідавши засідання Дискусійного клубу Університету банківської справи НБУ, дізнався, якою багатогранною може бути благодійність, як вона розвивається разом із розвитком суспільства, як впливає на нього та особу зокрема. Приємно було, що цією духовною проблемою так глибоко і зацікавлено переймаються молоді люди — майбутні банкіри, фінансисти, основою життя яких, здавалося б, має бути економічна вигода і меркантильність. Їх душевний підхід до теми відчувався навіть в оформленні столу для учасників дискусії, який прикрашали копії купюр різних валют і стилізовані паперові сердечка. Такою ж душевною теплою і щирістю були пронизані всі виступи і навіть серйозні дослідження студентів, у яких вони розкривали різні аспекти благодійності, її трансформацію в соціумі, прояви дійсно поклику серця та раціонального розрахунку.

Студентки Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС НБУ **Катерина Самсонова** і **Вікторія Бурак** у своїй доповіді розкрили гуманізуючий вплив благодійності на розвиток суспільства й особи, який проявляється у кількох напрямках. По-перше, благо-

дійність гуманізує економічні відносини в соціумі та створює конструктивну мотивацію прогресивного розвитку. Економіка як соціокультурне явище має також вищу мету — соціальний результат, поліпшення життя всіх людей, підвищення суспільного добробуту. При цьому економіка є динамічною системою, розвиток якої пов'язаний із багатьма параметрами, зокрема моральним та інтелектуальним рівнем суспільства. Існує низка соціальних механізмів, завдяки яким суспільство розвивається і самовдосконалюється. До них належить передусім розвиток альтруїстичних форм поведінки, зокрема — благодійності. Другим аспектом гуманізуючого впливу благодійності на суспільство є посилення відносин допомоги та партнерства, які, починаючи з доісторичного періоду, були для гомо сапієнс необхідною умовою виживання. Її не можна розглядати лише як простий перерозподіл фінансових і матеріальних ресурсів. Це — процес співпраці двох сторін, кожна з яких має свої інтереси та психологічні, соціальні, релігійні, політичні або економічні мотиви. Третім гуманізуючим аспектом благодійності є те, що вона допомагає формувати культуру соціального партнерства та співпраці, допомагає залагоджувати соціальні конфлікти в суспільстві на основі формування спільної мети — забезпечення громадян необхідним обсягом матеріальних благ і послуг, з урахуванням принципів альтруїзму та справедливості. Четвертим аспектом суспільного значення благодійності є те, що вона гуманізує й гармонізує суспільство в психологічній сфері та надає відчуття щастя. Недаремно для того, щоб позбутися глибокої депресії, пов'язаної з тяжким розлученням, психологи порадили принцесі Діані зайнятися благодійністю, що значно допомогло їй не лише ви-

рішити свої внутрішні проблеми, а й заслужити звання “народної принцеси” та “королеви сердець”. Така порада заснована на багатовіковому досвіді людства, вираженому формулою: “допомагаючи іншим, ти допомагаєш і собі”. Адже саме у благодійній активності людина знаходить соціальну підтримку, не замикається на власних проблемах, а отже, поліпшує своє життя. П'ятим аспектом гуманізуючої ролі благодійності є те, що вона сприяє підвищенню рівня духовності й актуалізації вищих моральних цінностей. Це також сприяє прогресу суспільства та гармонізації його розвитку.

“У дослідженні Британського фонду Чарітіз Ейд Фаундейшн (Сі Ей Еф) (Charities Aid Foundation (CAF)), на підставі даних всесвітнього опитування компанії Галлап (Gallup) “Рейтингу світової благодійності”, бере участь понад 150 тисяч респондентів зі 153 країн. Воно — найбільше у сфері добродійності й єдине на сьогодні, яке дає загальне уявлення про благодійність у глобальному масштабі, — зазначили доповідачки. — Місце кожної країни в цьому рейтингу залежить від середнього значення за трьома показниками: пожертвування людьми грошей благодійним організаціям, робота приватних осіб як волонтерів та надання громадянами допомоги незнайомим, котрі її потребують. У 2010 році середній показник рейтингу України становив 31.6%, а в 2011 році — 32.4%. За цей рік вона перемістилася зі 150 на 105 місце з такими показниками: благодійні пожертвування — 11% (у 2010 році — 5%), волонтерська робота — 30% (14%), допомога нужденним — 37% (19%). Нині Україна ділить 105 місце в “Рейтингу світової благодійності — 2011” із Японією та Чадом. Дослідники підкреслюють, що зміни в межах одного процентного пункту в глобальному масштабі свідчать про

зміни в поведінці сотень тисяч людей. “Світовий рейтинг благодійності — 2011” свідчить: загальна кількість громадян, залучених до доброчесності у світі, зросла, проте число жертводавців і загальна сума пожертвувань благодійним організаціям скоротилися. Пріоритетними сферами діяльності благодійних організацій нині є: соціальний захист населення (69%), охорона здоров’я (49%), освіта і права людини (по 48%), розвиток громади та підтримка громадських ініціатив (47% та 46%). Аналіз обсягів допомоги благодійних організацій в Україні свідчить про те, що понад 75% їх витрачають на свою діяльність щорічно до 500 тис. грн., із них 30% мають річні бюджети до 50 тис. грн., решта цих установ витрачає на свої програми понад 1 млн. грн. Благодійники роблять те, що потрібно людям, а не те, що модно, зручно чи легко. Завдяки їм втілюються в життя складні, багатоступеневі проекти, до яких приєднуються всі бажаючі, кому важливо приносити користь суспільству”.

Доповідачі назвали найвідоміших благодійників сучасності, серед яких чільне місце посідає мати Тереза, котра понад 45 років служила бідним, хворим, сиротам і нужденним. Наприкінці життя вона працювала в 610 представництвах у 123 країнах світу. Після смерті була зарахована до лику блаженних Папою Іоанном Павлом II і отримала звання Блаженної Терези з Калькутти. Другим всесвітньо відомим меценатом є Білл Гейтс — засновник найбільшої у світі благодійної організації Білла та Мелінди Гейтсів, який спонсорує проекти в галузі освіти й охорони здоров’я, виділяє кошти на боротьбу зі СНІДом та іншими захворюваннями в усьому світі. Джон Рокфеллер профінансував будівництво Центру Рокфеллера для індустрії зв’язку в Нью-Йорку, пожертвував 9 млн. доларів на зведення будівлі ООН. Будучи набожною людиною, він виділив значну суму коштів церкві.

До благодійності активно долучився й Університет банківської справи НБУ, зазначили виступаючі. Зокрема, починаючи з 2006 року, він проводить “Аукціони надій”, учасниками яких були Руслана Лижичко, Володимир Зеленський, Василь Вірастюк, Роман Віктюк, Андрій Шевченко, Богдан Ступка, Олег Тягнибок, Віктор Ющенко, Ніна Матвієнко, брати Клички та інші відомі люди. Цей проект неодноразово демонструвався на виставках соціальних проектів і є номінантом конкурсу

“Благодійник року” як наймасштабніший студентський захід, який за п’ять років існування зібрав рекордну суму — близько 1 млн. грн.! Кошти від цих аукціонів використовуються на різні цілі. Так, за зібрані на першому аукціоні в 2006 році у Львівському інституті банківської справи УБС НБУ 43 800 грн. обладнано мультимедійний клас у Школі соціальної реабілітації м. Городка. На другому аукціоні (м. Львів, 2007 рік) було зібрано 75 тис. грн., за які придбано найкращий в області інкубатор для пологового будинку № 1 м. Львова. За його допомогою врятовано понад 200 дітей, які народилися передчасно та вагою від 500 грамів до 2.5 кілограма. На понад 200 тис. грн., виручених на третьому аукціоні (м. Львів, 2008 рік), відкрито перший в Україні Храм пам’яті у відреставрованій старовинній дерев’яній церкві в с. Кутах. У Черкаському інституті банківської справи у 2009 році відбувся четвертий аукціон — зібрано майже 200 тис. грн.,

перший Центр соціокультурної реабілітації для сліпих у спеціалізованій бібліотеці УТОСу. Сьомий аукціон відбувся 27 грудня 2012 року вперше на базі Інституту магістерської та післядипломної освіти УБС, його метою є навчання сиріт України фінансової грамотності. За виручені кошти буде придбано навчальну літературу з предмета “Фінансова грамотність”. Магістри університету розповідатимуть 10-класникам у кожному сиротинці, як функціонує світ грошей, вітчизняна фінансово-банківська система.

На жаль, нині в Україні існує чимало перепон на шляху розвитку благодійної справи благодійності. Найголовнішими з них доповідачі назвали відсутність стандартів діяльності та низький рівень поінформованості про можливості здійснення благодійництва. Аналіз опитування компаній, які бажають займатися благодійністю, свідчить про парадоксальну ситуацію, що склалася у вітчизняному бізнес-

Виступає проректор Університету банківської справи НБУ Анжела Кузнєцова (крайня ліворуч).

на які розпочато очищення русла річки Вільшанки, проведено конкурс на оздоблення набережної, укріплено береги в селі Млієві. Мета заходу — привернути увагу громадськості до збереження малих річок України. П’ятий аукціон відбувся в Харківському інституті банківської справи на початку 2011 року. Виручені на ньому майже 200 тисяч гривень пішли на облаштування реабілітаційного кабінету в Харківському обласному спеціальному загальноосвітньому навчально-виховному закладі для дітей із вадами слуху, чим було привернуто увагу громадськості до проблем таких дітей. Шостий аукціон також провели у ЛІБСі, він приніс 230 тис. грн., які допомогли відкрити

середовищі: навіть коли компанії мають необхідну кількість коштів, то вони змушені долати спротив державних інституцій при впровадженні благодійних програм. Також однією з причин гальмування розвитку благодійництва в Україні є відсутність стимулів, зокрема належних податкових пільг. Для майже половини учасників опитування проблемою при здійсненні благодійних програм виявилася небезпека використання коштів не за призначенням. Найбільшими ж ризиками для розвитку благодійності в Україні, на думку компаній — учасниць дослідження, є недосконале законодавство (63%) та ставлення держави до філантропії (55%), третина компаній (32%)

стикаються з недовірою суспільства до благодійних програм. При цьому найпоширенішими напрямками благодійності в Україні є допомога людям, які просять милостиню, та пожертви на церкву, найменше віддають кошти на боротьбу з наркоманією та алкоголізмом, підтримку освіти і науки, обдарованої молоді, розвиток охорони здоров'я, захист навколишнього середовища та будинки престарілих.

Доповідь студенток викликала жваве обговорення проблем благодійності учасниками Дискусійного клубу. Зокрема, голова правління фонду "Україна — 3000" **Марина Антонова** повідомила, що нині в Україні зареєстровано майже 12 тисяч благодійних фондів, які щороку збирають на свою діяльність приблизно 3 млрд. грн., але з них реально працює всього близько 200 компаній. Це серйозні оператори, які перетворюють благодійність у соціальні інвестиції та економічний чинник розвитку держави. Без них неможливий розвиток медицини, освіти, музейної справи, який не може забезпечити держава — її фінансування вистачає в основному на зарплату, а поліпшення матеріальної бази, навчання фахівців, як правило, здійснюється за рахунок благодійних фондів. Одним із перших великих державних благодійників в Україні став Національний банк, який ще в 1990-х роках збирав значні кошти на підтримку сиротинців, дитбудинків. Велику справу робить і Університет банківської справи НБУ, для якого благодійність стала частиною навчальної програми і покликом сердець студентів та викладачів. Узагалі, банкірам і благодійникам притаманна ідея соціальної відповідальності, яку потрібно розвивати у майбутніх фінансистів "Аукціонами надій" та іншими акціями. Марина Антонова зазначила, що українцям притаманні благодійність і співчутливість практично на генетичному рівні, тож майже кожен громадянин є благодійником. При цьому вона віднесла до благодійних внесків і гроші батьків на ремонти шкіл, кошти громадян на підтримку медичних закладів, чим викликала неоднозначну реакцію учасників засідання, адже в народі їх здебільшого вважають поборами. Враховуючи ці та інші соціальні внески, вважає голова правління фонду "Україна — 3000", наша країна заслуговує на значно вище місце у світовому рейтингу благодійності. А чим вищий цей рейтинг, тим розвинутішим вважається суспільство.

Студенти з цікавістю слухали доповіді колег.

Чи завжди ж благодійність твориться безкорисливо, особливо у наш прагматичний час? Чи не криються за нею якісь меркантильні або комерційні інтереси, піар-акції? Відповіді на ці та інші питання особливо хвилювали учасників дискусії. Студентка Київського національного економічного університету **Єлизавета Вовченко** висловила думку, що в нашій країні підприємства, які виділяють кошти на благодійність, напряду не отримують грошового прибутку, але таким чином підвищують свій імідж і довіру до себе. За результатами досліджень, громадяни згодні платити більше за продукцію підприємствам, які займаються благодійністю, соціальною відповідальністю. На цей месидж студентка з Черкас категорично заявила, що така діяльність є не благодійною, а комерційно-рекламною, завдяки якій піаряться деякі компанії.

Цю тему розвинули у своїй доповіді студенти Інституту магістерської та післядипломної освіти **УБС Ольга Моргун** та **Костянтин Хведчук**, дослідивши благодійність як раціональний розрахунок. Вони зазначили, що в практиці західного, а нині вже й вітчизняного бізнесу благодійництво та спонсорські заходи дуже часто використовуються для створення позитивного іміджу та соціальної відповідальності таких благодотворців. На думку доповідачів, благодійність із економічної точки зору неможлива, оскільки така діяльність спрямована на здобуття вигоди. У нашому суспільстві досі існує нерозуміння різниці між благодійництвом, меценатством і спонсорством. Але ж "благодійник спонсору не товариш". У 2010 році було проведено опитування юридичних

осіб, які займаються благодійністю, щодо того, в якій формі вона надається. 23 відсотки респондентів вважають, що це — гроші, на рівні 20 відсотків знаходиться волонтерська допомога і надання товарів та послуг цих компаній. На запитання щодо мотивів здійснення благодійності 41 відсоток опитаних відповів, що вони роблять це для підвищення іміджу компанії, і благодійні кошти формуються у піарта маркетингових бюджетах цих фірм. Лише 1 відсоток респондентів зазначив, що не ставить за мету популяризувати свою діяльність за рахунок благодійності. Щодо проблем її розвитку, то 41 відсоток компаній зауважив, що держава не створює умов для цього. Тому виникають питання, чи можна вважати таку діяльність саме благодійністю і чи потрібні для неї зовнішні, зокрема державні, стимули? Хоча в нашій країні все ж існують певні заохочення для благодійних фондів, основна діяльність яких не оподатковується податками на прибуток і додану вартість, а також є пільги у сплаті за землю. Та й інші підприємства при здійсненні благодійності мають стимул згідно з Податковим кодексом — знижку до 4 відсотків суми оподаткованого доходу попереднього року. Наприклад, у Чехії та Польщі практикуються додаткові стимули у вигляді процентної філантропії. Хоча дехто вважає, що такі стимули можуть стимулювати благодійну діяльність. А чи можна взагалі вважати благодійністю те, що компанія з виробництва тютюнових виробів виділяє кошти на боротьбу з туберкульозом та раком легень, алкогольна — на будівництво спортмайданчиків? — задавали риторичні запитання доповідачі.

“Стосовно ж функціонування самих благодійних фондів, то існує певна недовіра громадян, чи потраплять перераховані ними в ці фонди кошти до тих, хто їх потребує, — порушила ще одну проблему Ольга Моргун. — Адже відомо чимало фактів, коли ці гроші використовувалися не за призначенням, а то й узагалі зникали разом із фондами-одноденками. Тому для ефективної роботи благодійні фонди мають працювати прозоро й публічно, мати звіти щодо надходження та розподілу коштів, своєї діяльності, а також надійну репутацію на ринку таких послуг. Дослідження громадської організації “Опора” та Комітету рівних можливостей показали, що в 2012 році благодійність значною мірою здійснювалася у політичних цілях — було створено 65 таких фондів, зокрема й чимало одноденок, пов’язаних із виборами до Верховної Ради. Всього ж за останні три роки перед виборами заснували 2 500 нових благодійних фондів, більшість з яких працювала саме для політичного іміджу”.

У зв’язку з цим мені пригадалися вибори мера Києва, коли столичні клерки-“гречкосії” під виглядом благодійності розносили по квартирах пакети з крупою та іншими продуктами, що значною мірою сприяло голосуванню в основному збіднілих літніх киян за Леоніда Черновецького. Та й на нинішніх кандидатів у народні депутати працювало чимало “благотворців” із проднаборами чи пропозиціями різного роду: ремонтів будинків, дворів, інших послуг, для яких ця робота була явно не покликом душі, а раціональним розрахунком. Причому здебільшого така допомога надавалася за бюджетні, тобто наші ж кошти платників податків. І це теж є великою проблемою псевдоблагодійності в нашій країні, з якою треба боротися навіть на законодавчому рівні, можливо, із застосуванням кримінальної відповідальності. Як і з тими нечесними фірмами, які використовують благодійність для зниження податкового тиску чи виведення коштів у тінь. Подібні думки висловили й учасники Дискусійного клубу. А Марина Антонова порадила скористатися практикою економічно розвинутих країн, у яких не держава вирішує, на що витратити податки громадян, а вони самі можуть перераховувати їх частину лікарні, музею, бібліотеці, дитбудинку чи іншому закладу. Ці благодійні кошти використовуються на поліпшення якості життя поза державним впливом — зокрема

таке практикується у США. Також Марина Антонова загострила проблему активного впровадження корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), яка передбачає, що підприємства, котрі працюють у громаді й користуються якимись її благами, мають поліпшувати життя цієї громади завдяки благодійній діяльності. Солідні західні компанії навіть вважають, що не застосовуючи КСВ, вони втрачають імідж і прибутки, тоді як у нашій країні розуміння цього поки що немає. Щодо оцінки ефективності благодійних фондів, то теж варто скористатися американським чи англійським досвідом, де існують спеціальні сайти, на яких відображено їх діяльність. Таку прозору систему варто впровадити і в Україні, можливо, на зразок банківської системи CAMELS.

Завідувач кафедри суспільних дисциплін Львівського інституту банківської справи **Зоя Скринник** зазначила, що доброчинність обов’язково має йти від серця і з розсудливим розумом, щоб використати ці кошти на найпотрібніші цілі. Вона розповіла, що шість років тому студенти провели дослідження щодо соціальної ролі грошей, під час якого Герой України, відомий зберігач культурної спадщини Борис Возницький розповів їм, які величезні кошти на це потрібні. Він зазначав, що в цивілізованих країнах держава допомагає меценатам зваженою податковою політикою, і це не призводить до тінізації економіки, а навпаки, сприяє її розвитку. При цьому й самі люди мають керуватися тверезим розрахунком і надавати кошти на благородні цілі. Наприклад, у Дрездені чимало коштів громадяни вклали у відродження зруйнованої військовою найвищою церкви — Фрауенкірхе. “А головний лікар Львівської дитячої лікарні Дмитро Квит сказав, що на конкурс краси у нас кошти знаходять легко, а на медицину — ні, тому що люди, які виділяють ці гроші, не лікуються в Україні, — пригадала Зоя Скринник. — Він показав нам кювез для новонароджених, придбаний за 65 тисяч гривень, зібраних на нашому “Аукціоні надій”. І сказав, що за ці гроші можна було солікувати за кордоном одну дитину, а тут уже полікувалися сотні малюків. Отже, благодійність має здійснюватися за покликом серця, але й із розрахунком. Не повинно бути протиставлення: якщо є допомога держави, то вона не йде від серця. У держави серця немає — тільки розум, але він має працювати і приносити користь кожному. Я боюся, що він у нас ледачий”.

Ректор Університету банківської справи НБУ **Тамара Смовженко** навела два приклади благодійності та меценатства для громадян нашої країни — арт-галерея Віктора Пінчука в Києві, де люди безкоштовно можуть насолоджуватися творами мистецтва, та набережна зі світломузичним фонтаном у Вінниці, облаштовані для відпочинку містян за кошти благодійного фонду Петра Порошенка. Ці люди витратили свої кошти за покликом серця на благо громади. А коли мова йде про фонди, то тут має переважати раціоналізм, зауважила професор. До того ж благодійництво не повинно розбещувати тих, кому надається допомога, виробляти в них споживачку психологію. (З цього приводу мені пригадалася мудрість про те, що краще дати бідному не рибу, щоб нагодувати його, а вудку і навчити ловити рибу. Адже відомо, що чимало ледарів і волоцюг зробили благодійність єдиним джерелом існування, а багато хто — навіть своїм “бізнесом”, спекулюючи на інвалідах і дітях).

Проректор УБС **Анжела Кузнєцова** розповіла, як нелегко давалося проведення першого “Аукціону надій”, оскільки люди тоді ще були морально не готові до такої акції. Тому викладачі вузу самі показували приклад благодійності й навчали це робити студентів, хоча досі не всі вони розуміють, чому мають жертвувати комусь свої гроші. До усвідомлення цього треба діяти кожному, пропустивши почуття любові до ближнього через серце. Дехто стає благодійником, лише особисто переживши скруту. “Справа ж викладачів університету — самим учитися благодійності й навчати молодь робити це мудро, правильно, раціонально, з користю не лише для певної людини, а й для всього суспільства, — зазначила Анжела Кузнєцова. — Слід пам’ятати мудрість матері Терези про те, що благодійність є справою між вами і Богом. Багато хто вас не зрозуміє і навіть засудить, але треба творити добро, незважаючи на реакцію оточуючих”.

Дивлячись на одухотворені обличчя юних учасників Дискусійного клубу, я бачив, що їхні серця дійсно відкриті для благодійності, й вони не лише братимуть участь в “Аукціонах надій” та інших благочинних акціях університету, а й готові до щоденного її прояву, виростатимуть справді з любов’ю до ближнього в серці.

Микола Пацера,

“Вісник НБУ”.

Фото Андрія Писаного.

Монети України/

Про введення в обіг пам'ятних монет “Синагога в Жовкві”

Національний банк України, продовжуючи серію “Пам'ятки архітектури України”, 22 листопада 2012 року увів в обіг пам'ятні монети номіналами 10 та 5 гривень, присвячені пам'ятці іудейської сакральної архітектури та оборонного будівництва — синагозі (1692 рік) у м. Жовква. Синагога побудована в стилі ренесансу і є однією з найбільших у Європі оборонних споруд такого типу.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 38.6 мм, тираж — 7 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами, якими зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **31.1**, а також розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 35 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монет розміщено: вгорі малий

Державний герб України, напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, в центрі монет у колі зображено фрагмент фасаду будівлі синагоги, праворуч та ліворуч від якого — стилізований орнамент, рік карбування монет **2012** (праворуч), унизу написи: на монеті зі срібла — **ДЕСЯТЬ ГРИВЕНЬ**, на монеті з нейзильберу — **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ** та розміщено логотип Монетного двору Національного банку України (ліворуч).

На реверсі монет на тлі декоративно-умовного плану будівлі зображено синагогу та вгорі розміщено напис — **СИНАГОГА В М. ЖОВКВА**.

Художник і скульптор — Володимир Атаманчук.

Пам'ятні монети номіналами 10 та 5 гривень “Синагога в Жовкві” є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятної монети “Кача — етап історії вітчизняної авіації”

Національний банк України 22 листопада 2012 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену 100-річчю від дня заснування селища міського типу Кача, розташованого за 28 км на північ від міста Севастополь, яке є колискою авіації. Тут сформувалися перші правила льотної справи, були підготовлені перші вітчизняні висококваліфіковані кадри для авіації, піднімалися в небо перші бойові літаки, здійснювалися фігури вищого пілотажу тощо.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 20 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі розміщено: вгорі малий Державний герб України і напис півколом — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, ліворуч рік карбування монети — **2012**, під яким логотип Монетного двору Національного банку Укра-

їни, у центрі зображено герб Качі, праворуч на тлі карти аеродрому напис — **5 / ГРИВЕНЬ**.

На реверсі зображено символічну композицію — на тлі зірок людина з крилами на витягнутих руках тримає літак, унизу напис — **КАЧА — ЕТАП ІСТОРІЇ / ВІТЧИЗНЯНОЇ АВІАЦІЇ**, вгорі — **1912–2012**.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори — Володимир Атаманчук, Володимир Дем'яненко.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень “Кача — етап історії вітчизняної авіації” є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятних монет “Стерлядь прісноводна”

Національний банк України, продовжуючи серію “Флора і фауна України”, 27 листопада 2012 року ввів в обіг пам'ятні монети номіналами 10 та 2 гривні, присвячені зникаючому виду родини осетрових – стерляді прісноводній – придонній рибі, яка тримається поодиноці або невеликими групами на глибоких руслових ділянках річок із чистою проточною водою та яку занесено до Червоної книги України.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування – пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті – 31.1 г, діаметр – 38.61 мм, тираж – 7 000 штук. Гурт монети – рифлений.

Монету номіналом 2 гривні виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування – спеціальний анциркулейтед, маса – 12.8 г, діаметр – 31.0 мм, тираж – 35 000 штук. Гурт монети – рифлений.

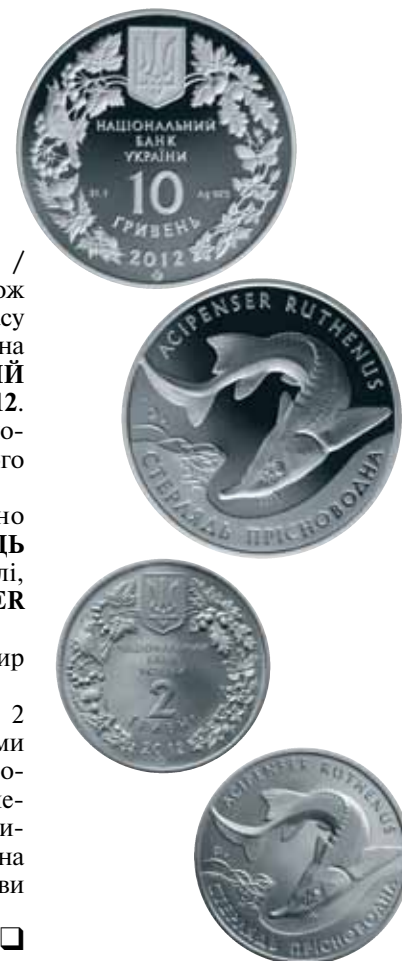
На аверсі обох монет в обрамленні вінка, утвореного із зображень окремих видів флори і фауни, розміщено малий Державний герб України та написи: на монеті зі

срібла – **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК / УКРАЇНИ / 10 / ГРИВЕНЬ / 2012**, а також зазначено метал, його пробу – **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті – **31.1**; на монеті з нейзильберу – **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК / УКРАЇНИ / 2 / ГРИВНІ / 2012**. Крім того, на обох монетах зображено логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі обох монет зображено стерлядь та розміщено написи: **СТЕРЛЯДЬ ПРІСНОВОДНА** (внизу на матовому тлі, що імітує піщане дно) та **ACIPENSER RUTHENUS** (угорі).

Художник і скульптор – Володимир Дем'яненко.

Пам'ятні монети номіналами 10 та 2 гривні “Стерлядь прісноводна” є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятної монети “75 років Житомирській області”

Національний банк України 29 листопада 2012 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену Житомирщині – давньому краю, розташованому в центрі України на межі Лісостепу й Полісся. Основа економічного потенціалу Житомирської області – багатогалузеве сільське господарство (виращування зернових культур, хмелю, льону), фарфоро-фаянсова промисловість. Також область багата на такі природні ресурси, як граніт, ільменіт, кварцит, мармур тощо.

Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло – мідно-нікелевий сплав, внутрішнє – нордік (CuAl5Zn5Sn1). Категорія якості карбування – спеціальний анциркулейтед, діаметр – 28.0 мм, маса – 9.4 г, тираж – 15 000 штук. Гурт монети – секторальне рифлення.

На аверсі розміщено: вгорі малий Державний герб України, по колу написи: **НА-**

ЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ (вгорі), **П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ** (унизу), в центрі зображено стилізовану композицію – декоративну тарілку, шишечки хмелю та лев, пам'ятник Сергію Корольову та водонапірну башту, праворуч від якої рік карбування монети – **2012**, логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено герб області та по колу розміщено написи: **ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ** (угорі), **ЗАСНОВАНА У 1937 РОЦІ** (внизу).

Художник і скульптор – Святослав Іваненко.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень “75 років Житомирській області” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

Про введення в обіг пам'ятної монети “75 років Миколаївській області”

Національний банк України 29 листопада 2012 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену краю корабелів, машинобудівників і хліборобів, розташованому в степовій зоні на півдні України — у басейні нижньої течії Південного Бугу. Основа економічного потенціалу Миколаївщини — енергетика, суднобудування, агропромисловість.

Монету відкарбовано з використанням сучасних технологій виготовлення біметалевих монет: зовнішнє коло — міднонікелевий сплав, внутрішнє — нордік (CuAl5Zn5Sn1). Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, діаметр — 28.0 мм, маса — 9.4 г, тираж — 15 000 штук. Гурт монети — секторальне рифлення.

На аверсі розміщено: вгорі малий Державний герб України, під яким рік карбування монети — 2012, по колу написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ** (вгорі),

П'ЯТЬ ГРИВЕНЬ (унизу), у центрі зображено композицію — судно, амфору та античну монету, букет із соняшників, винограду та пшеничних колосків, праворуч — логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено герб області та по колу розміщено написи: **МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ** (угорі), **ЗАСНОВАНА У 1937 РОЦІ** (внизу).

Художник — Святослав Іваненко.

Скульптори — Володимир Дем'яненко, Анатолій Дем'яненко.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень “75 років Миколаївській області” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Про введення в обіг пам'ятної монети “Рік Змії”

Національний банк України, продовжуючи серію “Східний календар”, 10 грудня 2012 року ввів в обіг пам'ятну монету “Рік Змії” номіналом 5 гривень, присвячену року Змії, одній із тварин східного календаря, який засновано на дванадцятирічному циклі Юпітера — найбільшої планети Сонячної системи.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15.55 г, діаметр — 33.0 мм, тираж — 25 000 штук. Гурт монети — рифлений. Елемент оздоблення — кубічний оксид цирконію діаметром 1.25 мм.

На аверсі розміщено: вгорі — малий Державний герб України, в оточенні стилізованого рослинного орнаменту написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК / УКРАЇНИ** / **5 / ГРИВЕНЬ**; унизу на дзеркальному тлі — **2013**, а також зазначено метал, його

пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **15.55** (ліворуч) та розміщено логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч).

На реверсі в оточенні стилізованого рослинного орнаменту зображено в лубочному стилі змію (око зелене). Над цією композицією і під нею розміщено абрисні фігурки всіх 12 символів східного календаря.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори — Володимир Атаманчук, Святослав Іваненко.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень “Рік Змії” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Тетяна Зінькова

Провідний бібліограф відділу
реферування наукової інформації
Національної бібліотеки України
імені В.І.Вернадського

3 бібліотечних фондів/

Пропонує найбільша книгозбірня України

Фонди Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського (НБУВ) налічують близько 15 мільйонів одиниць зберігання: книги, журнали, продовжувані видання, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, стародруки, газети. Бібліотека має найповніше в країні зібрання пам'яток слов'янської писемності й рукописних книг, зберігає архіви та книжкові колекції видатних діячів української та світової науки й культури. В бібліотеці з 1998 року цілеспрямовано формується фонд електронних ресурсів.

Мережеві інформаційні ресурси бібліотеки включають: зібрання "Наукова періодика України" (понад півмільйона статей із 1 700 журналів), електронні тексти (більше 80 тисяч документів, із них 60 тисяч авторефератів дисертацій), аналітичні матеріали (4 тисячі бюлетенів оперативної інформації й інформаційно-аналітичних оглядів), каталоги та картотеки (близько 3.5 млн. бібліографічних записів і 5 млн. зображень карток генерального алфавітного каталогу); реферативну базу даних "Україніка наукова" (450 тисяч записів). У Інтернет-середовищі знаходиться більше 700 тисяч публікацій. Універсальними інформаційними ресурсами бібліотеки користується близько півмільйона читачів, їм щорічно видається до 5 мільйонів документів, значну частину з яких становить література з питань фінансової, банківської діяльності, оподаткування, підприємництва, безпеки бізнесу тощо.

Пропонуємо ознайомитися з книгами на цю тематику, що надійшли до фондів бібліотеки останнім часом.

Банківська справа [Текст]: навч. посіб. з дисципліни "Банківська справа" для студ. за напрямом підготов. 6.090504 "Мережі та системи поштового зв'язку". **Модуль 1. Основні засади та інструменти функціонування банків. Модуль 2. Послуги та операції банків. Фінансові послуги у поштовому зв'язку** / О.А.Князева, Н.П.Спільна, Ю.В.Терешко, Ю.О.Жаданова, ред.: О.А.Князева; Одес. нац. акад. зв'язку ім. О.С.Попова. – О., 2012. – 219 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 211–212. – укр.

Висвітлено походження та функції грошей, а також передумови й історію походження банків. Розкрито сутність, процес становлення й основні функції банків, порядок реєстрації комерційних банків і ліцензування їх діяльності. Детально описано операції банків і підприємств поштового зв'язку з розрахунково-касового обслуговування платіжного безготівкового та готівкового обороту клієнтів. Визначено особливості кредитних операцій, операцій із цінними паперами й інших банківських операцій та послуг, розглянуто ресурси банку та їх структуру. Наведено методологію визначення ліквідності й платоспроможності підприємства, яке надає фінансові послуги. Розкрито основи функціонування автоматизованих банківських систем. Увагу приділено діяльності підприємств поштового зв'язку на ринку фінансових послуг. Висвітлено досвід надання фінансових послуг поштовими службами країн світу й України.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА752070

Банківські операції [Текст]: [навч. посіб.] / уклад.: В.Кравченко, Л.Філіштейн; Кіровоград. нац. техн. ун-т. – Кіровоград: РВЛ КНТУ, 2012. – 334 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 303–310. – укр.

Розглянуто організаційну структуру державного та комерційного банку, наведено вимоги до їх діяльності. Подано детальну інформацію про операції банків із формування власного капіталу, акцентовано на основному, додатковому та субординованому капіталі. Охарактеризовано операції банків із залучення та запозичення коштів, обслуговування платіжного обороту, операції з готівкою. Висвітлено основи організації кредитних, факторингових операцій банків, операцій з векселями та цінними паперами. Значну увагу приділено валютним операціям банків, розглянуто поточні торговельні та неторговельні операції в іноземній валюті, а також конверсійні операції.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА75488

Банківські ризики і фінансова стійкість комерційних банків [Текст]: [монографія] / А.В.Череп, Є.Л.Білий, В.З.Бугай, А.В.Горбунова; ДВНЗ "Запоріж. нац. ун-т" МОНМС України. – Запоріжжя: Запоріж. нац. ун-т, 2012. – 135 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 131–134. – укр.

Висвітлено теоретичні засади банківських ризиків, розкрито їх економічну сутність, наведено характеристику та класифікацію даних ризиків. Проаналізовано основні чинники, які впливають на формування банківських ризиків. Увагу приді-

лено стратегії ризиків у банківській сфері, наведено методи оцінювання ризику, встановлення його оптимального рівня, акцентовано на формалізації принципів надання кредиту. Досліджено проблему управління банківськими ризиками, їх вплив на фінансову стійкість банківських установ. Розкрито роль кредитного ризику в загальній системі банківських ризиків, його значення в підвищенні фінансової стійкості банків.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА755193

Бесчастний А.В. Економічна безпека національної економіки: теорія, механізми забезпечення та реалізації [Текст]: монографія / А.В.Бесчастний; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк: Ноулідж, 2012. – 279 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 259–279. – укр.

Розглянуто теоретичні засади механізмів регулювання економічної безпеки національної економіки, розкрито її сутність, структуру, основні умови створення та підтримки. Запропоновано методологічні підходи до передбачення кризовості та визначення економічних систем, охарактеризовано засоби і чинники гарантування економічної безпеки, механізми її регулювання, наведено оцінку розвитку інфраструктурних галузей національної економіки. Показано вплив інституційних змін на економічну безпеку підприємницької діяльності. Увагу приділено питанням удосконалення механізмів регулювання економічної безпеки національної економіки, розробці заходів щодо забезпечення її економічного зростання.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА755563

Бюджетна підтримка та податкове стимулювання національної економіки України [Текст]: [монографія] / Л.Л.Тарангул, А.М.Вдовиченко, А.А.Галюта та ін., ред.: Л.Л.Тарангул; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь: Фенікс, 2012. – 531 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 403–420. – укр.

Досліджено основні інструменти бюджетної підтримки та податкового стимулювання національної економіки, описано механізми їх реалізації, наслідки для розвитку економіки та збалансованості системи державних фінансів. Систематизовано та класифіковано чинні податкові пільги та бюджетні видатки, спрямовані на підтримку (стимулювання) національної економіки. Проаналізовано структурні диспропорції в розвитку національної економіки України, визначено шляхи їх збалансування податково-бюджетними векторами. Наведено комплексну оцінку ефективності бюджетної підтримки та податкового стимулювання з урахуванням видів економічної діяльності, визначено їх пріоритетність для бюджетно-податкової підтримки. Акцентовано увагу на зарубіжному досвіді впровадження фіскальних інструментів з метою забезпечення макроекономічної фінансової стабільності. Проаналізовано особливості застосування податково-бюджетного регулювання економіки в контексті членства України у Світовій організації торгівлі, визначено принципи, яких повинен дотримуватися центральний уряд у наданні бюджетної підтримки вітчизняним товаровиробникам.

Шифр зберігання в НБУВ: ВС53308

Войтюк А.В. Іпотечне кредитування агроформувань: теорія та практика [Текст]: монографія / А.В.Войтюк; НААН України, ННЦ “Ін-т аграр. економіки”. – К., 2012. – 164 с.: рис., табл. – Бібліогр.: 207 назв. – укр.

Розкрито економічну сутність іпотечного кредитування (ІК). Проаналізовано особливості становлення та розвитку ІК агроформувань України, соціально-економічне значення ІК у забезпеченні фінансових можливостей сільгоспвироб-

ників. На основі системного підходу доведено необхідність адаптивного синтезу базових і гібридних іпотечних моделей з метою створення адекватної для України системи ІК агроформувань. Проведено оцінювання сучасного потенціалу ІК вітчизняних аграрних підприємств. Визначено передумови розвитку та домінанти активізації розширення ІК агроформувань в Україні.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА750862

Довгань Ж.М. Фінансова стійкість банківської системи України: проблеми оцінки та забезпечення [Текст]: монографія / Ж.М.Довгань. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 448 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 422–448. – укр.

Розглянуто концептуальні засади дослідження фінансової стійкості банківської системи, розкрито сутність понять “стійкість”, “економічна стійкість” і “фінансова стійкість” як базових економічних категорій у даній сфері. Проаналізовано державне регулювання в контексті забезпечення фінансової стійкості банківської системи, охарактеризовано різні фактори впливу, зокрема вплив Світової організації торгівлі на фінансову стійкість банківської системи України. Значну увагу приділено питанням моделювання впливу окремих факторів на фінансову стійкість банківської системи, проведено аналіз існуючих моделей її оцінювання. Запропоновано практичні механізми вдосконалення підходів до оцінювання та забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. Наведено поняття й розкрито сутність фінансової стійкості комерційного банку, економічні фактори її порушення. Акцентовано увагу на ризик-менеджменті як системі управління фінансовою стійкістю в комерційному банку.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА750464

Зверяков М.І. Національна економічна система: проблеми теорії [Текст]: монографія / М.І.Зверяков. – О.: Астропринт, 2012. – 319 с. – укр.

З методологічних і теоретичних засад розглянуто особливості становлення ринкових відносин. Досліджено загальні та специфічні риси національної економічної системи, її проблеми та суперечності. Показано своєрідність ринкових інструментів в управлінні господарською системою, яка трансформується. Проаналізовано еволюцію ліберальної економіки, теоретичні передумови переходу до нової моделі соціально-економічного розвитку. Увагу приділено політико-економічній проблематиці відтворення, а також методології вимірювання результатів національного виробництва.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА754170

Корнилюк Р.В. Іноземні банки в Україні: вплив та регулювання [Текст]: монографія / Р.В.Корнилюк, І.Б.Івасів, О.М.Диба; ДВНЗ “Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана”. – К.: КНЕУ, 2012. – 234 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 159–175. – укр.

Розглянуто концептуальні засади діяльності іноземних банків, визначено їх сутність, мотиви та стимули інтернаціоналізації банківської діяльності, потенційні наслідки даної діяльності, наведено класифікацію іноземних банків. Проведено ретроспективний аналіз розвитку іноземних банків в Україні, розроблено та застосовано комплексну методику аналізу впливу іноземних банків на банківську систему України, на розвиток транспарентності та корпоративного управління. Охарактеризовано інструментарій і стратегічні аспекти регулювання діяльності іноземних банків. Окреслено напрями вдосконалення національної системи регулювання діяльності іноземних банків в Україні.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА750844

Кузнєцова Т.В. Гроші та кредит [Текст]: навч. посіб. / Т.В.Кузнєцова, Н.М.Михайличенко, О.О.Кисельова; Донбас. держ. машинобуд. акад. – Краматорськ: ДДМА, 2012. – 207 с. – Бібліогр.: с. 207. – укр.

Розглянуто походження та необхідність грошей, їх функції як міри вартості, засобу обігу, платежу, накопичення і заощадження. Досліджено форми грошей та їх еволюцію. Розкрито сутність та економічну основу грошового обігу. Надано відомості про розрахунки платіжними дорученнями або вимогами, векселями, чеками з лімітованих чекових книжок, акредитивами, за сальдо взаємних вимог і в порядку планових платежів. Визначено суть і особливості функціонування грошового ринку. Досліджено чинники стійкості грошей і механізми її забезпечення. Послідовно розглянуто грошові системи, інфляцію та грошові реформи, валютний ринок і валютні системи, кількісну теорію грошей та сучасний монетаризм як напрям її розвитку. Розкрито сутність і призначення грошового посередництва. Надано відомості про функції вітчизняних Національного та комерційних банків, про міжнародні валютно-кредитні установи та форми їх співпраці з Україною.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА753515

Лернер Ю.І. Запозичення суб'єктами господарювання грошових коштів на зовнішніх ринках [Текст]: монографія / Ю.І.Лернер, Б.В.Самородов; Нац. техн. ун-т "Харк. політехн. ін-т". – Х.: Підруч. НТУ "ХПІ", 2012. – 153 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 126–130. – укр.

Розкрито теоретичні та прикладні аспекти виходу суб'єктів господарювання (банків) на зовнішні фінансові ринки з метою залучення додаткових коштів на розвиток банків. Охарактеризовано інструменти зовнішніх запозичень українських підприємств. Проведено комплексний аналіз випуску єврооблігацій, висвітлено питання синдикуваного (консорціального) кредитування. Розроблено методику оптимізації варіанта виходу конкретного банку на зовнішні ринки. Розглянуто питання проведення сек'юритизації активів. Наведено основні показники діяльності банку у перспективі. Запропоновано модифікований метод порівняльної економічної ефективності капітальних вкладень з урахуванням динаміки виробничої діяльності банків.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА750753

Окландер М.А. Маркетингова цінова політика [Текст]: навч. посіб. для студ. ВНЗ / М.А.Окландер, О.П.Чукурна. – К.: Центр учб. л-ри, 2012. – 238 с.: рис. – Бібліогр.: с. 237–238. – укр.

Запропоновано концептуальні, методологічні та методичні положення маркетингової цінової політики, наведено склад, структуру та класифікацію цін, а також види знижок. Розглянуто теоретико-прикладні положення формування механізмів ціноутворення та чинників, що впливають на прийняття цінових рішень. Наведено різноманітні методи ціноутворення, а також математичні методи оптимізації цін, подано детальну характеристику цінових ризиків. Сформовано методологію оцінювання впливу основних чинників на процес ціноутворення. Значну увагу приділено питанням державного регулювання цін, ціноутворення в галузях матеріального виробництва, сфері послуг, зовнішньоекономічній діяльності. Описано прямі та непрямі методи дослідження цін.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА753024

Петрашко Л.П. Валютні операції [Текст]: навч. посіб. / Л.П.Петрашко. – К.: Знання, 2012. – 271 с.: рис., табл. – укр.

Розкрито сутність валютних операцій та наведено їх класи-

фікацію, охарактеризовано функції й особливості валютного ринку. Наведено поняття "конверсійні операції", їх класифікацію, характеристику угод із негайною поставкою, термінових, форвардних, ф'ючерсних, опціонних і своп-угод. Подано детальну інформацію про операції із залучення та розміщення валютних ресурсів, акцентовано увагу на кредитних, депозитних, форфейтингових, лізингових, факторингових операціях, ризиках і способах захисту від них. Наведено порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями. Розглянуто особливості неторговельних операцій, наведено їх класифікацію, увагу приділено операціям із дорожніми чеками, пластиковими картками, обміну готівковою іноземною валютою через мережу обмінних пунктів. Викладено порядок відкриття та ведення валютних рахунків в іноземній валюті. Розкрито поняття "кореспондентські міжбанківські відносини", їх основний зміст, мету встановлення та процес створення, акцентовано увагу на національній системі електронних платежів.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА757345

Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України [Текст]: зб. тез доп. II наук.-практ. конф. студ., аспірантів та молодих учен., приуроченої до Дня банк. працівників та 5-річчя каф. банк. справи Ін-ту магист. та післядиплом. освіти Ун-ту банк. справи НБУ, 11 трав. 2012 р., Київ / ред.: А.Я.Кузнєцова, Т.С.Смолженко, О.Д.Вовчак; НБУ, Ун-т банк. справи, Ін-т магист. та післядиплом. освіти. – К., 2012. – 248 с.: рис., табл. – укр.

Розглянуто проблеми, тенденції та перспективи розвитку банківської системи України та фінансових ринків. Висвітлено такі питання, як взаємодія монетарної та макропруденційної політики в регулюванні фінансової системи, девальвація національної валюти, стратегія розвитку банків України у посткризовий період. Досліджено особливості процесів злиття та поглинання в банківській системі України, регулювання вітчизняного фінансового ринку. Проаналізовано програму мікрокредитування Білорусі, яка фінансується Європейським Союзом. Проведено порівняння банківських систем України та Чехії в контексті їх фінансової стійкості. Увагу приділено організації банківського менеджменту, а також методам і моделям оцінювання банківських ризиків. Розглянуто участь банків у інвестиційних процесах на ринку цінних паперів, розвиток системи гарантування банківських вкладів населення України, показано вплив іноземного капіталу на діяльність вітчизняної банківської системи. Обґрунтовано актуальність питання фінансового моніторингу в банках України.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА753957

Розвиток фінансів в умовах відкритої економіки [Текст]: колект. моногр. / Н.Г.Виговська, О.М.Петрук, М.М.Александрова та ін., ред.: О.М.Петрук; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир: Рута, 2012. – 415 с.: рис., табл. – укр.

Розкрито тенденції розвитку державних і місцевих фінансів, суб'єктів господарювання, а також особливості функціонування фінансових ринків за умов глобалізації. Розглянуто теоретико-методологічні засади розвитку фінансів на сучасному етапі, досліджено сутність грошей у постіндустріальній економіці, розвиток сучасних підходів до фінансів. Детально вивчено особливості функціонування фінансів підприємств за нових умов відкритої економіки, питання нейтралізації ризиків суб'єктів господарювання та використання страхування як інструменту управління ризиками. Значну увагу приділено проблемам фор-

мування активно-адаптивної системи внутрішнього фінансового контролю в акціонерних товариствах, покликаній гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища бізнесу та внутрішніх умов фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Висвітлено проблеми функціонування системи внутрішнього контролю операцій із фінансовими інвестиціями. Визначено роль місцевих фінансів у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. Запропоновано напрями вдосконалення системи державного фінансового контролю на основі проведеного моніторингу. Розглянуто питання щодо вдосконалення податкового планування як важливого елементу оптимізації системи оподаткування в контексті прийняття нового Податкового кодексу. Показано особливості функціонування ринку венчурного капіталу в Україні, вітчизняного страхового ринку. Наголошено на актуальності питань щодо сек'юритизації активів як інструменту розвитку фінансового ринку та дослідження місця і ролі інвестування за нових умов господарювання.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА754954

Фесенко І.А. Фінанси [Текст]: навч. посіб. / І.А.Фесенко, І.Є.Алфьорова; Донбас. держ. техн. ун-т – Алчевськ: ДонДТУ, 2012. – 334 с.: рис., табл. – Бібліогр.: с. 331–334. – укр.

Висвітлено питання становлення та розвитку фінансової науки, еволюції фінансів. Розкрито засади функціонування фінансової системи країни, структуру фінансового механізму, особливості організації фінансової діяльності підприємств, структуру фінансового ринку. Показано особливості фінансових відносин у сфері страхування, досліджено сферу державних фінансів, а саме: бюджетну систему, державний кредит, місцеві фінанси, податкову систему України. Розглянуто питання, що стосуються фінансової безпеки держави, досліджено напрями подолання ознак фінансової кризи. Визначено роль Міжнародного валютного фонду в реалізації макроекономічних стабілізаційних програм.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА754334

Фінанси [Текст]: підручник / С.І.Юрій, В.М.Федосов, Л.М.Алексєнко та ін., ред.: С.І.Юрій, В.М.Федосов. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2012. – 688 с.: рис., табл. – укр.

Розглянуто теоретичні засади функціонування фінансів, розкрито історичні етапи становлення та розвитку фінансів і фінансової науки, сутність фінансів як економічної категорії та їх роль у процесі суспільного відтворення. Описано особливості функціонування фінансової, бюджетної та податкової систем, розкрито роль фінансового механізму в реалізації фінансової політики. Розглянуто принципи бюджетного устрою, розкрито суть поняття бюджетної системи, бюджетного фонду, видатків і доходів бюджету, а також дефіциту бюджету. Висвітлено зміст і призначення фінансів суб'єктів господарювання, міжнародних фінансів, фінансового та страхового ринків, фінансів домогосподарств. Охарактеризовано фінансову безпеку держави, механізм державного кредиту і функціонування соціальних позабюджетних фондів. Увагу приділено характеристиці фінансових систем зарубіжних країн, зокрема, з розвитку ринковою економікою (США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція), а також фінансовій політиці Європейського Союзу.

Шифр зберігання в НБУВ: ВС52651

Фінансова безпека в системі забезпечення національних інтересів: проблеми та перспективи [Текст]: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 квіт. 2012 р., Полтава / ред.: Л.О.Птащенко, С.В.Онищенко; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю.Кондратюка, Нац. ун-т держ. податк. служби України, Держ.

податк. інспекція в м. Полтава, Санкт-Петербург. держ. ун-т економіки і фінансів, Рос. держ. торг.-екоп. ун-т (Москва). – Полтава: ПолтНТУ, 2012. – 184 с.: рис., табл. – укр.

Висвітлено актуальні теоретичні та практичні проблеми гарантування фінансової безпеки (ФБ), показано вплив глобалізаційних процесів на національні інтереси держави. Розкрито методологічний аспект взаємозв'язку ФБ і фінансової політики держави. Проаналізовано демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в контексті економічної безпеки України. Розглянуто проблеми банківського кредитування підприємств аграрної сфери в контексті ФБ. Досліджено вплив глобалізаційних процесів на ФБ банків. Обґрунтовано необхідність застосування механізму міжбюджетних відносин для забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України. Надано відомості про інструменти стабілізації розвитку банківської системи України. Наведено пропозиції щодо врегулювання газової проблеми в Україні та посилення економічної безпеки. Досліджено тенденції розвитку тіньової економіки в посткризовий період. Увагу приділено механізмам і системам гарантування ФБ України, проаналізовано міжнародний досвід у даній сфері.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА754495

Функціонування та розвиток регіональної банківської системи [Текст]: монографія / І.Г.Брітченко, В.С.Стойка, О.М.Момот та ін., ред.: І.Г.Брітченко; МОНМС України, Укоопспілка, ВНЗ “Полтав. ун-т економіки і торгівлі”. – Полтава, 2012. – 211 с.: рис., табл. – Бібліогр.: 211 назв. – укр.

На підставі дослідження статистичних даних регіональних комерційних банків України проаналізовано закономірності й механізми функціонування і розвитку регіональної банківської системи (РБС). Охарактеризовано зарубіжний досвід у даній сфері. Проаналізовано вплив інтегрованих банківських послуг на перспективи розвитку РБС України та підвищення її конкурентоспроможності. Наведено рекомендації щодо формування політики регіональних комерційних банків. Визначено напрями розвитку інфраструктури РБС на підставі моделювання економічних залежностей соціально-економічного розвитку регіону від функціонування РБС. Розкрито можливості вдосконалення управлінських процесів у банківській системі України на регіональному рівні.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА752285

Шпачук В.В. Державне антикризове управління банківською системою: теорія, методологія, практика [Текст]: монографія / В.В.Шпачук. – К.: Акад. муніцип. упр., 2012. – 302 с.: рис., табл. – Бібліогр.: 303 назв. – укр.

Обґрунтовано теоретико-методологічні засади державного антикризового управління банківською системою (БС) України, а також практичні рекомендації щодо його запровадження в контексті проблем глобалізації. Визначено принципи діяльності, цілі та функції системи державного управління БС, охарактеризовано її структуру з урахуванням горизонтальних і вертикальних зв'язків, внутрішніх і зовнішніх впливів. Розкрито сутність таких категорій, як “банківська криза”, “стабільність банківської системи”, “державне антикризове управління банківською системою”. Запропоновано механізми антикризового управління БС. Проаналізовано зарубіжний досвід антикризового управління в БС і можливості його застосування в Україні. Значну увагу приділено проблемам розвитку нормативно-правового забезпечення антикризового управління вітчизняною БС.

Шифр зберігання в НБУВ: ВА752081

Ексклюзив/

Основні показники діяльності банків України на 1 грудня 2012 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.12. 2012 р.
1	Кількість банків за Державним реєстром банків	193	198	198	197	194	198	176
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	6	1	7	6	6	0	26
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	19	19	13	14	18	21	22
4	Кількість банків, що мають банківську ліцензію	170	175	184	182	176	176	176*
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	35	47	53	51	55	53	54
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	13	17	17	18	20	22	22
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	27.6	35.0	36.7	35.8	40.6	41.9	39.0**
Активи, млн. грн.								
1	Активи, всього	340 179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 119 378
1.1	Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції)	353 086	619 004	973 332	1 001 626	1 090 248	1 211 540	1 264 671
2	Готівкові кошти та банківські метали	11 430	18 313	20 668	21 725	26 749	27 008	27 620
3	Кошти в Національному банку України	15 280	19 120	18 768	23 337	26 190	31 310	31 789
4	Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках	18 535	26 293	40 406	51 323	67 596	78 395	70 193
5	Кредити надані	269 294	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	828 889
5.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	167 661	276 184	472 584	474 991	508 288	580 907	614 815
5.2	кредити, надані фізичним особам	77 755	153 633	268 857	222 538	186 540	174 650	162 463
6	Довгострокові кредити	157 224	291 963	507 715	441 778	420 061	426 430	398 934
6.1	Із них: довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	90 576	156 355	266 204	244 412	262 199	290 348	279 027
7	Прострочена заборгованість за кредитами	4 456	6 357	18 015	69 935	84 851	79 292	77 738
8	Вкладення в цінні папери	14 466	28 693	40 610	39 335	83 559	87 719	102 242
9	Резерви під активні операції банків	13 289	20 188	48 409	122 433	148 839	157 907	146 301
9.1	Відсоток виконання формування резерву	100.1	100.04	100.1	100.05	100.01	100.00	100.00
9.2	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	12 246	18 477	44 502	99 238	112 965	118 941	109 044
Пасиви, млн. грн.								
1	Пасиви, всього	340 179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 119 378
2	Капітал	42 566	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	167 926
2.1	У тому числі: сплачений зареєстрований статутний капітал	26 266	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	174 541
2.2	Частка капіталу в пасивах, %	12.5	11.6	12.9	13.1	14.6	14.7	15.0
3	Зобов'язання банків	297 613	529 818	806 823	765 127	804 363	898 793	951 452
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання;	76 898	111 995	143 928	115 204	144 038	186 213	181 751
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	37 675	54 189	73 352	50 511	55 276	74 239	87 294
3.2	Кошти фізичних осіб;	106 078	163 482	213 219	210 006	270 733	306 205	356 877
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	81 850	125 625	175 142	155 201	206 630	237 438	283 015
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	41 148	72 265	123 066	135 802	160 897	178 454	177 992
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2), %	14.19	13.92	14.01	18.08	20.83	18.90	18.09
3	Доходи, млн. грн.	41 645	68 185	122 580	142 995	136 848	142 778	137 370
4	Витрати, млн. грн.	37 501	61 565	115 276	181 445	149 875	150 486	133 012
5	Результат діяльності, млн. грн.	4 144	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 708	4 358
6	Рентабельність активів, %	1.61	1.50	1.03	-4.38	-1.45	-0.76	0.44
7	Рентабельність капіталу, %	13.52	12.67	8.51	-32.52	-10.19	-5.27	2.96
8	Чиста процентна маржа, %	5.30	5.03	5.30	6.21	5.79	5.32	4.58
9	Чистий спред, %	5.76	5.31	5.18	5.29	4.84	4.51	3.82

* Із них один банк має ліцензію санаційного банку.

** Для розрахунку використано суму іноземного капіталу за даними форми звітності № 670 "Звіт про двадцять найбільших учасників банку" за станом на 01.10.2012 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Руслан Набок

Заступник начальника управління –
начальник відділу аналізу процедур
інспектування департаменту інспектування
банків Національного банку України,
кандидат економічних наук

Окремі питання управління операційним ризиком у банках

Розглянуто методологічні та практичні підходи до побудови системи управління операційним ризиком у банку, зокрема проаналізовано основні чинники, що можуть спричинити виникнення операційного ризику з урахуванням уроків нинішньої фінансової кризи; наведено приклади побудови системи управління операційним ризиком у банках країн – членів ЄС; виокремлено основні напрями перевірки операційного ризику банку.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ “ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИК”

Дискусія навколо побудови системи управління ризиками банку має перманентний характер [3, 4, 5]. І це природно, оскільки завдання, які ставляться перед службою ризик-менеджменту банків, відрізняються залежно від розміру банку, стратегії його розвитку, схильності до ризику, зрештою, вимог регулятора. Тому на сьогодні серед науковців і практиків немає єдиного підходу до оцінки ризиків.

Особливо актуальним є аналіз методичних основ управління операційним ризиком банку і практичних підходів до побудови системи його контролю та мінімізації. Значної уваги при цьому потребує підхід до його оцінки під час розрахунку регулятивного капіталу банку, що рекомендовано Базелем II. Відповідно до визначення, сформульованого Базельським комітетом з банківського нагляду, операційний ризик – це ризик втрат через неадекватність чи порушення (недотримання) внутрішніх процесів, збої у діяльності людей і функціонуванні системи або ризик втрат унаслідок зовнішніх подій [6]. У контексті операційного ризику виділяють юридичний ризик (legal risk) і ризик відповідності (compliance risk),

що є двома аспектами однієї проблеми. Таке визначення включає правовий ризик, однак не поширюється на стратегічний і репутаційний ризики. При цьому Базельський комітет з банківського нагляду припускає, що може існувати кілька підходів до визначення терміна “операційний ризик”. Тому банки для внутрішніх потреб можуть використовувати власне тлумачення операційного ризику, але за умови включення до цього поняття формулювання Базельського комітету з банківського нагляду.

У нормативно-правових актах Національного банку України операційний ризик визначено як ризик, пов'язаний із порушенням банківських правил та/або систем контролю за обробленням, проведенням операцій та за документацією, що виникає як унаслідок зовнішніх чинників, так і через помилки працівників банку [1].

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДНЕСЕННЯ ОПЕРАЦІЙНОГО РИЗИКУ ДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ

Виділенню операційного ризику як окремої категорії ризику сприяли чинники, систематизовані в таблиці 1.

Нині не існує усталеного підходу до управління операційним ризиком, оскільки його вибір залежить від низки унікальних чинників, таких як роз-

мір і ступінь “просунутості” (sophistication) банку, природи й складності його діяльності. Роль регулятора полягає в тому, щоб перевірити рівень управління операційним ризиком у банку, зокрема здатність банку приймати ризик і ступінь толерантності (risk appetite and tolerance) до нього.

Якісний прояв здатності приймати ризик включає відвертість і транспарентність щодо проблем контролю та подій, які призвели до втрат, котрі не слід розглядати лише як привід для покарання винних, а більшою мірою – як можливість поліпшити управління ризиками в банку.

Кількісні показники здатності приймати ризик включають неприйнятні комбінації частоти настання/серйозності, а також порогові/тригерні рівні індикаторів ризику.

У контексті управління операційним ризиком банку особливу увагу слід приділяти таким питанням:

- вплив і взаємозв'язок фінансової кризи та операційного ризику;
 - культура управління ризиками;
 - процедури та підходи щодо побудови системи ризик-менеджменту;
 - оцінка впливу операційного ризику на капіталу банку;
 - принципи використання аутсорсингу для вдосконалення процесу управління операційним ризиком.
- Дослідження операційного ризику розпочалося Банком міжнародних

Таблиця 1. Чинники впливу на розвиток операційного ризику

Чинник	Характеристика
Технологія	Масштабне використання автоматизованих та інтегрованих технологій може трансформувати ризик від незначних помилок при ручній обробці в системні збої.
Електронна комерція	Розвиток електронної комерції супроводжується виникненням нових потенційно значущих операційних ризиків, які поки що не повністю зрозумілі.
Поглинання і злиття (об'єднання банків висуває потребу в уніфікації програмного і технічного забезпечення)	Великомасштабне злиття, поглинання, розділення й консолідація є перевіркою на життєздатність нових або щойно інтегрованих систем. Розділення (de-merger) – це операція, в ході якої одна чи кілька компаній перестають бути членами певної групи, до якої вони входили. Таким чином, за своїм значенням розділення протилежне злиттю (merger).
Роль банків, що змінюється	Перетворення банків у постачальників великої кількості послуг створює необхідність безперервно підтримувати працездатність високоефективних засобів внутрішнього контролю та резервних систем.
Методи зниження рівня ризиків	Методи зниження схильності банку до ринкового і кредитного ризиків можуть стати причиною появи інших форм ризиків.
Аутсорсинг (не передаються на аутсорсинг – система управління ризиками, основні види діяльності, разові та періодичні послуги)	Аутсорсинг – це угода, згідно з якою одна фірма наймає іншу для надання певних послуг, які вона в змозі самостійно надавати або традиційно здійснювала для внутрішніх потреб. Аутсорсинг широко використовується в індустрії фінансових послуг. Передаючи частину своїх функцій зовнішнім виконавцям, банк наражається на ризик, оскільки він не зможе безпосередньо контролювати персонал компанії-постачальника послуг та/або її технічне середовище.

розрахунків зі створенням у 2003 році в межах групи з імплементації стандартів (SIG) підгрупи з дослідження питань, пов'язаних із операційним ризиком (SIGOR), та прийняттям у лютому 2003 року документа “Комплексна практика управління та нагляду за управлінським ризиком” (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk). Ця підгрупа розробляє стандарти з управління операційним ризиком та подає пропозиції до Базельського комітету з питань банківського нагляду (BCBS), який узагальнює підходи до управління операційним ризиком.

Управління операційним ризиком включає політику (стратегію) та процеси, які визначають підходи до нього, що мають передбачати такі складові, як ідентифікація, оцінка, контроль (у тому числі способи зниження рівня ризику), моніторинг. Процес оцінки операційного ризику постійно вдосконалювався – від підходів, що базуються виключно на історичних даних, до сценарного аналізу (або стрес-тесту), спрямованого на передбачення впливу операційного ризику на капітал.

На нашу думку, під час кризи не варто використовувати історичний масив даних, адже можлива значна похибка при побудові прогнозової моделі. Фінансова криза спонукала до пошуку нових шляхів управління операційним ризиком, оскільки розвинулися банківські продукти, в тому числі комплексні та інноваційні. Тому при запровадженні нових послуг банк має оцінити ризики від їх реалізації та розробити відповідні шляхи вдосконалення програмного

забезпечення, процедур тощо.

Основою для управління операційним ризиком банку є стрес-тестинг, або сценарій, який передбачає наявність моделі. При управлінні операційним ризиком слід перейти від підходу, який базується на рефлексології, до проциклічного.

Протягом фінансової кризи (починаючи з 2007 року) спостерігалися збиткові події, пов'язані зі складовими операційного ризику, зокрема такі:

- обман при операціях із цінними паперами Бьонад Медофф Інвестмент Сьовісіз ЕлЕлСі (Bernard Madoff Investment Services LLC), сума збитку – 50 млрд. доларів США;

- приховані витрати/проблемні активи Веллс Кагоу енд Коу (Wells Fargo & Co), сума збитку – 8.4 млрд. доларів США;

- недозволена діяльність/управлінський облік Сосьєте Женераль

Груп (Societe Generale Group), сума збитку – 7.8 млрд. доларів США;

- зовнішні злочини Феафілд Гринвич Груп (Fairfield Greenwich Group) – сума збитку 7.5 млрд. доларів США;

- викривлення звітності Петтес Груп Волвайд (Petters Group Worldwide), сума збитку – 3.0 млрд. доларів США.

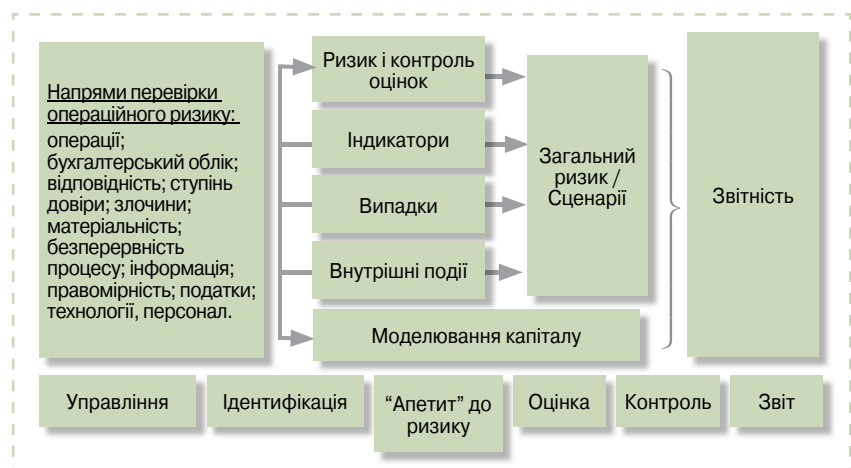
Проблеми в банку виникають не через діяльність, пов'язану з ризиками (кредитний, ринковий, операційний), а через наявність та якість системи управління, ризик-менеджменту, внутрішнього контролю й стратегії. Так, проблеми, діагновані під час пікового зростання Леман Бразерс (Lehman Brothers), виявили занадто високий рівень левериджу (20–22 до 1), неадекватні дії ради директорів, неправильні функції ризик-менеджменту, некоректну (неадекватну) стратегію зростання.

Таким чином, процес ризик-менеджменту потребує відповідного управління, принципи якого викладено в “Огляді практики ризик-менеджменту протягом наявних ринкових потрясінь” (2008 р.) та полягають у:

- ідентифікації ризику комплексно за всіма видами діяльності банку;
- послідовних практиках оцінки;
- ефективному управлінні ресурсами та ліквідністю;
- надійних процедурах оцінки та звітності щодо ризиків;
- контролі за менеджментом;
- наявності політики, процедур і лімітів;
- ідентифікації, оцінки, моніторингу ризиків та звітності за ними;
- наявності внутрішнього контролю.

У контексті операційного ризику в

Схема 1. Елементи системи оцінки операційного ризику банку “Ейч Ес Бі Сі” (HSBC)

системі ризик-менеджменту мають бути оцінені: персонал, процеси, технології.

ПРИКЛАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНИМ РИЗИКОМ У БАНКАХ ЄС

Окремо варто зупинитися на підходах, реалізованих банками країн — членів ЄС щодо управління операційним ризиком. Система управління операційним ризиком банку “Креді С’юїс” (Credit Suisse) складається з трьох рівнів: банку, підрозділів, регіонів, на кожному з яких створено відповідні комітети і налагоджено їх взаємодію. Система нагляду за операційним ризиком Бенк Оперейшенел Ріск Оверсайт (Bank Operational Risk Oversight — BORO) передбачає вироблення узгодженої позиції комітетів різних рівнів щодо операційного ризику. У структурі банку Креді С’юїс є департамент законодавчої відповідності Лігал Комплайенс Діпатмент (Legal Compliance Department — LCD). Процес управління операційним ризиком у банку розподілений на три блоки: дисципліна та управління ризиком; відкритість і звітність; наслідки та дії. Метою оцінки операційного ризику є визначення навантаження на капітал та визначення необхідного його рівня.

У банку “Ейч Ес Бі Сі” (HSBC) виділяються такі елементи системи оцінки операційного ризику (див. схему 1).

У банку запроваджено потрійний захист від операційного ризику: прийняття та контроль ризику (виконавчі комітети); нагляд і рекомендації (комітети з ризику); незалежний висновок (аудит).

Особливої уваги заслуговує підхід до управління операційним ризиком

банку Бі Бі Ві Ей (BBVA), який полягає у використанні вдосконаленого підходу до його оцінки Ей Ем Ей (АМА). З точки зору фахівців банку будь-яка подія (операція) може впливати на результати його діяльності — приносити втрати (прямі / непрямі), або не приносити дохід (уникати його, відмовлятися від нього).

До прямих втрат відносять: прямий вплив на доходи, витрати на компенсацію, злочини, штрафи, відповідність законодавству, а також підтримка системи тощо.

До непрямих втрат відносять: неефективність (переробки, робота понад встановлені години, помилки у процесах), компенсації клієнтам, дебетування рахунків з обліку доходів, помилки цінової політики.

Відмову від доходу можуть спричинити: втрата бізнес-напрямів/клієнтів; неможливість стягування комісій; невдоволення клієнтів (як наслідок зменшення обсягу операцій, здійснюваних банком); звільнення головного персоналу; події, що впливають на репутацію банку.

З метою оцінки операційного ризику банком Бі Бі Ві Ей побудована система, яка дає змогу оцінювати як якісні чинники (компонент Ев-Роу (Ev-Ro) — система самооцінки), так і кількісні (компоненти — Транс Ва (Trans Var) (основні індикатори ризику), Ес Ай Ар Оу (SIRO) (база даних подій, що призводить до виникнення операційного ризику), Оп Віжн (OpVision) (інструмент розрахунку капіталу). При цьому використовується скоринговий метод для оцінки компонентів операційного ризику з метою переведення якісних оцінок у кількісні (інструмент Транс Ва). У банку Бі Бі Ві Ей виділено 22 якісні чинники, що можуть призводити до операційного ризику, розподі-

лені на три категорії: людський фактор (16 чинників), технологічні (4 чинники) та зовнішні (2 чинники). Їх оцінюють за відповідним переліком питань окремо за кожним чинником.

Модель управління операційним ризиком банку Бі Бі Ві Ей передбачає розподіл повноважень (обов’язків) між центральним і лінійними підрозділами, які відповідають за операційний ризик (див. схему 2).

Банк Бі Бі Ві Ей є учасником бази даних Оу Ар Екс (ORX).

З метою управління операційним ризиком він використовує не тільки внутрішні бази даних (втрати/події), а й зовнішні, наприклад, Оу Ар Екс. На основі цих даних здійснюється аналіз сценаріїв (інструмент Ев-Роу) та контролюється середовище (інструменти Транс Ва, Ев-Роу, комітет з управління операційним ризиком і його зменшення). У банку введено окремі рахунки для обліку втрат, що виникають унаслідок здійснення операцій, які кореспондують із рахунками відповідних втрат.

Взагалі для провідних банків ЄС, США, Канади й Австралії проблема збору та отримання даних із операційного ризику (події/втрати) вирішена завдяки створенню в 2002 році бази даних Оу Ар Екс — неприбуткової асоціації зі штаб-квартирою в Цюриху. За станом на 01.10.2012 р. учасниками Оу Ар Екс є 62 банки з 18 країн. Для того, щоб стати учасником асоціації, банк сплачує разову комісію в розмірі 50.0 тис. євро та щорічну комісію за можливість отримання інформації з бази даних. За станом на 30.06.2012 р. база даних Оу Ар Екс складається з 269 430 збиткових подій на загальну суму 120.8 млрд. євро. Асоціація вирішує такі завдання: акумулює та постачає інформацію для учасників; розвиває практику управління операційним ризиком; встановлює загальні стандарти управління операційним ризиком; розвиває професійні мережі; проводить дослідження в сфері управління операційним ризиком.

Зазначимо, що центральні банки країн ЄС за допомогою рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду уніфікували підходи до визначення та оцінки подій, що спричиняють збитки через наявність операційного ризику.

У таблиці 2 наведено сім категорій подій, результатом яких, на думку Базельського комітету з банківського нагляду, можуть стати значні опе-

Схема 2. Модель управління операційним ризиком банку Бі Бі Ві Ей (BBVA)

Таблиця 2. Події, пов'язані з операційним ризиком

Категорія (1-й рівень деталізації)	Характеристика категорії (2-й рівень деталізації)
Внутрішнє шахрайство	Несанкціоновані дії, крадіжка чи шахрайство за участі як мінімум однієї внутрішньої сторони. Прикладами внутрішнього шахрайства можуть бути: - навмисне спотворення звітності за позиціями; - проведення недозволених операцій; - навмисне неправильне оцінювання позицій; - інсайдерські торгові операції (на власний рахунок співробітника); - умисне знищення (руйнування) активів; - крадіжка / грабіж / витрачання коштів без потреби; - хабарі / "відкати"; - фальсифікація, підробка документів; - навмисне ухилення від сплати податків.
Зовнішнє шахрайство	Розкрадання або шахрайство, здійснене третьою, зовнішньою щодо самої організації, стороною. Воно включає: - розкрадання / пограбування; - фальсифікація, підробка документів; - збиток від хакерства; - розкрадання інформації; - виписка чеків проти неінкасованих сум*.
Практика найму персоналу та гарантування безпеки праці	Ця категорія включає події, що стосуються взаємовідносин із працівниками, безпечного робочого середовища та дискримінації за різними ознаками. До них належать події, які можуть призвести до операційних збитків: - компенсаційні виплати співробітникам; - неправильне розірвання трудового договору (порушення трудового законодавства); - порушення правил охорони здоров'я і техніки безпеки; - позови у зв'язку з дискримінацією; - утиск (зокрема сексуальне домагання); - загальна відповідальність (наприклад, за нещасними випадками – "slip and fall events" тощо).
Клієнти, продукти і стандарти ведення бізнесу	Операційні ризики, що належать до цієї категорії, виникають унаслідок невиконання зобов'язань перед клієнтом, а також через характер або конструкції продукту. Це: - порушення фідучіарного боргу; - придатність послуг для клієнта / розкриття інформації (принцип "знай свого клієнта" тощо); "накрутка" комісій за рахунками; - використання конфіденційної клієнтської інформації не за призначенням; - порушення антимонопольного законодавства; "відмивання грошей" (легалізація доходів, одержаних незаконним шляхом); - дефекти продуктів; - перевищення лімітів ризику на одного клієнта.
Заподіяння шкоди фізичним активам	Ця категорія охоплює ризики втрат у результаті: - стихійних подій (землетруси, пожежі, повені тощо); - тероризму; - вандалізму. Крім того, включає події, результатом яких може бути не лише заподіяння шкоди фізичним активам, а й людські втрати, викликані зовнішніми причинами.
Порушення звичного режиму ведення бізнесу та відмови (негаразди, збої) систем	До цієї категорії належать такі події: - несправності (збої) апаратного та програмного забезпечення; - телекомунікаційні проблеми; - збої в енергопостачанні та наданні комунальних послуг.
Виконання операцій та управління процесом	Ця категорія охоплює ризикові події, пов'язані з обробкою операцій або управлінням процесами, взаємовідносинами з торговими контрагентами і постачальниками. Наприклад: - спотворення в процесі комунікації (передачі інформації); - помилки при введенні даних (неправильні дані, неправильне коригування за ринком тощо); - порушення термінів або зобов'язань; - неправильне функціонування моделі / системи; - помилки в бухгалтерському обліку; - порушення / недотримання зобов'язань; - відсутність або неповнота (некомплектність) юридичної документації; - неавторизований доступ до клієнтських рахунків; - суперечки з контрагентами, клієнтами, постачальниками; - аутсорсинг.

* Виписка чеків проти неінкасованих сум (check kiting) – це метод використання часу, необхідного для клірингу чеків, із метою неправомочного отримання грошових коштів без сплати відсотків за користування ними. Це одна з найпоширеніших і небезпечних форм шахрайських дій із чеками. Відомо, що в деякі схеми виписки чеків проти неінкасованих сум залучалися незабезпечені чеки на мільйони доларів, що переміщалися між різними рахунками, та несподівано перетворювалися власниками у готівку перед тим, як шахраї безслідно зникли.

раційні втрати.

Наприклад, у Банку Франції з метою дослідження операційного ризику оцінюють такі події:

- операційні помилки;
- прогалини в системі внутріш-

нього контролю (наприклад, операції банк здійснює з некласифікованими клієнтами – німецькі банки не мають рейтингу в банку "Сосьєте Женераль");

— помилки у виборі моделі, фор-

малізації процедур і недоліки (або недостатній рівень) формалізації процесів, що містять ризик.

Також варто відзначити важливість вдалого управління операційним ризиком у результаті процесів злиття та поглинання (M&A) банків, оскільки під час кризи спостерігається збільшення кількості подій, що призводять до збитків через недоліки в управлінні операційним ризиком. Разом із тим під час фінансових потрясінь відбувається активізація на ринку злиття та поглинання.

Пригадаймо фінансову кризу 2008 року. Саме тоді, особливо у вересні – жовтні, у банківському секторі спостерігалась активізація цих процесів. Слід відзначити такі угоди: Бі Ен Пі Паріба (BNP Paribas) поглинув Фортіс Ен Бі (Fortis NV, Бельгія та Люксембург), вартість угоди 15 млрд. євро; Веллс Фарго (Wells Fargo) поглинув Ваковія (Wachovia) – 11.3 млрд. євро; Ллойдс Ті Ес Бі (Lloyds TSB) поглинув Ейч Бі Оу Ес (HBOS) – 16 млрд. євро; Бенк оф Америка (Bank of America) поглинув Мерілл Лінч (Merrill Lynch) – 40 млрд. євро.

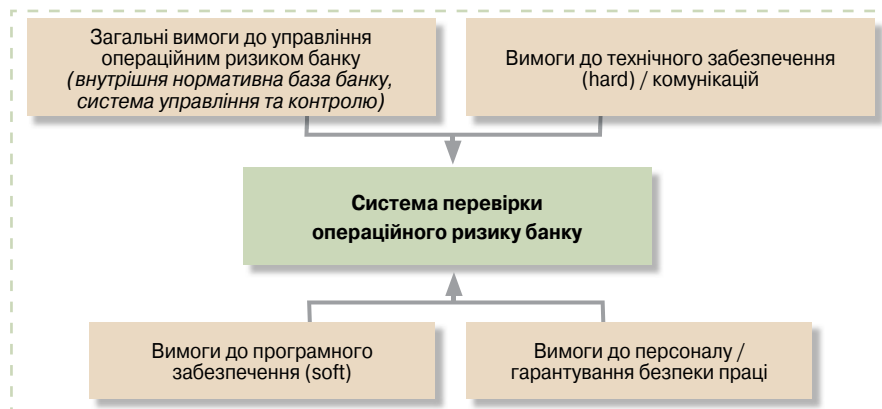
Основними проблемами в контексті операційного ризику в результаті злиття/поглинання є: звільнення основного персоналу; уніфікація (інтеграція) програмного забезпечення банків, які об'єднуються. Оскільки внаслідок неузгодженості можлива втрата значного обсягу інформації, це призводить до уповільнення здійснення операцій та врешті-решт – до втрати клієнтів.

Отже, в результаті об'єднання банків має використовуватися найефективніша практика (система) побудови процесів у банківській діяльності, в тому числі ризик-менеджменту.

Щоб управляти операційним ризиком, банки виробили відповідний інструментарій щодо його мінімізації із застосуванням відповідних індикаторів визначення позиції банку щодо ризику шляхом виявлення потенційних втрат до того, як вони дійсно стануться. Зменшенню операційного ризику сприяють: страхування та передача ризику, аутсорсинг, забезпечення безперервної діяльності.

Окремим (досить поширеним) напрямом управління рівнем операційного ризику є використання банками аутсорсингу певних процесів у контексті вдосконалення процесів управління операційним ризиком. Зазначимо, що за перше півріччя 2012 року в банківському секторі та секторі фінансових послуг було укла-

Схема 3. Система перевірки операційного ризику банку

дено 43 угоди з ІТ аутсорсингу на загальну суму 3.8 млрд. доларів США [9]. Однак зауважимо, що на аутсорсинг не можуть бути передані такі процеси, як внутрішній аудит і менеджмент, у тому числі управління ризиками. Водночас банк, який здійснив аутсорсинг окремих процесів, не повинен відмовлятися від їх контролю з метою контролю фірм, яким передано супроводження. У зв'язку з цим регулятор повинен наглядати за процесом аутсорсингу, розробляти відповідні стандарти, вимоги до контракту тощо.

її перевірка має бути здійснена за такими напрямками (див. схему 3).

У межах визначених напрямів перевірки операційного ризику банку доцільно сформулювати показники, за якими здійснюватиметься оцінка (наприклад, сформулювати карту бальних оцінок, запитання для отримання оцінок у розрізі критеріїв тощо). Такий підхід дасть змогу налагодити процес виявлення та оцінки операційного ризику банку й надалі відпрацювати порядок його врахування в капіталі банку.

Література

1. Положення “Про організацію операційної діяльності в банках України”, затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.06.2003 р. № 254 // www.rada.gov.ua.

2. Методичні вказівки з інспектування банків “Система оцінки ризиків”, затверджені постановою Правління Національного банку України від 15.03.2004 р. № 104 // www.rada.gov.ua.

3. Грибанов С. Роль ІТ-стратегії в управленні операційними ризиками ритейлового банку // Системи управління бізнес-процесами. — 2008. — № 1. [Електронний ресурс]: — Режим доступу: <http://journal.itmane.ru/node/29>.

4. Запорожець З. Управління банківськими ризиками в контексті інформаційних технологій / Запорожець З. // Вісник Національного банку України. — 2004. — № 10. — С. 54–59.

5. Мошкалов А. Операційний ризик в українських комерційних банках і методи його зниження / Мошкалов А.В. // Режим доступу: http://masters.donntu.edu.ua/publ2004/fem/fem_moshkalov.pdf.

6. The New Basel Capital Accord. Basel Committee on Banking Supervision. April 2003 // www.bis.org.

7. Principles for the Sound Management of Operational Risk. Basel Committee on Banking Supervision. June 2011 // www.bis.org.

8. Operational Risk — Supervisory Guidelines for the Advanced Measurement Approaches. Basel Committee on Banking Supervision. June 2011 // www.bis.org.

9. Global IT-BPO Outsourcing Deals Analysis: Quarterly Analysis // KPMG. — July, 2012.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що система управління операційним ризиком банку, а також

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за листопад 2012 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	529.7334	16	434 LYD	100 лівійських динарів	642.5241
2	986 BRL	100 бразильських реалів	393.7632	17	484 MXN	100 мексиканських нових песо	61.0325
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	197.0029	18	496 MNT	10000 монгольських тугриків	57.3386
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	7.3234	19	554 NZD	100 новозеландських доларів	657.1853
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.8336	20	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.3443
6	981 GEL	100 грузинських ларі	481.3031	21	604 PEN	100 перуанських нових сол	307.3640
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	103.1339	22	642 ROL	100 румунських лейв	228.1904
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	130.9255	23	682 SAR	100 саудівських ріялів	213.1296
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	204.6234	24	760 SYP	100 сирійських фунтів	11.6262
10	356 INR	1000 індійських рупій	148.0322	25	901 TWD	100 нових тайванських доларів	27.3148
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.6496	26	972 TJS	100 таджицьких сомоні	167.7757
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.6879	27	952 XOF	1000 франків КФА	15.7251
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	16.9626	28	152 CLP	1000 чилійських песо	16.5864
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	2842.4609	29	191 HRK	100 хорватських кун	137.5991
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	5.3216	30	255	100 доларів США за розр. із Індією	639.4400

* Курс встановлено з 01.11.2012 року.

Підготовлено департаментом аналізу та прогнозування грошово-кредитного ринку Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.11.2012 р.	02.11.2012 р.	03.11.2012 р.	04.11.2012 р.	05.11.2012 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	828.9675	830.2712	830.2712	830.2712	830.0473	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1287.7804	1291.2803	1291.2803	1291.2803	1281.3130	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.3463	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0094	0.0094	0.0094	0.0094	0.0094	
5	208 DKK	100 датських крон	139.2169	139.0259	139.0259	139.0259	137.6884	
6	840 USD	100 доларів США	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	
7	352 ISK	100 ісландських крон	6.2942	6.3381	6.3381	6.3381	6.3166	
8	124 CAD	100 канадських доларів	798.5625	799.6698	799.6698	799.6698	803.4894	
9	398 KZT	100 казахстанських тенге	5.3015	5.2997	5.2997	5.2997	5.2990	
10	428 LVL	100 латвійських латів	1491.7129	1489.6463	1489.6463	1489.6463	1475.2952	
11	440 LTL	100 литовських літів	300.7792	300.3625	300.3625	300.3625	297.4689	
12	498 MDL	100 молдовських лейв	65.1655	65.0641	65.0641	65.0641	64.9484	
13	578 NOK	100 норвезьких крон	140.6175	140.7085	140.7085	140.7085	140.1133	
14	985 PLN	100 польських злотих	250.9134	251.2943	251.2943	251.2943	249.9758	
15	643 RUB	10 російських рублів	2.5476	2.5483	2.5483	2.5483	2.5470	
16	702 SGD	100 сингапурських доларів	655.1003	655.1432	655.1432	655.1432	653.9126	
17	792 TRL	100 турецьких лір	445.4918	446.0418	446.0418	446.0418	447.0514	
18	795 TMM	100 туркменських манатів	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	
19	348 HUF	1000 угорських форинтів	36.5615	36.7476	36.7476	36.7476	36.4971	
20	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4086	0.4086	0.4086	0.4086	0.4086	
21	203 CZK	100 чеських крон	41.4351	41.1120	41.1120	41.1120	40.7063	
22	752 SEK	100 шведських крон	120.7594	120.0365	120.0365	120.0365	119.4928	
23	756 CHF	100 швейцарських франків	859.9954	859.0886	859.0886	859.0886	850.7417	
24	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	128.1488	128.0835	128.0835	128.0835	128.0594	
25	392 JPY	1000 японських єн	100.0704	99.8933	99.8933	99.8933	99.1888	
26	978 EUR	100 євро	1038.5305	1037.0918	1037.0918	1037.0918	1027.1005	
27	960 XDR	100 СПЗ	1231.3783	1230.0386	1230.0386	1230.0386	1226.4356	

			16.11.2012 р.	17.11.2012 р.	18.11.2012 р.	19.11.2012 р.	20.11.2012 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	825.5766	825.5766	825.5766	825.7338	830.4703	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1265.8602	1265.8602	1265.8602	1269.4970	1270.0033	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	1018.4760	1018.4760	1018.4760	1018.4760	1018.4760	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0094	0.0094	0.0094	0.0094	0.0094	
5	208 DKK	100 датських крон	136.6977	136.6977	136.6977	136.5835	136.7675	
6	840 USD	100 доларів США	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	
7	352 ISK	100 ісландських крон	6.1846	6.1846	6.1846	6.2077	6.2957	
8	124 CAD	100 канадських доларів	797.6741	797.6741	797.6741	798.7986	800.4290	
9	398 KZT	100 казахстанських тенге	5.3170	5.3170	5.3170	5.3180	5.3124	
10	428 LVL	100 латвійських латів	1464.7135	1464.7135	1464.7135	1463.0301	1465.4025	
11	440 LTL	100 литовських літів	295.2928	295.2928	295.2928	295.0382	295.4317	
12	498 MDL	100 молдовських лейв	65.0102	65.0102	65.0102	64.9901	64.9294	
13	578 NOK	100 норвезьких крон	138.5403	138.5403	138.5403	138.2330	138.3798	
14	985 PLN	100 польських злотих	245.0930	245.0930	245.0930	244.7934	246.0482	
15	643 RUB	10 російських рублів	2.5221	2.5221	2.5221	2.5200	2.5240	
16	702 SGD	100 сингапурських доларів	652.6610	652.6610	652.6610	651.4310	652.5503	
17	792 TRL	100 турецьких лір	443.6459	443.6459	443.6459	443.9975	443.3723	
18	795 TMM	100 туркменських манатів	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	
19	348 HUF	1000 угорських форинтів	35.8656	35.8656	35.8656	35.8473	35.9913	
20	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4072	0.4072	0.4072	0.4072	0.4065	
21	203 CZK	100 чеських крон	39.8806	39.8806	39.8806	39.8961	40.1317	
22	752 SEK	100 шведських крон	117.8986	117.8986	117.8986	117.7792	118.0373	
23	756 CHF	100 швейцарських франків	846.6925	846.6925	846.6925	845.9623	846.8798	
24	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	128.2177	128.2177	128.2177	128.1861	128.1990	
25	392 JPY	1000 японських єн	98.3588	98.3588	98.3588	98.4830	98.4620	
26	978 EUR	100 євро	1019.5871	1019.5871	1019.5871	1018.7079	1020.0667	
27	960 XDR	100 СПЗ	1218.8762	1218.8762	1218.8762	1217.9772	1219.6834	

щодо іноземних валют, України щоденно (за листопад 2012 року)

Офіційний курс

	06.11.2012 р.	07.11.2012 р.	08.11.2012 р.	09.11.2012 р.	10.11.2012 р.	11.11.2012 р.	12.11.2012 р.	13.11.2012 р.	14.11.2012 р.	15.11.2012 р.
	827.7400	834.3016	833.1598	832.3700	832.3700	832.3700	828.2029	834.3513	832.6834	832.6014
	1276.7416	1277.3631	1276.0368	1277.9970	1277.9970	1277.9970	1272.6641	1269.2127	1269.0443	1267.3675
	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.2166	1018.2166	1018.2166	1018.2166	1018.2166	1018.2166	1018.4760
	0.0093	0.0094	0.0094	0.0094	0.0094	0.0094	0.0093	0.0093	0.0093	0.0093
	136.9191	137.1416	136.5777	136.4760	136.4760	136.4760	136.0479	136.4909	136.0821	136.3872
	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000
	6.2818	6.2784	6.2907	6.2353	6.2353	6.2353	6.2106	6.2033	6.1856	6.2004
	802.1250	804.2006	804.6026	802.1974	802.1974	802.1974	797.0396	799.9281	798.4824	798.3590
	5.2983	5.2997	5.3060	5.2983	5.2983	5.2983	5.3007	5.2983	5.3011	5.3124
	1466.9141	1469.3437	1463.1449	1462.6271	1462.6271	1462.6271	1457.3850	1461.8822	1457.6146	1461.2688
	295.7790	296.3114	295.0613	294.8298	294.8298	294.8298	293.8576	294.8067	293.9039	294.5983
	64.9436	64.8883	64.8078	64.8572	64.8572	64.8572	64.8409	64.8688	64.9631	64.9653
	139.0896	139.7301	139.1882	139.4123	139.4123	139.4123	138.9621	139.3822	138.5191	138.9223
	247.7237	248.2660	247.6934	244.4443	244.4443	244.4443	243.2352	244.0677	242.8602	243.4923
	2.5470	2.5359	2.5534	2.5363	2.5363	2.5363	2.5378	2.5290	2.5201	2.5193
	652.1908	653.2814	653.6557	652.8497	652.8497	652.8497	651.9511	653.6788	653.0609	654.1830
	448.0611	449.8940	448.5483	447.8612	447.8612	447.8612	445.7959	444.5016	443.4308	442.9302
	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561
	36.1408	36.3060	36.1144	35.7729	35.7729	35.7729	35.6762	35.8924	35.6869	35.6833
	0.4078	0.4078	0.4078	0.4078	0.4078	0.4078	0.4078	0.4072	0.4072	0.4072
	40.4718	40.4309	40.1177	40.0420	40.0420	40.0420	39.9524	40.1289	39.8818	39.8898
	119.1814	119.3528	119.0910	119.6156	119.6156	119.6156	118.3313	118.6249	117.8934	117.9213
	846.6100	847.2911	844.4159	844.2432	844.2432	844.2432	841.7384	844.2470	842.4301	844.8415
	127.9461	127.6232	127.7157	127.7307	127.7307	127.7307	127.9856	128.3083	128.2663	128.3973
	99.5386	99.7177	99.7736	100.0578	100.0578	100.0578	101.0187	100.6535	100.5441	99.7244
	1021.2656	1023.1040	1018.7878	1017.9885	1017.9885	1017.9885	1014.6314	1017.9086	1014.7913	1017.1892
	1222.2329	1222.8406	1223.4508	1221.0174	1221.0174	1221.0174	1220.9745	1219.9031	1220.1526	1219.9124
	21.11.2012 р.	22.11.2012 р.	23.11.2012 р.	24.11.2012 р.	25.11.2012 р.	26.11.2012 р.	27.11.2012 р.	28.11.2012 р.	29.11.2012 р.	30.11.2012 р.
	830.2841	828.2114	829.7403	829.7403	829.7403	832.5800	834.5784	837.3527	835.0576	835.4331
	1272.3835	1273.4897	1275.8914	1275.8914	1275.8914	1273.6901	1279.3537	1281.9858	1277.0058	1281.3966
	1018.4760	1018.4760	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.3463	1018.4760	1018.6058
	0.0094	0.0093	0.0093	0.0093	0.0093	0.0094	0.0094	0.0093	0.0093	0.0093
	137.2749	137.2467	138.1844	138.1844	138.1844	138.3521	138.9397	138.9057	138.1351	139.2165
	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000	799.3000
	6.3141	6.2902	6.3216	6.3216	6.3216	6.3351	6.3598	6.3447	6.3371	6.3537
	802.6839	801.2397	802.5368	802.5368	802.5368	802.0337	804.2631	806.4555	803.5387	805.9991
	5.3198	5.3219	5.3255	5.3255	5.3255	5.3262	5.3233	5.3244	5.3156	5.3103
	1470.7993	1470.3400	1480.2320	1480.2320	1480.2320	1482.2818	1488.1696	1487.8253	1479.3649	1491.8277
	296.5197	296.4271	298.4643	298.4643	298.4643	298.8347	300.1079	300.0384	298.4180	300.8024
	64.9410	64.8872	64.7736	64.7736	64.7736	64.6458	64.5461	64.4716	64.5091	64.5294
	139.5806	139.7084	140.6877	140.6877	140.6877	140.7854	141.2311	140.8050	140.3497	141.3075
	248.0312	248.1281	250.7879	250.7879	250.7879	250.4895	252.5377	253.2631	250.8466	253.5175
	2.5434	2.5438	2.5658	2.5658	2.5658	2.5674	2.5767	2.5833	2.5667	2.5737
	652.8237	652.2871	652.4454	652.4454	652.4454	652.9657	653.7206	654.3537	653.1712	654.9854
	444.8311	443.1327	444.3121	444.3121	444.3121	444.7293	445.2998	445.7714	446.0316	446.8871
	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561	280.4561
	36.3625	36.3887	36.9289	36.9289	36.9289	36.7862	36.7673	36.9911	36.6552	37.1862
	0.4065	0.4065	0.4065	0.4065	0.4065	0.4065	0.4059	0.4059	0.4059	0.4059
	40.3096	40.1626	40.5372	40.5372	40.5372	40.7205	40.9684	40.9411	40.7828	41.1722
	118.4117	118.7084	119.7394	119.7394	119.7394	120.1477	120.8228	119.8765	119.5694	120.2499
	849.7165	850.0155	855.5728	855.5728	855.5728	856.2791	860.2130	860.2281	856.2932	862.4184
	128.2392	128.2586	128.2577	128.2577	128.2577	128.3258	128.3919	128.4577	128.3800	128.3550
	98.0768	97.0238	96.8368	96.8368	96.8368	97.1670	97.3244	97.3110	97.7217	97.3211
	1023.8234	1023.5037	1030.5375	1030.5375	1030.5375	1031.8164	1036.2125	1035.9727	1030.3776	1038.6104
	1220.7881	1219.3243	1219.3243	1219.3243	1219.3243	1219.3243	1225.8469	1225.5236	1223.3310	1226.7745

Підготовлено департаментом аналізу та прогнозування грошово-кредитного ринку Національного банку України.

Інформація з першоджерел/

Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків

Згідно з Положенням "Про порядок ведення Реєстру аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків", затвердженню постановою Правління Національного банку України від 17.11.2011 р. № 410 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 19.11.2011 р. за № 1466/20204, "Вісник НБУ" публікує Реєстр аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків за станом на 01.01.2013 р.

За станом на 01.01.2013 р.

№ п/п	Повна назва аудиторської фірми ¹	Код за ЄДРПОУ	Місцезнаходження аудиторської фірми	Номер телефону та адреса веб-сайта в мережі Інтернет	Прізвище, ім'я, по батькові керівника аудиторської фірми	Кількість працівників аудиторської фірми, які мають сертифікати аудиторів банків	Кількість аудиторів банків, які мають сертифікати аудиторів банків	Кількість працівників аудиторської фірми, у тому числі аудиторів банків, які мають сертифікати аудиторів банків, що підтверджують їх кваліфікацію у сфері МСФЗ ²	Номер та строк дії Свідоцтва ³ (ауліката Свідоцтва), дата і номер рішення Комітету ⁴	Строк продовження дії Свідоцтва, дата і номер рішення Комітету
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська компанія "Аваль"	32440628	м. Запоріжжя	(061) 236-43-21 www.auditaval.com.ua	Педак Сергій Володимирович	2	2, у тому числі 2 аудиторів банків	№ 0000020, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
2	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "Актив-Аудит"	30785437	м. Київ	(044) 498-56-52 (044) 231-55-30 www.activ-audit.com.ua	Міщенко Володимир Миколайович	3	3, у тому числі 2 аудиторів банків	№ 0000002, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
3	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "АленАудит"	35281710	м. Дніпропетровськ	(056) 744-89-14 www.alenaudit.com.ua	Гузь Ганна Олександрівна	2	1, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000005, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
4	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "Аналітик-Партнери"	30555084	м. Київ	(044) 452-36-90 www.analitic-partners.kiev.ua	Терещенко Віктор Миколайович	2	1, у тому числі 0 аудиторів банків	№ 0000023, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
5	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудит-Сервіс ІНК"	13659226	м. Івано-Франківськ	(0342) 75-05-01 www.auditservis.com.ua	Вінтоняк Євдокія Дмитрівна	2	1, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000032, строк дії до 25.10.2017 р.; рішення Комітету від 25.10.2012 р. № 42		
6	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "БАЛАНС"	21451988	м. Київ	(044) 404-00-05 (044) 404-70-40 www.afbalance.com	Зимовцев Владислав Вікторович	3	1, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000024, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
7	Товариство з обмеженою відповідальністю "БДО"	20197074	м. Дніпропетровськ	(056) 370-30-44 www.bdo.com.ua	Савченко Алла Іванівна	5	5, у тому числі 3 аудиторів банків	№ 0000010, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
8	Товариство з обмеженою відповідальністю "БЕЙКЕР ТІЛЛІ УКРАЇНА"	30373906	м. Київ	(044) 284-18-65 www.bakertillyukraine.com	Почук Олександр Васильович	5	48, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000008, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
9	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "Бліскор"	30116289	Київська область, м. Вишгород	(044) 501-44-05 www.bliskor.com.ua	Шпаковська Тетяна Леонідівна	5	3, у тому числі 2 аудиторів банків	№ 0000003, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
10	Приватне акціонерне товариство "Делойт енд Туш ЮСК"	25642478	м. Київ	(044) 490-90-00 www.deloitte.ua	Заноза Євген Олександрович	3	22, у тому числі 2 аудиторів банків	№ 0000026, строк дії до 27.09.2017 р.; рішення Комітету від 27.09.2012 р. № 40		
11	Товариство з обмеженою відповідальністю по наданню аудиторських та консультативних послуг "ДОНЕЦЬКИЙ АУДИТ"	13543179	м. Донецьк	(062) 305-46-62 www.inaudit.net	Замай Олег Володимирович	2	5, у тому числі 2 аудиторів банків	№ 0000025, строк дії до 27.09.2017 р.; рішення Комітету від 27.09.2012 р. № 40		
12	Аудиторсько-консалтингова фірма "Грант" у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю	21026423	м. Одеса	(0482) 32-46-98 www.grantue.com	Пархоменко Ольга Сергіївна	2	1, у тому числі 0 аудиторів банків	№ 0000011, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		
13	Товариство з обмеженою відповідальністю "Ерст енд Янг Аудиторські послуги"	33306921	м. Київ	(044) 490-30-00 www.eu.com	Свістін Олександр Михайлович	7	38, у тому числі 4 аудиторів банків	№ 0000017, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39		

¹ Назви аудиторських фірм подано за орфографією їхніх статутів.

² Міжнародні стандарти фінансової звітності.

³ Тут і далі – Свідоцтво про включення до Реєстру аудиторських фірм, які мають право на проведення аудиторських перевірок банків, що видається Національним банком України.

⁴ Тут і далі – Комітет з питань аудиту банків Національного банку України.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
14	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "ІНСАЙДЕР"	32281420	м. Дніпропетровськ	(056) 371-61-40 (056) 371-61-42 (056) 744-33-06 www.ai-audit.com	Терещенко Оксана Володимирівна	2	1, у тому числі 0 аудиторів банків	№ 0000031, строк дії до 08.10.2017 р.; рішення Комітету від 08.10.2012 р. № 41	
15	Аудиторська фірма у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю "Інтер-аудит"	30634365	м. Київ	(044) 501-64-67 (044) 501-64-68 (044) 284-24-67 www.interaudit.com.ua	Денисюк Олександр Вікторович	3	2, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000007, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
16	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "Кадастр-Аудит"	31862920	м. Київ	(044) 232-04-84 www.kadastr-audit.com.ua	Поспелова Олександра Володимирівна	2	1, у тому числі 0 аудиторів банків	№ 0000015, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
17	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "КАУПЕРВУД"	20219083	м. Дніпропетровськ	(0562) 36-07-83 (0562) 47-16-36 www.galasyuk.com.ua	Галасюк Валерій Вікторович	2	5, у тому числі 0 аудиторів банків	№ 0000014, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
18	Товариство з обмеженою відповідальністю "КІІВАУДИТ"	01204513	м. Київ	(044) 287-42-94 www.kievaudit.com	Іщенко Надія Іванівна	3	4, у тому числі 2 аудитори банків	№ 0000013, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
19	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "КОНСУЛЬТАНТ"	21612486	м. Київ	(044) 569-09-50 www.afconsul.com.ua	Герасимович Анатолій Михайлович	4	2, у тому числі 2 аудитори банків	№ 0000027, строк дії до 27.09.2017 р.; рішення Комітету від 27.09.2012 р. № 40	
20	Приватне акціонерне товариство "КІПМГ Аудит"	31032100	м. Київ	(044) 490-55-07 www.kipmg.ua	Цимбал Андрій Валентинович	4	20, у тому числі 4 аудитори банків	№ 0000012, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
21	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "Норман Аудит"	23710342	м. Київ	(044) 585-59-05 www.normanaudit.com.ua	Жук Олександр Панасович	5	1, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000022, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
22	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "Оратаня"	23535991	м. Київ	(044) 450-65-80 www.oratania.kiev.ua	Шершун Марина Сергіївна	3	1, у тому числі 0 аудиторів банків	№ 0000021, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
23	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "ПКФ Аудит-фінанси"	34619277	м. Київ	(044) 501-25-31 www.pkf.kiev.ua	Каштанова Ірина Олександрівна	6	6, у тому числі 4 аудитори банків	№ 0000019, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
24	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "ТрайсвотерхаусКуперс (Аудит)"	21603903	м. Київ	(044) 490-67-77 www.pwc.com/ua/uk	Тимків Олег Степанович	6	74, у тому числі 6 аудиторів банків	№ 0000018, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
25	Товариство з обмеженою відповідальністю "Аудиторська фірма "Радв Лід"	20071290	м. Київ	(044) 507-25-56 www.audit-rada.com.ua	Колесник Ганна Віталіївна	2	2, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000028, строк дії до 27.09.2017 р.; рішення Комітету від 27.09.2012 р. № 40	
26	Аудиторська фірма "Респект" у вигляді товариства з обмеженою відповідальністю	20971605	м. Одеса	(048) 726-97-59 www.afr.org.ua	Швець Олена Олександрівна	2	–	№ 0000033, строк дії до 25.10.2017 р.; рішення Комітету від 25.10.2012 р. № 42	
27	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "PCM АПК"	21500646	м. Київ	(044) 232-04-84 www.rsmapl.com.ua	Барнатович Тетяна Олександрівна	5	7, у тому числі 3 аудитори банків	№ 0000016, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
28	Приватне підприємство "Аудиторська фірма "СТАВР"	22617296	м. Харків	(057) 738-56-54 (057) 738-53-76 www.stavr.com.ua	Гузь Людмила Єгорівна	2	–	№ 0000029, строк дії до 27.09.2017 р.; рішення Комітету від 27.09.2012 р. № 40	
29	Товариство з обмеженою відповідальністю "Фінком-аудит"	23164098	м. Київ	(044) 234-57-28 (044) 400-51-98 www.fincm-audit.ho.ua	Мазаур Оксана Архадіївна	5	1, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000004, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
30	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "Украудит XXI-Захід"	30203617	м. Львів	(032) 297-05-69 www.ukaud.com	Папруска Ірина Зорянівна	2	1, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000001, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
31	Товариство з обмеженою відповідальністю "Українська аудиторська служба"	21198495	м. Харків	(057) 730-06-74 www.auditua.com.ua	Петровиц Валентина Вікторівна	4	2, у тому числі 1 аудитор банків	№ 0000009, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	
32	Товариство з обмеженою відповідальністю Аудиторська фірма "УКРВОСТОКАУДИТ"	19348835	м. Донецьк	(062) 297-13-01 www.ukrvostokaudit.com.ua	Сочинська Галина Валентинівна	3	2, у тому числі 2 аудитори банків	№ 0000006, строк дії до 17.09.2017 р.; рішення Комітету від 17.09.2012 р. № 39	

Підготовлено департаментом пруденційного нагляду Генерального департаменту банківського банку України.

Спеціально для "Вісника НБУ"/

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у листопаді 2012 року

Структура кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у листопаді 2012 р.

Показники	Відсотки	
	2012 р.	У тому числі за листопад
Обсяги рефінансування банків, усього	100.00	100.00
У тому числі через:		
– кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	30.62	47.14
– кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	10.01	2.02
– операції прямого РЕПО	58.93	48.15
– інші короткострокові кредити	–	–
– стабілізаційні кредити	0.44	2.69
– інші довгострокові кредити	–	–

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у листопаді 2012 р.

Показники	Відсотки річні	
	2012 р.	У тому числі за листопад
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, всього	8.16	8.20
У тому числі за:		
– кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	8.75	8.79
– кредитами, наданими шляхом проведення тендера	7.76	7.50
– операціями прямого РЕПО (розрахунково)	7.91	7.58
– за іншими короткостроковими кредитами	–	–
– стабілізаційними кредитами	9.50	9.50
– іншими довгостроковими кредитами	–	–

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у листопаді 2012 р.*

Показники	Відсотки річні	
	Листопад 2012 р.	
На міжбанківському ринку:		
за кредитами, наданими іншим банкам**	23.3	
за кредитами, отриманими від інших банків**	23.5	
за депозитами, розміщеними в інших банках	27.6	
за депозитами, залученими від інших банків	27.8	
Фізичним та юридичним особам:		
за кредитами**	23.4	
за депозитами	18.7	

* За щоденною звітністю банків; відображено вартість кредитів (депозитів), фактично наданих (отриманих) банками.

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у листопаді 2012 р.¹

Агрегати грошової маси	01.07.2012 р.		01.08.2012 р.		01.09.2012 р.		01.10.2012 р.		01.11.2012 р.		01.11.2012 р.	
	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.
Готівка. Гроші поза банками												
M0, до початку року	104.0	7 691.1	104.6	8 807.6	104.2	8 093.8	103.7	7 091.1	101.2	2 309.1	99.1	-1 719.9
M0 + переказані кошти в національній валюті												
M1, до початку року	102.6	7 997.4	104.0	12 578.2	102.4	7 576.5	103.2	9 996.7	100.6	1 746.1	97.1	-8 974.8
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти												
M2, до початку року	103.7	25 497.1	105.3	36 471.0	106.0	40 623.0	106.9	47 282.1	106.6	45 040.1	106.5	44 509.5
M2 + цінні папери власного боргу банків												
M3, до початку року	103.6	24 872.3	105.2	35 477.5	105.8	39 564.3	106.7	46 219.5	106.4	44 149.2	106.3	43 516.4

¹ Інформацію щодо темпів зростання грошової маси у січні – червні 2012 року опубліковано в № 8 (2012 р.) на стор. 55.**Примітка.** Облікова ставка Національного банку України у листопаді 2012 року не змінювалася і, починаючи з 23.03.2012 р., становить 7.5% річних.

Відповідно до постанови Правління НБУ від 19.06.2012 р. № 248 з 30 червня 2012 року встановлено такий порядок формування обов'язкових резервів банками України:

– на окремому рахунку в Національному банку України № 3203 "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками" – у розмірі 50% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування;

– на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України – залишок суми обов'язкових резервів, сформованих згідно з установленними нормативами на відповідний період.

Обсяг обов'язкових резервів, який має зберігатися щоденно на початок операційного дня на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України, повинен становити не менше, ніж 50% від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування.

Крім того, встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів:

строкові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб у національній валюті – 0; короткострокові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 9; довгострокові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 3; кошти вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – 0; кошти вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – 10; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів у національній валюті – 0; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів в іноземній валюті (крім російських рублів) – 3; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів у російських рублях – 0.

Водночас банкам дозволено зараховувати для покриття обов'язкових резервів, що формуються на окремому рахунку в Національному банку України № 3203 "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками", придбані ними: цільові облігації внутрішніх державних позик України, випущені з метою залучення коштів для фінансування заходів, пов'язаних із підготовкою і проведенням чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні, у розмірі 50% від їхньої номінальної вартості; облігації внутрішніх державних позик, номінованих в іноземній валюті, у розмірі 10% від їхньої номінальної вартості в гривневому еквіваленті, розрахованому з огляду на офіційний курс гривні до іноземних валют, установлений Національним банком України на перше число місяця після закінчення попереднього звітного періоду резервування.

З 02.10.2009 р. за залишками коштів обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок у Національному банку України, Національний банк нараховує проценти в розмірі 30% від облікової ставки Національного банку України за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів (постанова Правління НБУ від 29.09.2009 р. № 567).

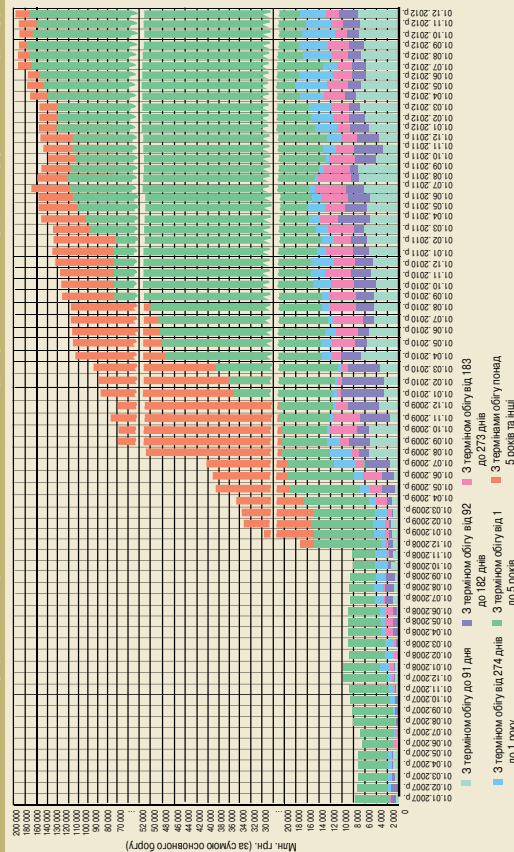
На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками Генерального департаменту грошово-кредитної політики Національного банку України.

Ринок державних цінних паперів України у листопаді 2012 року

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, номінованих у національній валюті, у листопаді 2012 року										
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція			Результати розміщення			Встановлений рівень доходності облігацій, %	Середньозважений рівень доходності облігацій, %	
		Встановлені обмеження на загальну кількість розміщення облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Кількість розміщених облігацій, шт.	Загальна сума розміщення облігацій, тис. грн.			Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.
						Усього				
280	07.11.2012 p.	–	1 000	–	11.10.2017 p.	–	–	–	–	–
281	07.11.2012 p.	–	1 000	–	30.10.2019 p.	–	–	–	–	–
282	06.11.2012 p.	1 890 000	1 000	71.50	18.10.2017 p.	1 890 000	1 899 355.50	14.30	14.30	14.30
283	06.11.2012 p.	2 000 000	1 000	–	23.10.2019 p.	2 000 000	2 004 560.00	14.30	14.30	14.30
284	14.11.2012 p.	–	1 000	–	11.10.2017 p.	–	–	–	–	–
285	14.11.2012 p.	–	1 000	–	30.10.2019 p.	–	–	–	–	–
286	14.11.2012 p.	200 000	1 000	71.50	11.10.2017 p.	200 000	202 136.00	14.30	14.30	14.30
287	14.11.2012 p.	200 000	1 000	–	30.10.2019 p.	200 000	200 532.00	14.30	14.30	14.30
288	16.11.2012 p.	150 000	1 000	71.50	11.10.2017 p.	150 000	151 717.50	14.30	14.30	14.30
289	16.11.2012 p.	300 000	1 000	–	30.10.2019 p.	300 000	301 026.00	14.30	14.30	14.30
290	16.11.2012 p.	80 000	1 000	–	11.11.2015 p.	80 000	80 040.00	9.30	9.30	9.30
292	21.11.2012 p.	500 000	1 000	71.50	11.10.2017 p.	500 000	506 685.00	14.30	14.30	14.30
293	28.11.2012 p.	500 000	1 000	–	11.11.2015 p.	500 000	503 025.00	9.20	9.20	9.20
Разом						5 820 000	5 849 077.00			

Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбання облігації	Пропозиція				Результати розміщення			
		Встановлені обмеження на загальну кількість розміщених облігацій, шт.	Номинал облігацій, дол. США	Розмір купона на одну облігацію, дол. США	Термін погашення облігацій	Кількість розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. дол. США	Встановлений рівень доходності облігацій, %	Середньозважений рівень доходності облігацій, %
291	21.11.2012 р.	74 088	1 000	41.60	19.11.2014 р.	74 088	74 099.27	8.50	8.32
Разом						74 088	74 099.27		

Обсяг облігацій внутрішніх державних позик, які перебувають в обігу (на 1 грудня 2012 року)

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками Генерального департаменту грошово-кредитної політики Національного банку України.

За станом на 01.12.2012 р.

АННОТАЦИИ

Сергей Арбузов, Елена Щербакова. *Основные принципы денежно-кредитной политики на 2013 год: заметки на полях.*

Анализируются наиболее важные положения Основных принципов денежно-кредитной политики на 2013 год — главного документа, которым руководствуется в своей деятельности Национальный банк Украины при выполнении своей основной конституционной функции: обеспечения стабильности денежной единицы Украины. Акцентируется внимание на новых подходах к проведению денежно-кредитной политики, внедряемых в 2013 году, а также содержится обоснование соответствующих решений.

Основные принципы денежно-кредитной политики на 2013 год.

Полный текст Основных принципов денежно-кредитной политики на 2013 год, одобренных решением Совета Национального банка Украины от 05.09.2012 г. № 16.

Дмитрий Полозенко. *Использование внутренних ресурсов Украины — приоритетное направление преодоления мирового финансового кризиса.*

Излагается точка зрения автора относительно путей преодоления затнувшегося финансового кризиса в украинской экономике.

Марина Гриценко. *Конкурс “Банк года-2012” по версии журнала “Банкирь”.*

Сообщение о награждении победителей и лауреатов IV Всеукраинского конкурса “Банк года-2012” по версии журнала “Банкирь”.

Татьяна Болгар. *Особенности организации работы внутреннего коллекшена банков Украины.*

Рассмотрены вопросы целесообразности использования отечественными банками штатных подразделений коллекшена в современных условиях. Проведен анализ этапов и стадий сбора информации, освещены характерные особенности структуры центральных и территориальных представительств системы коллекшена.

Изменения и дополнения к Государственному реестру банков, внесённые в ноябре 2012 г.

Банки, исключённые из Государственного реестра банков в ноябре 2012 г.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 декабря 2012 года.

Руслан Набок. *Некоторые вопросы управления операционным риском в банках.*

Рассмотрены методологические и практические подходы к построению системы управления операционным риском в банке, выделены основные направления проверки операционного риска банка.

Александр Шаров. *Перспективы валютной интеграции на постсоветском пространстве.*

Исследуются возможности сближения финансовых систем постсоветских стран, а также перспективы введения единой валюты СНГ.

Владимир Мищенко, Марина Никонова. *Развитие безналичных розничных платежей и технологий самообслуживания клиентов банков в Украине.*

Проанализированы основные тенденции и механизмы использования безналичных розничных платежей и технологий самообслуживания клиентов банков в Украине, определены направления их развития, предложен ряд приоритетных мер по усовершенствованию отечественной платёжной системы.

Александр Мельниченко. *Анализ состояния использования современных платёжных средств в контексте выведения наличных денег из внебанковского оборота в Украине.*

Рассмотрены актуальные вопросы использования современных платёжных средств в Украине и мире, основные тенденции внедрения электронных денег во все сферы экономики и жизни общества. Исследованы современные механизмы на рынке платёжных инструментов, обеспечивающие выведение наличных средств из внебанковского оборота.

Галина Азаренкова, Марина Иванова. *Внутренние факторы влияния на стабильность движения финансовых потоков на рынке корпоративных облигаций.*

Рассматривается влияние факторов внутренней среды фондового рынка на подвижность финансовых потоков в этом сегменте рынка.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за ноябрь 2012 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за ноябрь 2012 года).

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в ноябре 2012 года.

Структура кредитов, предоставленных Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.12.2012 г.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в ноябре 2012 года.

Алексей Другов. *Современные аспекты формирования доверия населения к Национальному банку Украины*

Проанализирован зарубежный опыт создания и оценки уровня доверия населения к центральному банку, разработан ряд рекомендаций для Национального банка Украины в этой сфере.

Людмила Патрикац. *Лучшие статьи года.*

Сообщение о награждении специальными призами журнала “Вісник НБУ” авторов лучших статей, опубликованных в издании в 2012 году.

Николай Пацера. *Благотворительность: по велению сердца или по расчёту?*

Отчёт о заседании Дискуссионного клуба на тему благотворительности, состоявшемся в Университете банковского дела НБУ.

О выпуске в обращение памятных монет “Синагога в Жовкві”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 10 и 5 гривень, посвящённых памятнику иудейской сакральной архитектуры и оборонного строительства — синагоге в г. Жовква. Фотоизображение аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение памятной монеты “Кача — етап історії вітчизняної авіації”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 5 гривень, посвящённой 100-летию со дня основания посёлка городского типа Кача, расположенного неподалёку от Севастополя, который является колыбелью отечественной авиации. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятных монет “Стерлядь прісноводна”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 10 и 2 гривни, посвящённых исчезающему виду семейства осетровых — стерляди пресноводной, занесённой в Красную книгу Украины. Фотоизображение аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение памятной монеты “75 років Житомирській області”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 5 гривень, посвящённой 75-летию Житомирской области — древнему краю, расположенному в центре Украины на границе Лесостепи и Полесья. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятной монеты “75 років Миколаївській області”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 5 гривень, посвящённой 75-летию Николаевской области — краю корабелов, машиностроителей, хлеборобов. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятной монеты “Рік Змії”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 5 гривень, посвящённой году Змеи по восточному календарю. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

Татьяна Зинькова. *Предлагает крупнейшая библиотека Украины.*

Обзор новинок литературы на темы финансовой и банковской деятельности, пополнивших фонды Национальной библиотеки Украины им. В.И.Вернадского в 2012 году. Аннотации и библиографические описания изданий.

Реестр аудиторских фирм, имеющих право на проведение аудиторских проверок банков (по состоянию на 01.01.2013 г.).

ANNOTATIONS

Sergiy Arbuzov, Olena Shcherbakova. *Main principles of the monetary policy for 2013: marginal adsripts.*

Discussed are the most important clauses of the Main Principles of the Monetary Policy for 2013, the chief document by which the National Bank of Ukraine is guided performing its main constitutional function viz. ensuring stability of the monetary unit of Ukraine. Attention is paid to new approaches to carrying out monetary policy, which will be implemented in 2013. Given are the grounds of corresponding decisions.

Main Principles of the Monetary Policy for 2013.

The full text of the Main Principles of the Monetary Policy for 2013 approved by the Council of the National Bank of Ukraine (the Decision of the NBU Council # 16 of 5 September 2012).

Dmytro Polozenko. *Usage of home resources of Ukraine is the priority direction of the world financial crisis overcoming.*

Stated is the author's point of view concerning the ways to overcome the protracted financial crisis in the economy of Ukraine.

Maryna Hrytsenko. *The contest "Bank of the Year-2012" according to the version of "The Banker" magazine.*

Information about awards presented to winners and laureates of the IVth All-Ukrainian contest "Bank of the Year-2012" according to the version "The Banker" magazine.

Tetiana Bolhar. *Peculiarities of work organization of the internal collection of Ukrainian banks.*

Considered is reasonability of the usage of staff collection units by home banks under modern conditions. The author analyzed stages and phases of information gathering and showed peculiarities of the structure of central and territorial offices of the collection system.

Amendments to the State Register of Banks made in November 2012.

Bank excluded from the State Register of Banks in November 2012.

Main indicators of activities of Ukrainian banks as of 1 December 2012.

Ruslan Nabok. *Some questions of operational risks management in banks.*

Considered are methodological and practical approaches to construction of the operational risk management system in a bank; marked out are basic areas of bank's operational risk verification.

Oleksandr Sharov. *Prospects of currency integration in the post-Soviet environment.*

Discussed are possibilities for convergence of financial systems of former Soviet countries and prospects for implementation of the common monetary unit of CIS countries.

Volodymyr Mishchenko, Maryna Nikonova. *Development of non-cash retail payments and technologies for self-service of banks' customers in Ukraine.*

The authors discuss main trends and mechanisms of the use of non-cash retail payments and technologies for self-service of banks' customers in Ukraine and determine ways of their development. Suggested are priority measures to improve the domestic payment system.

Oleksandr Melnychenko. *Analysis of the use of modern means of payment in the context of a withdrawal of cash from non-bank circulation in Ukraine.*

The author considers topical questions of the use of modern means of payment in Ukraine and in the world as well as main trends in the implementation of electronic money into all the spheres of the economy and social life. Discussed are mechanisms presented on the market of payment instruments which make it possible to withdraw cash from non-bank circulation.

Halyna Azarenkova, Maryna Ivanova. *Internal factors impacting on the constancy of financial fluxes.*

Considered are stock market internal factors affecting financial flows mobility on this segment of the market.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in November 2012).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in November 2012).

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in November 2012.

Breakdown of loans granted by the National Bank of Ukraine to back banks' liquidity, the average weighted interest rate on loans granted by the National Bank of Ukraine to back banks' liquidity, interest rates of banks on national currency loans and deposits, and dynamics of the money supply growth as of 1 December 2012.

Government securities market in Ukraine in November 2012.

Oleksii Druhov. *Modern aspects of formation of confidence of the population in the National Bank of Ukraine.*

Having analyzed the foreign experience of creation and estimation of the confidence level of the population in a central bank, the author worked out a number of recommendations for the National Bank of Ukraine in this sphere.

Liudmyla Patrikats. *The best articles of the year.*

Information about special awards of the "Herald of the National Bank of Ukraine" journal presented to authors of the best articles published in the journal in 2012.

Mykola Patsera. *Charity: the need of one's heart or one's interest.*

Report on the meeting of the Discussion Club dedicated to charity, which took place in the NBU Banking University.

Putting into circulation the commemorative coin "Zhovkva Synagogue".

Official report on putting into circulation and numismatic description of the 10 and 5 hryvnia commemorative coins dedicated to a monument of the Judaic sacral architecture and the defensive works, i.e. the Zhovkva Synagogue. The photos of the coins obverses and reverses are given.

Putting into circulation the commemorative coin "Kacha – a Phase of the National Aviation History"

Official report on putting into circulation and numismatic description of the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to the centenary of Kacha, the urban-type settlement situated near Sevastopol, which is the cradle of the national aviation. The photos of the coin obverse and reverse are given.

Putting into circulation the commemorative coin "Sterlet"

Official report on putting into circulation and numismatic description of the 10 and 2 hryvnia commemorative coins dedicated to the sterlet, an endangered species of sturgeon recorded in the Red Book of Ukraine. The photos of the coins obverses and reverses are given.

Putting into circulation the commemorative coin "75 Years of Zhytomyr Region".

Official report on putting into circulation and numismatic description of the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to 75 years of Zhytomyr region, the ancient land located in the Central Ukraine on the border of forest-steppes and mixed forests. The photos of the coin obverse and reverse are given.

Putting into circulation the commemorative coin "75 Years of Mykolaiv Region".

Official report on putting into circulation and numismatic description of the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to 75 years of Mykolaiv region, the land of shipbuilders, machine builders and grain growers. The photos of the coin obverse and reverse are given.

Putting into circulation the commemorative coin "The Year of the Snake".

Official report on putting into circulation and numismatic description of the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to the Year of the Snake according to a calendar of Chinese origin. The photos of the coin obverse and reverse are given.

Tetiana Zinkova. *Offers of the largest library of Ukraine.*

Review of literary novelties on financial and banking activities obtained to the stocks of the Vernadskyi National Library of Ukraine in 2012. Annotations and bibliographical descriptions of publications are given.

The register of audit firms licensed to audit banks (as of 1 January 2013).